

ΝΟΜΙΚΗ ΣΧΟΛΗ
Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ «ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΗΣ»

ΕΠΙΔΟΤΟΥΜΕΝΟ ΑΠΟ ΤΟ ΓΕΝΙΚΟ ΕΠΙΤΕΛΕΙΟ ΕΘΝΙΚΗΣ ΑΜΥΝΑΣ

**ΕΤΗΣΙΑ ΑΝΑΣΚΟΠΗΣΗ
ΓΕΩΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΕΞΕΛΙΞΕΩΝ**

**Αναζήτηση Στρατηγικής Κατεύθυνσης
σε έναν Κόσμο Αβεβαιότητας**

Θεσσαλονίκη, Ιανουάριος 2025

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

	σελ.
Executive Summary	3
Πρόλογος	4
ΕΙΣΑΓΩΓΗ	5
Βασικοί στόχοι της μελέτης	5
Μεθοδολογία: Προσδιορισμός των κυρίων θεματικών προκλήσεων	6
ΤΟ ΘΕΩΡΗΤΙΚΟ ΥΠΟΒΑΘΡΟ ΤΗΣ ΜΕΘΟΔΟΥ: Η ΜΕΓΑΛΗ ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗ	8
Ο ΚΟΣΜΟΣ (ΞΑΝΑ) ΣΕ ΠΟΛΕΜΟ	11
1. Ο Πόλεμος ως Πολιτικό Φαινόμενο	11
2. Κλασικές Θεωρήσεις και Σύγχρονα Στρατηγικά Διλήμματα	12
3. Γεφύρωση Θεωρίας και Πράξης	13
4. Τελικές Παρατηρήσεις	14
ΑΝΑΛΥΣΗ ΘΕΜΑΤΙΚΩΝ ΠΡΟΚΛΗΣΕΩΝ	15
Α' Ο κόσμος αλλάζει και αυτό προκαλεί αποσταθεροποίηση και εντάσεις	
1. Αμφισβήτηση Παγκοσμιοποίησης και Αναδιάρθρωση Οικονομικών Σχέσεων	16
2. Το αντιδυτικό πνεύμα του Παγκόσμιου Νότου (Global South)	20
3. Παγκόσμια Οικονομική Διακυβέρνηση και Μετατόπιση Ισχύος	23
4. Η Εξασθένηση των Παγκόσμιων Θεσμών Διακυβέρνησης	29
5. Η Προσφυγή στη Βία ως επικρατούσα Μέθοδος Επίλυσης Διαφορών	33
Β' Οι προκλήσεις με τις οποίες έρχεται αντιμέτωπη η Δύση	
6. Δημογραφικές και Οικονομικές Προκλήσεις στις Δυτικές Κοινωνίες	36
7. Μεταναστευτικές Ροές και Διαχείρισή τους	39
8. Αυταρχικά Καθεστώτα και Ιδεολογικές Συγκρούσεις	42

	σελ.
9. Σύγκρουση Ιδεολογιών και Θρησκειών	45
10. Τρομοκρατία και Ασύμμετρες Απειλές	48
Γ' Τα κρίσιμα πεδία της αντιπαράθεσης	
11. Ενεργειακοί Πόροι και Κλιματική Αλλαγή	50
12. Νέες Τεχνολογίες και Διεθνής Ανταγωνισμός	54
ΣΥΝΟΛΙΚΗ ΑΠΟΤΙΜΗΣΗ	57
Επένδυση σε πολυμερείς θεσμούς και μηχανισμούς συνεννόησης	57
Στρατηγική αξιοποίηση της γεωπολιτικής θέσης μέσω συνεργασιών και καινοτομίας	57
Ισορροπημένος συνδυασμός διπλωματικής δράσης και αποτρεπτικών δυνατοτήτων	57
Προσήλωση σε δημοκρατικές αξίες, ανθρώπινα δικαιώματα και βιώσιμη ανάπτυξη	58
Στρατηγικός Στόχος της Χώρας	58
ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ ΚΑΙ ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ	59
Προτάσεις Πολιτικής με Έμφαση στο Ρόλο των Ενόπλων Δυνάμεων	65

EXECUTIVE SUMMARY

Η ανασκόπηση επικεντρώνεται σε μια διεξοδική αξιολόγηση των σύγχρονων γεωπολιτικών, οικονομικών και κοινωνικών προκλήσεων που αντιμετωπίζει η Ελλάδα, καθώς και στις στρατηγικές κατευθύνσεις που απαιτούνται για την προώθηση του κεντρικού στρατηγικού στόχου της χώρας: την καθιέρωσή της ως πυλώνα σταθερότητας, ασφάλειας και βιώσιμης ανάπτυξης στη Νοτιοανατολική Ευρώπη και την Ανατολική Μεσόγειο. Στο πλαίσιο των ραγδαίων διεθνών μεταβολών, όπως η μετάβαση σε μια πολυπολική παγκόσμια τάξη, οι περιβαλλοντικές κρίσεις και η τεχνολογική επιτάχυνση, η Ελλάδα καλείται να διαχειριστεί αποτελεσματικά τις εσωτερικές και εξωτερικές προκλήσεις, ενισχύοντας παράλληλα τη διεθνή της θέση. Η ανασκόπηση αναλύει τις κρίσιμες διαστάσεις του γεωπολιτικού πλαισίου, όπως η γεωστρατηγική θέση της χώρας, οι εξελίξεις στην ενεργειακή αγορά και οι προκλήσεις ασφάλειας, ενώ αναδεικνύει τη σημασία της αποτελεσματικής διαχείρισης των περιφερειακών σχέσεων, ιδιαίτερα με την Τουρκία και τα Βαλκάνια. Παράλληλα, υπογραμμίζεται η σημασία της ενίσχυσης των σχέσεων με τους ευρωπαϊκούς και διεθνείς θεσμούς, καθώς και της συμμετοχής σε πολυμερείς πρωτοβουλίες για την ασφάλεια, την ενέργεια και το εμπόριο. Σε αυτό το πλαίσιο, η ανασκόπηση εισηγείται σειρά στρατηγικών προτεραιοτήτων. Πρώτον, προτείνεται η αναβάθμιση της αμυντικής ικανότητας μέσω της υιοθέτησης καινοτόμων τεχνολογιών, της ενίσχυσης της στρατιωτικής συνεργασίας με διεθνείς εταίρους και της αναδιοργάνωσης των δομών ασφαλείας. Δεύτερον, επισημαίνεται η ανάγκη για μια ολιστική ενεργειακή στρατηγική, που θα συνδυάζει τη διαφοροποίηση των ενεργειακών πηγών, τη διεύρυνση της ενεργειακής συνεργασίας με άλλες χώρες και την προώθηση των ανανεώσιμων πηγών ενέργειας. Τρίτον, η ενίσχυση της διπλωματικής παρουσίας και της διεθνούς αξιοπιστίας της χώρας, μέσω της συστηματικής συμμετοχής σε περιφερειακές και διεθνείς πρωτοβουλίες, θεωρείται κρίσιμη. Η ανασκόπηση καταλήγει στο συμπέρασμα ότι η επίτευξη του στρατηγικού στόχου της Ελλάδας προϋποθέτει συνεκτική στρατηγική, μακροπρόθεσμο σχεδιασμό και διατομεακή συνεργασία. Η αξιοποίηση των συγκριτικών πλεονεκτημάτων της χώρας και η προσήλωση στις αρχές της δημοκρατίας, του διεθνούς δικαίου και της βιώσιμης ανάπτυξης αποτελούν τα θεμέλια για την καθιέρωση της Ελλάδας ως καθοριστικού παράγοντα σταθερότητας και ανάπτυξης σε ένα δυναμικά μεταβαλλόμενο διεθνές περιβάλλον.

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Η μελέτη αυτή είναι προϊόν ενός προγράμματος με τίτλο «Αριστοτέλης», που ανατέθηκε στη Νομική Σχολή του Αριστοτελείου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης από το Γενικό Επιτελείο Εθνικής Άμυνας (Γ.Ε.ΕΘ.Α.), με σκοπό την ενίσχυση της εκπαιδευτικής διαδικασίας του Κοινού Μεταπτυχιακού Προγράμματος με αντικείμενο τις «Στρατηγικές Σπουδές». Το μεταπτυχιακό αυτό πρόγραμμα προσφέρεται από τη Νομική Σχολή του Α.Π.Θ. στους σπουδαστές της Ανωτάτης Διακλαδικής Σχολής Πολέμου (Α.Δι.Σ.ΠΟ.) από το ακαδημαϊκό έτος 2022-2023.

Κατ' αρχήν, η μελέτη αυτή καταγράφει τα βασικά θεωρητικά εργαλεία, τα οποία είναι απαραίτητα σε όποιον χαράσσει στρατηγική. Στη συνέχεια, προσδιορίζει τις κρίσιμες παραμέτρους που συγκροτούν το περιβάλλον εντός του οποίου καλείται να κινηθεί αυτός που χαράσσει στρατηγική για τη χώρα τη δεδομένη στιγμή. Ο προσδιορισμός των παραμέτρων αυτών είναι απόρροια τής μέχρι τώρα διδασκαλίας για τρίτη συνεχή χρονιά του κοινού μεταπτυχιακού προγράμματος Στρατηγικών σπουδών, που διενεργεί το Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο από κοινού με την Α.Δι.Σ.ΠΟ. Η προστιθέμενη αξία της μελέτης αυτής έγκειται στη μεθοδολογία της και στην κατηγοριοποίηση, την καταγραφή και την ανάλυση των κρίσιμων εκείνων παραμέτρων, που καθορίζουν, κατευθύνουν, περιορίζουν ή επηρεάζουν τη χάραξη στρατηγικής. Καταλήγοντας, η μελέτη αποτολμά όχι μόνο να ορίσει τον Στρατηγικό Στόχο της χώρας για το δεύτερο τέταρτο του 21^{ου} αιώνα, αλλά και να καταθέσει συγκεκριμένες προτάσεις.

Η μελέτη αυτή δεν θα είχε ολοκληρωθεί χωρίς την καθοριστική συνδρομή του διδάκτορα Διεθνούς Δικαίου και μεταδιδακτορικού συνεργάτη της Νομικής Σχολής του ΑΠΘ κ. Δημητρίου Κούρτη, τον οποίο ευχαριστώ εκ μέρους όλης της διδακτικής ομάδας του Κοινού ΠΜΣ «Στρατηγικές Σπουδές» για την επιμέλεια, την εργατικότητα και τη διεισδυτικότητα που επέδειξε κατά την προετοιμασία, την εκπόνηση και την κατάρτισή της.

Θεσσαλονίκη, 2 Ιανουαρίου 2025

Παναγιώτης Γκλαβίνης
Κοσμήτορας Νομικής Σχολής ΑΠΘ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Η γεωγραφική θέση της Ελλάδας στο σταυροδρόμι τριών ηπείρων (Ευρώπης, Ασίας και Αφρικής), αναδεικνύει τον καθοριστικό της ρόλο στους διεθνείς σχεδιασμούς. Οι μακρόχρονες ιστορικές, πολιτισμικές και οικονομικές της σχέσεις με την ευρύτερη περιοχή, σε συνδυασμό με τη συμμετοχή της από παλιά στους Ευρω-Ατλαντικούς Θεσμούς, όποια αξία κι αν έχουν ακόμη ως ενιαίο σύνολο που κάποτε ήταν, ενισχύουν τη δυναμική της ως γέφυρας μεταξύ διαφορετικών κόσμων. Σε ένα διεθνές περιβάλλον που χαρακτηρίζεται από διαρκείς αλλαγές και αβεβαιότητες, η Ελλάδα καλείται να προσαρμόσει στρατηγικά τις πολιτικές της και να εδραιώσει μια πολυεπίπεδη παρουσία, τόσο σε διπλωματικό όσο και σε οικονομικό επίπεδο.

Οι σημερινές διεθνείς συνθήκες χαρακτηρίζονται από ρευστότητα και αβεβαιότητα. Οι πολυμερείς δομές κλονίζονται από την άνοδο εθνικιστικών πολιτικών, την κλιμακούμενη γεωοικονομική αντιπαλότητα μεταξύ μεγάλων δυνάμεων και την αμφισβήτηση του κράτους δικαίου. Νέοι διεθνείς παίκτες, όπως οι BRICS και οι αναδύμενες οικονομίες του Παγκόσμιου Νότου, επιδιώκουν αυξημένη επιρροή στη διαμόρφωση των παγκόσμιων κανόνων, μεταβάλλοντας τις παραδοσιακές ισορροπίες ισχύος και θέτοντας εν αμφιβόλω την παγκόσμια διακυβέρνηση.

Σε περιφερειακό επίπεδο, η **Ανατολική Μεσόγειος** αποτελεί σημείο έντονου ανταγωνισμού, λόγω των ενεργειακών πόρων, των μεταναστευτικών ροών, των διμερών διενέξεων, της ευρύτερης ανάφλεξης στη Μέση Ανατολή και τη διεκδίκησης του ρόλου της περιφερειακής ηγέτιδας δύναμης στην περιοχή μεταξύ του Ισραήλ και της Τουρκίας. Στα **Βαλκάνια**, αν και έχουν γίνει βήματα προς την ευρωπαϊκή ενοποίηση, η πολιτική και οικονομική σταθερότητα παραμένει εύθραυστη. Σε αυτό το τοπίο, ο ρόλος της Ελλάδας ως παράγοντα ειρήνης και ανάπτυξης είναι όχι μόνο χρήσιμος, αλλά και ζωτικής σημασίας για τη διατήρηση της συνοχής και την ευρύτερη ασφάλεια στην περιοχή.

Η παρούσα ανασκόπηση φιλοδοξεί να διερευνήσει τις βασικές γεωπολιτικές δυναμικές που επηρεάζουν τη διεθνή και περιφερειακή σταθερότητα, αναδεικνύοντας παράλληλα τις προκλήσεις και τις ευκαιρίες που παρουσιάζονται για τη χώρα. Η έμφαση δίνεται όχι μόνο στις παραδοσιακές συνιστώσες ισχύος, αλλά και στις σύγχρονες τάσεις —όπως η ψηφιακή τεχνολογία, η κλιματική αλλαγή και η πολυπλοκότητα των εμπορικών σχέσεων— οι οποίες επηρεάζουν τον τρόπο λήψης αποφάσεων και τους συσχετισμούς ισχύος παγκοσμίως.

Βασικοί στόχοι της ανασκόπησης είναι:

1. **Η αποτύπωση των κυριότερων γεωπολιτικών τάσεων:** Καταγραφή και ανάλυση των εξελίξεων σε διεθνές και περιφερειακό επίπεδο, ώστε να καταστεί σαφές το σημείο στο οποίο εστιάζουν οι μεγαλύτερες προκλήσεις για τη σταθερότητα και την ασφάλεια.

2. **Η εκτίμηση του αντικτύπου για την Ελλάδα:** Διερεύνηση του τρόπου με τον οποίο αυτές οι τάσεις επηρεάζουν τη θέση της χώρας, με ιδιαίτερη έμφαση στις δυνατότητες σύναψης συμμαχιών και στις απειλές που αναδύονται για τα εθνικά συμφέροντα.

Η ανασκόπηση συνδυάζει τόσο **θεωρητικές** όσο και **εμπειρικές** προσεγγίσεις, ενσωματώνοντας ανάλυση δεδομένων, περιπτωσιολογική ανάλυση και διαχρονικές στρατηγικές θεωρήσεις. Σκοπός είναι η εξαγωγή συμπερασμάτων και ρεαλιστικών προτάσεων που μπορούν να αξιοποιηθούν από φορείς χάραξης πολιτικής, φορείς ασφάλειας και επιχειρησιακές οντότητες, βελτιώνοντας τη συνολική θέση της Ελλάδας στο ασταθές διεθνές περιβάλλον.

Μεθοδολογία:

Προσδιορισμός των κυρίων θεματικών προκλήσεων

Ταυτοποιήσαμε και παρουσιάζουμε τις καίριες γεωπολιτικές προκλήσεις που διαφαίνονται σε διεθνές και περιφερειακό πλαίσιο, κατανέμοντάς τες σε τρεις κατηγορίες και δώδεκα θεματικές ενότητες:

Α': Ο κόσμος αλλάζει και αυτό προκαλεί αποσταθεροποίηση και εντάσεις

1. Αμφισβήτηση Παγκοσμιοποίησης και Αναδιάρθρωση Οικονομικών Σχέσεων
2. Το Αντιδυτικό Πνεύμα του Παγκόσμιου Νότου (Global South)
3. Παγκόσμια Οικονομική Διακυβέρνηση και Μετατόπιση Ισχύος
4. Η Εξασθένιση των Παγκόσμιων Θεσμών Διακυβέρνησης
5. Η Προσφυγή στη Βία ως Επικρατούσα Μέθοδος Επίλυσης Διαφορών

Β': Οι προκλήσεις με τις οποίες έρχεται αντιμέτωπη η Δύση

6. Δημογραφικές και Οικονομικές Προκλήσεις στις Δυτικές Κοινωνίες
7. Μεταναστευτικές Ροές και Διαχείρισή τους
8. Αυταρχικά Καθεστώτα και Ιδεολογικές Συγκρούσεις
9. Σύγκρουση Ιδεολογιών και Θρησκειών
10. Τρομοκρατία και Ασύμμετρες Απειλές

Γ': Τα κρίσιμα πεδία της αντιπαράθεσης

11. Ενεργειακοί Πόροι και Κλιματική Αλλαγή
12. Νέες Τεχνολογίες και Διεθνής Ανταγωνισμός

Η κάθε ενότητα εξετάζεται τόσο από την οπτική των παγκόσμιων τάσεων όσο και των ειδικότερων ελληνικών συμφερόντων, συμβάλλοντας σε μια ολοκληρωμένη κατανόηση των ζητημάτων.

Στο πλαίσιο της αναλυτικής διαδικασίας, ακολουθήσαμε διακριτά βήματα για κάθε θεματική ενότητα:

- **Περιγραφή της θεματικής:** Επισκόπηση του ζητήματος, των παραγόντων που το διαμορφώνουν και των σχετικών προκλήσεων.
- **Διεθνές Πλαίσιο:** Εξέταση των βασικών δρώντων στην παγκόσμια σκηνή και των τάσεων που επηρεάζουν τις πολιτικές επιλογές.
- **Περιφερειακό Πλαίσιο:** Εστίαση στις εξελίξεις στη Νοτιοανατολική Ευρώπη και την Ανατολική Μεσόγειο, με στόχο την κατανόηση των ειδικών δυναμικών που αφορούν άμεσα την Ελλάδα.
- **Προτάσεις για την Ελλάδα:** Διατύπωση συγκεκριμένων στρατηγικών ή πολιτικών επιλογών που θα μπορούσαν να μεγιστοποιήσουν τα οφέλη και να ελαχιστοποιήσουν τους κινδύνους για τη χώρα.

Παράλληλα, εφαρμόσαμε **διαθεματική ανάλυση**, η οποία εστιάζει στη μεταξύ τους σύνδεση παραγόντων όπως οι μεταναστευτικές ροές, η ενεργειακή ασφάλεια, η τεχνολογική πρόοδος και η αμυντική ικανότητα. Μέσω αυτής της προσέγγισης, επιτυγχάνεται μια ολιστική κατανόηση των πολύπλοκων σχέσεων μεταξύ των ποικίλων γεωπολιτικών μεταβλητών.

Η παρούσα μελέτη βασίστηκε σε μια **πολυδιάστατη ερευνητική προσέγγιση**, αξιοποιώντας ποιοτικά και ποσοτικά εργαλεία:

1. **Επισκόπηση βιβλιογραφίας:** Συγκεντρώθηκαν και αξιολογήθηκαν δεδομένα από διεθνείς οργανισμούς, επιστημονικά περιοδικά, εξειδικευμένες εκθέσεις και επίσημα στατιστικά, προκειμένου να διαμορφωθεί ένα στέρεο επιστημονικό υπόβαθρο.
2. **Ανάλυση περιεχομένου:** Εξετάστηκαν κρίσιμα γεωπολιτικά ζητήματα υπό το πρίσμα παγκόσμιων τάσεων και στρατηγικών μεταβλητών (όπως η αμυντική ικανότητα, οι δημογραφικές προκλήσεις, η τεχνολογική καινοτομία και η κλιματική αλλαγή).
3. **Συγκριτική προσέγγιση:** Η θέση της Ελλάδας αποτιμήθηκε σε σύγκριση με αντίστοιχα κράτη της περιοχής (π.χ. Τουρκία, Βαλκανικές χώρες, κράτη της Ανατολικής Μεσογείου), για να αναδειχθούν τα συγκριτικά πλεονεκτήματα και οι δυνητικές αδυναμίες.

Μέσα από αυτήν τη μεθοδολογία και δομή, η ανασκόπηση επιδιώκει να αποτελέσει ένα **συνεκτικό εργαλείο ανάλυσης και στρατηγικού σχεδιασμού**, χρήσιμο για τις ένοπλες δυνάμεις και τους φορείς χάραξης πολιτικής, αλλά –και ευρύτερα– για κάθε ενδιαφερόμενο που επιδιώκει να αντιληφθεί τις πολλαπλές όψεις της σύγχρονης γεωπολιτικής. Σε ένα περιβάλλον όπου η αστάθεια γίνεται ολοένα και πιο «πολυκεντρική», η εμπειριστατωμένη ενημέρωση μπορεί να προσφέρει το πλεονέκτημα της προβλεψιμότητας και της αποτελεσματικής αντίδρασης —ζωτικής σημασίας στοιχεία για την εθνική ασφάλεια και την προάσπιση των συμφερόντων της Ελλάδας.

ΤΟ ΘΕΩΡΗΤΙΚΟ ΥΠΟΒΑΘΡΟ ΤΗΣ ΜΕΘΟΔΟΥ: Η ΜΕΓΑΛΗ ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗ

Η ανάλυσή μας αναδεικνύει ένα ρευστό διεθνές περιβάλλον, το οποίο χαρακτηρίζεται από πλήθος γεωπολιτικών προκλήσεων, ανταγωνισμών ισχύος και διασυνδεδεμένων κρίσεων. Προκειμένου να κατανοήσουμε σε βάθος τις αιτίες και τις συνέπειες αυτής της ασταθούς κατάστασης, απαιτείται η διερεύνηση των κλασικών θεωρητικών προσεγγίσεων που φωτίζουν τη φύση της στρατηγικής και του πολέμου, μέσα από την οποία επιδιώκουμε να αναδείξουμε τη διαχρονική αξία κλασικών στρατηγικών εννοιών για την ερμηνεία και, κυρίως, για τη διαχείριση των σύγχρονων κρίσεων.

Δεν θα μπορούσαμε να βρούμε καλύτερη βιβλιογραφική παραπομπή για την υποστήριξη της μεθόδου μας από το παρακάτω απόσπασμα από ομιλία του Robert Greene, συγγραφέα βιβλίων στρατηγικής, για την Microsoft το 2011¹ (η μετάφραση είναι δική μας):

«Φανταστείτε τη στρατηγική ως κάτι που σας ανεβάζει στο καθαρτήριο. Στην πραγματικότητα υπάρχει ένας παράδεισος πάνω από το καθαρτήριο αυτό, που είναι γνωστός με στρατιωτικούς όρους ως Μεγάλη Στρατηγική. Θέλω να σας πάω για λίγο πίσω στην Αρχαία Ελλάδα, όπου η Μεγάλη Στρατηγική ξεκίνησε ως φιλοσοφία.

Συγκεκριμένα, θα σας πάω στη λατρεία της Αθηνάς, η οποία είναι η Ελληνίδα θεά του πολέμου, της στρατηγικής και της Μεγάλης Στρατηγικής. Στην Αρχαία Ελλάδα, όταν ένας ξυλουργός επρόκειτο να χτίσει ένα σπίτι ή ένας αρχιτέκτονας να σχεδιάσει έναν ναό ή ένας θαλασσοπόρος να διασχίσει τη θάλασσα ή ένας πολιτικός να θέσει υποψηφιότητα για ένα αξίωμα, όλοι αυτοί οι άνδρες ή γυναίκες αναζητούσαν έναν ναό της Αθηνάς και πήγαιναν εκεί για να προσευχηθούν. Όταν ο Μέγας Αλέξανδρος διέσχισε τον Ελλήσποντο για να ξεκινήσει την κατάκτηση της Περσικής Αυτοκρατορίας, το πρώτο πράγμα που έκανε ήταν να αφιερώσει τα όπλα του στην Αθηνά και να χτίσει έναν όμορφο ναό προς τιμήν της και να πηγαίνει σε αυτόν τον ναό και να προσεύχεται σε αυτήν νύχτα και μέρα. Αυτό για το οποίο προσεύχονταν αυτοί οι άνδρες δεν ήταν κάποιο είδος προληπτικής τύχης ή ότι θα επενέβαινε στις υποθέσεις τους. Αυτό για το οποίο προσεύχονταν ήταν ότι το πνεύμα της Αθηνάς θα τους κατοικούσε ξαφνικά και θα έχτιζαν ένα σπίτι με γερά θεμέλια, θα διέσχιζαν με επιτυχία τη θάλασσα, θα κέρδιζαν τις εκλογές ή τον πόλεμο.

Για να καταλάβετε το πνεύμα της Αθηνάς, ωστόσο, πρέπει να καταλάβετε λίγα πράγματα για την καταγωγή της. Η μητέρα της Αθηνάς ήταν η θεά Μήτις, ίσως η πιο κακιά θεά από όλες. Η Μήτις είχε τη δύναμη να μεταμορφώνεται σε όποια μορφή ήθελε. Ήταν επίσης η πιο έξυπνη από όλες τις Αθάνατες. Ο Δίας ήταν ένας άλλος θεός, ο οποίος είχε φιλοδοξίες να γίνει ο αρχηγός θεός στον Όλυμπο, αλλά δεν θα μπορούσε να γίνει αρχηγός όσο υπήρχε η Μήτις. Όμως ο Δίας ήταν πολύ έξυπνος, κι έτσι μια νύχτα αποπλάνησε τη Μήτιδα και στη συνέχεια την έπεισε να τον παντρευτεί. Λίγες εβδομάδες μετά το γάμο, άρχισε να την προκαλεί για τις δυνάμεις της να

¹ βλ. https://youtu.be/z9baBxD63Q?si=Wlo7_6MGj-pUAS

μεταμορφώνεται σε διάφορες μορφές. Είπε: «Πάω στοίχημα ότι δεν μπορείς να μεταμορφωθείς σε λιοντάρι». Και βέβαια εκείνη μεταμορφώθηκε σε λιοντάρι και βρυχήθηκε, εκείνος προσποιήθηκε ότι φοβήθηκε και μετά είπε: «Λοιπόν, πάω στοίχημα ότι δεν μπορείς να αλλάξεις τη μορφή σου σε μια σταγόνα νερό». Και βέβαια εκείνη μεταμορφώθηκε σε σταγόνα νερού, οπότε ο Δίας άρπαξε τη σταγόνα νερού και την κατάπιε. Ο Δίας είχε απαλλαγεί από την κύρια αντίπαλό του και ενσωμάτωσε τις δυνάμεις της και την εξυπνάδα της στον εαυτό του, αλλά δεν είχε συνειδητοποιήσει τότε ότι η Μήτιδα ήταν έγκυος και περίμενε παιδί. Μια νύχτα, ο Δίας άκουσε έναν τρομερό θόρυβο στα αυτιά του, ένιωσε κρότο στο κεφάλι του και είχε έναν τρομερό πονοκέφαλο και ξαφνικά γεννήθηκε από το μέτωπό του η μικρή θεά Αθηνά φορώντας ολόσωμη πανοπλία, κρούοντας το σπαθί της και βγάζοντας μια πολεμική κραυγή.

Έτσι, χάρη στην καταγωγή της, η Αθηνά έγινε η Ελληνίδα θεά του πολέμου, αλλά υπήρχε κι ένας άλλος θεός του πολέμου, ο Άρης, ο ετεροθαλής αδελφός της, επίσης γιος του Δία. Ο Άρης είναι ένα διαφορετικό είδος θεού του Πολέμου. Ο Άρης αγαπούσε τον Πόλεμο, αγαπούσε τη βία, την επιθετικότητα, την ευκαιρία να σκοτώνει. Του άρεσε η δόξα που θα αποκτούσε αν σκότωνε την Αθηνά. Αυτό που άρεσε στην Αθηνά ήταν η νίκη. Αποφάσισε, όμως, ότι για να κερδίσει, το να είναι επιθετική και να πολεμάει δεν ήταν η λύση. Η λύση ήταν να είναι έξυπνη και ευφυής.

Το ζώο που συνδέεται με τη θεά Αθηνά είναι η κουκουβάγια και η κουκουβάγια είναι σύμβολο σοφίας. Η κουκουβάγια έχει την ικανότητα να γυρίζει το κεφάλι της προς όλες τις κατευθύνσεις. Έχει επίσης την πιο ισχυρή όραση από όλα τα πουλιά. Μπορεί να δει πιο μακριά και πιο πλατιά από οποιοδήποτε άλλο πλάσμα. Κάθε φορά που γινόταν κάποια μάχη, η Αθηνά δεν έμπαινε βιαστικά στη μάχη όπως ο Άρης. Αντ' αυτού, απομακρυνόταν από την κατάσταση και έβλεπε τα πάντα που συνέβαιναν γύρω της. Κοιτούσε βαθύτερα στο παρελθόν, πιο βαθιά στο μέλλον. Θα έβλεπε πολύ μακριά όλα όσα συνέβαιναν γύρω της. Δεν είχε τις δυνάμεις της μητέρας της να αλλάζει μορφή. Το μυαλό της, όμως, είχε τη δύναμη να αλλάζει σε διάφορα σχήματα. Είχε ένα απίστευτα ρευστό και δυναμικό μυαλό. Μπορούσε να κάνει το μυαλό της να συμβαδίζει με ό,τι υπήρχε γύρω της και να βλέπει κάθε περίπτωση. Έτσι, όταν συνδύαζε την ικανότητά της να βλέπει περισσότερα από όλα όσα συνέβαιναν γύρω της με ένα πολύ δυναμικό μυαλό, ήταν πολύ ισχυρή και έτσι με αυτόν τον τρόπο θεωρήθηκε η θεά της στρατηγικής.

Στην Ιλιάδα, ο Άρης και η Αθηνά μάχονται πολλές φορές και κάθε φορά η Αθηνά τον νικά και ο Άρης πηγαίνει κλαίγοντας στον Δία στον Όλυμπο, παραπονούμενος για την αδελφή του. Είναι η Αθηνά που εμπνεύστηκε την ιδέα του Δούρειου Ίππου, ένα μικρό στρατήγημα που έδωσε τέλος σε εννέα χρόνια ατέλειωτης αιματοχυσίας του Άρη. Μια μικρή έξυπνη ιδέα.

Για τους Αρχαίους Έλληνες, όλοι οι άνθρωποι είναι εν μέρει Άρης και εν μέρει Αθηνά. Το κομμάτι του Άρη είναι η ζωώδης φύση μας, είναι η τάση μας να αντιδρούμε στο πιο άμεσο πράγμα γύρω μας και να γινόμαστε πολύ συναισθηματικοί. Η Αθηνά αντιπροσωπεύει τη συνείδησή μας, τον ορθολογισμό μας, αυτό που μας κάνει ανώτερους από τα άλλα ζώα. Το κομμάτι της φύσης μας "Άρης" έχει την τάση να κυριαρχεί πάντα, έτσι, ακόμα κι αν βρισκόμαστε σε μια κατάσταση όπου

νομίζουμε ότι είμαστε πολύ έξυπνοι και πολύ στρατηγικοί κι έχουμε την τέλεια ιδέα, το τέλειο σχέδιο, εν θερμώ, όταν τα πράγματα γίνονται αγχωτικά, όταν τα πόδια είναι στη φωτιά, ο Άρης σηκώνει το άσχημο κεφάλι του και μας κάνει συναισθηματικούς και γινόμαστε ανυπόμονοι και άπληστοι. Μας σπρώχνει εκτός πορείας και χτίζουμε ένα σπίτι που έχει απαίσινα θεμέλια ή δεν διασχίζουμε τη θάλασσα με επιτυχία ή χάνουμε τον πόλεμο, χάνουμε τις εκλογές.

Άνδρες και γυναίκες πήγαιναν σε έναν ναό για να προσευχηθούν στη θεά Αθηνά. Αυτό για το οποίο προσεύχονταν, ήταν να έρθει το πνεύμα της και να νικήσει αυτό το πολύ άσχημο κομμάτι της φύσης τους, τον Άρη, και με το πνεύμα της, θα είχαν αυτή την ηρεμία και την αποστασιοποίηση που πάντα φέρνει στους ανθρώπους σε περιόδους άγχους, σε περιόδους μάχης· ότι θα είχαν την ικανότητά της να βλέπουν περισσότερα από ό,τι οι αντίπαλοί τους, ότι συμβαίνει γύρω τους· ότι θα προσλάβουν περισσότερα γύρω τους και ότι θα είχαν επίσης τις πολύ ρευστές και δυναμικές νοητικές της δυνάμεις. Όλα αυτά είναι αυτό για το οποίο μιλώ και είναι γνωστό ως Μεγάλη Στρατηγική.

Η μεγάλη στρατηγική είναι το εξής απλό: απομακρύνεστε για λίγο από το πεδίο της μάχης και αναγκάζετε τον εαυτό σας να αποστασιοποιηθεί και να προσπαθήσει να δει περισσότερα από όσα συμβαίνουν γύρω σας. Αναγκάζετε τον εαυτό σας, για παράδειγμα, να κοιτάξει βαθύτερα στην ιστορία, στην ιστορία της σύγκρουσης, σκέφτεστε περισσότερο στο μέλλον. Αντί για τα συνηθισμένα στον Πόλεμο, σκέφτεστε την πολιτική και τον πολιτισμό και την κοινωνική πτυχή της μάχης που δίνετε. Η ιδέα στη Μεγάλη Στρατηγική είναι να χάνεις μάχες αλλά να κερδίζεις τον πόλεμο. Σκέφτεστε με όρους πολλών ετών για το ποιος είναι ο τελικός σας στόχος και σχεδιάζετε μια πολύ ισχυρή, μια πολύ ορθολογική εκστρατεία.

Το ίνδαλμα της μεγάλης στρατηγικής είναι ο ίδιος ο Μέγας Αλέξανδρος, ίσως ο πρώτος μεγάλος στρατηγός όλων. Ο Μέγας Αλέξανδρος ήταν ένας άνθρωπος που προσευχόταν με τη μεγαλύτερη θέρμη στο πνεύμα της Αθηνάς. Όταν ο Μέγας Αλέξανδρος πέρασε στην Περσία για να τα βάλει με την Περσική Αυτοκρατορία, είχε έναν στρατό περίπου 40.000 ανδρών και επρόκειτο να τα βάλει με έναν στρατό 750.000 ανδρών, αλλά αυτό που έκανε ο Μέγας Αλέξανδρος, αντί να ορμήσει στη μάχη και να πολεμήσει τους Πέρσες, κάτι που θα έκανε σχεδόν οποιοσδήποτε άλλος στρατηγός, δεν τους πολέμησε καθόλου, εργάστηκε πολύ προσεκτικά για να κατανοήσει τον περσικό πολιτισμό και την περσική πολιτική. Πήγαινε από πόλη σε πόλη κερδίζοντάς τους πολιτικά, τους εισήγαγε σε ένα νέο είδος κόσμου, που ήταν η Αλεξανδρινή Αυτοκρατορία, δημιουργώντας έναν νέο πολιτισμό. Το έκανε αυτό για αρκετά χρόνια και ουσιαστικά είχε κερδίσει πολιτικά ένα τεράστιο κομμάτι της Περσικής Αυτοκρατορίας χωρίς ποτέ να δώσει ούτε μια μάχη. Όταν τελικά συνάντησε τους Πέρσες σε μάχη, είχε ήδη απορροφήσει ολόκληρη την αυτοκρατορία τους. Δεν είχαν τίποτα για να κρατηθούν, δεν είχαν οικονομία, δεν τους είχε απομείνει τίποτα και τότε απλά τους νίκησε στη μάχη. Αυτή είναι η ιδέα της μεγάλης στρατηγικής.»

Ο ΚΟΣΜΟΣ (ΞΑΝΑ) ΣΕ ΠΟΛΕΜΟ

Στον κόσμο διεξάγονται σήμερα έως και 55 ένοπλες συρράξεις, περισσότερες από ποτέ άλλοτε μετά το τέλος του Β' Παγκοσμίου Πολέμου. Οι περισσότερες από τις συρράξεις αυτές λαμβάνουν μια ανησυχητική μορφή ολοκληρωτικής σύγκρουσης μέχρι να νικήσει η μια πλευρά και να ηττηθεί η άλλη. Μελέτη του Κέντρου Στρατηγικών και Διεθνών Σπουδών, η οποία χρησιμοποίησε στοιχεία από το 1946 έως το 2021, τα οποία συγκέντρωσε ερευνητική ομάδα του Πανεπιστημίου της Ουψάλα, κατέληξε ότι το 26% των πολέμων μεταξύ κρατών λήγουν σε λιγότερο από ένα μήνα και ένα άλλο 25% σε ένα χρόνο. Όταν οι πόλεμοι υπερβαίνουν το έτος, διαρκούν κατά μέσο όρο πάνω από μια δεκαετία. Ακόμη και εκείνοι που διαρκούν λιγότερο, μπορεί να είναι εξαιρετικά καταστροφικοί. Ο πόλεμος Ιράν-Ιράκ, για παράδειγμα, διήρκεσε σχεδόν οκτώ χρόνια, από το 1980 έως το 1988, και είχε ως αποτέλεσμα μισό εκατομμύριο νεκρούς και άλλους τόσους τραυματίες. Τότε έληξε και ο πόλεμος της Σοβιετικής Ένωσης στο Αφγανιστάν (1979 – 1989), που ήταν ιδιαίτερα αιματηρός.

Σήμερα, είναι σαφές ότι η Ρωσική εισβολή στην Ουκρανία έχει ανοίξει τον ασκό του Αιόλου, πυροδοτώντας με αυξανόμενη συχνότητα πολεμικές συγκρούσεις σε όλα τα μήκη και πλάτη της γης, όπου η διπλωματία και οι διεθνείς θεσμοί αποτυγχάνουν συστηματικά να επιλύσουν διακρατικές διαφορές, τις οποίες τα εμπλεκόμενα μέρη επιλέγουν να επιλύσουν τελικά μόνον μέσω του πολέμου μέχρι να σβήσει ο ήλιος.

1. Ο Πόλεμος ως Πολιτικό Φαινόμενο

Σύμφωνα με τον Carl von Clausewitz στο *On War* (1832), «ο πόλεμος είναι η συνέχεια της πολιτικής με άλλα μέσα» (Clausewitz, 1832). Η διαπίστωση αυτή παραμένει θεμελιώδης, καθώς προσδίδει στον πόλεμο έναν βαθύ πολιτικό χαρακτήρα. Οι αποφάσεις που λαμβάνονται στο πεδίο της στρατηγικής αντανακλούν τις επιδιώξεις και τις προτεραιότητες των κρατών, μετατρέποντας τα στρατιωτικά μέσα σε εργαλείο προώθησης πολιτικών συμφερόντων. Στη σύγχρονη εποχή, όπου οι μεταβλητές της ισχύος (π.χ. οικονομία, τεχνολογία, διπλωματία) έχουν γίνει πιο πολύπλοκες, οι θέσεις του Clausewitz επιτρέπουν τον εντοπισμό των βαθύτερων αιτιών των διενέξεων, προσφέροντας παράλληλα μια βάση για τη χάραξη στρατηγικών επιλογών.

Η πολιτική φύση του πολέμου αποκτά ιδιαίτερη βαρύτητα στις περιπτώσεις υβριδικών και ασύμμετρων συγκρούσεων, όπου η εμπλοκή μη κρατικών δρώντων καθιστά δυσδιάκριτα τα όρια μεταξύ ειρήνης και σύγκρουσης. Σε αυτή τη συνθήκη, που περιγράφηκε επιγραμματικά στην εισαγωγή, η αλληλεπίδραση μεταξύ κρατικών και μη κρατικών φορέων ασφάλειας – συχνά με τη συμμετοχή τρομοκρατικών ομάδων ή εγκληματικών δικτύων – αναδεικνύει την ανάγκη ευέλικτης στρατηγικής σκέψης. Η σύνδεση, λοιπόν, του θεωρητικού πλαισίου του Clausewitz με τα εκάστοτε πολιτικά διακυβεύματα είναι ένα πρώτο βήμα για την οριοθέτηση των επόμενων κεφαλαίων, τα οποία θα εστιάσουν στα ειδικά χαρακτηριστικά των σύγχρονων συγκρούσεων.

2. Κλασικές Θεωρήσεις και Σύγχρονα Στρατηγικά Διλήμματα

Η στρατηγική, ως σύνδεση μεταξύ πολιτικών στόχων και διαθέσιμων στρατιωτικών (ή άλλων) μέσων, βρίσκει τις βάσεις της σε μια σειρά κλασικών κειμένων, τα οποία παραμένουν διαχρονικά χρήσιμα για την κατανόηση των σημερινών προκλήσεων.

1. **Sun Tzu – Ολιστική Προσέγγιση της Σύγκρουσης:** Στο *The Art of War* (περ. 5ος αι. π.Χ.), ο Sun Tzu επισημαίνει ότι η ευφυής στρατηγική δεν περιορίζεται στη μάχη, αλλά περιλαμβάνει τον δόλο, την παραπλάνηση και την εκμετάλλευση αδυναμιών του αντιπάλου. Στο σύγχρονο περιβάλλον, όπου παρατηρείται γεωοικονομικός ανταγωνισμός, κυβερνοεπιθέσεις και προσπάθειες χειραγώγησης της κοινής γνώμης μέσω κοινωνικών δικτύων και στρατηγικών μετα-αλήθειας, η ολιστική ματιά του Sun Tzu λειτουργεί ως πλαίσιο κατανόησης της πολυεπίπεδης φύσης των συγκρούσεων. Στα επόμενα κεφάλαια, όπου θα παρουσιαστούν σύγχρονα εργαλεία και προσεγγίσεις, οι αρχές του Sun Tzu αποκτούν ιδιαίτερη βαρύτητα για την ανάπτυξη πιο «έξυπνων» (smart) στρατηγικών.
2. **Basil Liddell Hart – Έμμεση Στρατηγική:** Στη μελέτη του *Strategy: The Indirect Approach* (1967), ο Liddell Hart αναδεικνύει τη σημασία της έμμεσης οδού, της δημιουργικής εκμετάλλευσης των αδύνατων σημείων του αντιπάλου και της οικονομίας δυνάμεων (Liddell Hart, 1967). Η λογική αυτή ταιριάζει απόλυτα σε καταστάσεις όπου οι διαθέσιμοι πόροι είναι περιορισμένοι ή όπου δεν είναι επιθυμητή η ευθεία σύγκρουση. Στις μεταμοντέρνες μορφές πολέμου, όπου οι Ένοπλες Δυνάμεις πρέπει να ελίσσονται ανάμεσα σε τοπικές συγκρούσεις χαμηλής έντασης, ανθρωπιστικές αποστολές και πιθανούς μεγάλους ανταγωνισμούς, η έμμεση προσέγγιση βοηθά να αναπτυχθούν μοντέλα δράσης προσαρμοσμένα στις πραγματικές ανάγκες. Έτσι, για τις αναλύσεις που ακολουθούν, οι έννοιες του Liddell Hart αναδεικνύονται ως στέρεη βάση για τη σύνδεση του στρατιωτικού ρόλου με την πολιτική και οικονομική πραγματικότητα.
3. **Mahan και Douhet – Η Θαλάσσια και Αεροπορική Ισχύς:** Στα κείμενά του, όπως το *The Influence of Sea Power upon History* (1890), ο Alfred Thayer Mahan καθιστά σαφές ότι η ναυτική ισχύς αποτελεί κρίσιμο παράγοντα για την εξέλιξη των μεγάλων δυνάμεων (Mahan, 1890). Από την άλλη πλευρά, ο Giulio Douhet στο *The Command of the Air* (1921) τονίζει τη σημασία της εναέριας υπεροχής (Douhet, 1921). Η τεχνολογική πρόοδος και η συνεχώς αυξανόμενη αλληλεξάρτηση των διεθνών εμπορικών δικτύων επιβεβαιώνουν αυτές τις απόψεις. Στα επόμενα κεφάλαια, θα φανεί πώς η κυριαρχία στη θάλασσα και στον αέρα συνεχίζει να διαμορφώνει γεωπολιτικές ισορροπίες – ιδίως για χώρες όπως η Ελλάδα, που διαθέτουν εκτεταμένα θαλάσσια σύνορα και προσβλέπουν σε αεροπορικές δυνατότητες υψηλής τεχνολογίας για αποτροπή και έλεγχο.

4. **Geopolitics – Ο Mackinder και η «Heartland»:** Οι θεωρίες του Sir Halford Mackinder στο *Democratic Ideals and Reality* (1919) φωτίζουν τον ρόλο της γεωγραφίας στον ανταγωνισμό των κρατών (Mackinder, 1919). Η ιδέα ότι ο έλεγχος της Κεντρικής Ευρασίας (Heartland) μπορεί να οδηγήσει σε πλανητική ισχύ αποκτά διαφορετικές εκφάνσεις στη σύγχρονη πραγματικότητα, καθώς ενεργειακοί και μεταφορικοί άξονες επηρεάζουν το παγκόσμιο σύστημα. Όπως θα αναλυθεί ακολούθως, η ενεργειακή διπλωματία, οι αγωγοί φυσικού αερίου και η πολιτική ελέγχου των πόρων είναι τμήματα ενός ευρύτερου στρατηγικού περιβάλλοντος, όπου η Ελλάδα καλείται να τοποθετηθεί.

3. Γεφύρωση Θεωρίας και Πράξης

Οι προσεγγίσεις των Clausewitz, Sun Tzu, Liddell Hart, Mahan, Douhet και Mackinder δεν αποτελούν ιστορικές αναφορές που εξαντλούνται σε ακαδημαϊκό επίπεδο· αντιθέτως, συμβάλλουν καθοριστικά στη χάραξη σύγχρονης στρατηγικής. Όπως αναφέρθηκε στην εισαγωγή, ο σημερινός κόσμος βρίσκεται σε μια περίοδο πολυεπίπεδης αστάθειας, όπου παραδοσιακές συμβατικές απειλές συνυπάρχουν με υβριδικές μορφές σύγκρουσης, ακραία κλιματολογικά φαινόμενα και μεταναστευτικές κρίσεις. Τα επόμενα κεφάλαια θα πραγματευθούν ζητήματα όπως:

- **Η ενίσχυση της αποτρεπτικής ικανότητας**, με βάση κλασικούς και σύγχρονους αμυντικούς σχεδιασμούς.
- **Ο ρόλος της αμυντικής διπλωματίας**, ως εργαλείο αποτροπής και οικοδόμησης συμμαχιών.
- **Η διαχείριση ασύμμετρων και υβριδικών απειλών**, όπου οι κλασικές αρχές της στρατηγικής συναντούν τεχνολογικές καινοτομίες.
- **Οι ενεργειακοί πόροι και η κλιματική αλλαγή**, υπό το πρίσμα της γεωπολιτικής, της οικονομίας και της ασφάλειας.

Επομένως, το παρόν κεφάλαιο λειτουργεί ως θεωρητικό πλαίσιο ερμηνείας τόσο για τις επερχόμενες αναλύσεις όσο και για τον σχεδιασμό συγκεκριμένων μέτρων πολιτικής. Η σύγχρονη στρατηγική σκέψη οφείλει να συνδυάζει τη διαχρονική σοφία των κλασικών μεθοδολογιών με την ικανότητα προσαρμογής στα ραγδαία μεταβαλλόμενα δεδομένα του 21ου αιώνα. Ακριβώς γι' αυτόν τον λόγο, η σύνδεση ανάμεσα στις κλασικές θεωρήσεις και στις ειδικές περιπτώσεις που παρουσιάζονται στα επόμενα κεφάλαια αποτελεί βασικό πυλώνα μιας συγκροτημένης και ολοκληρωμένης στρατηγικής.

4. Τελικές Παρατηρήσεις

Το θεωρητικό αυτό υπόβαθρο, με το οποίο επιδιώκεται η γεφύρωση ανάμεσα στην εισαγωγή και στις σύγχρονες προκλήσεις που αναλύουμε στη συνέχεια, αναδεικνύει τη διαρκή αξία της στρατηγικής σκέψης. Οι προσεγγίσεις των κλασικών παρέχουν τα αναλυτικά εργαλεία ώστε να αντιληφθούμε γιατί οι σημερινές κρίσεις δεν αποτελούν «κεραυνό εν αιθρία», αλλά συνέχεια συγκεκριμένων γεωπολιτικών, οικονομικών και πολιτισμικών διεργασιών.

Στο πλαίσιο αυτό, ο ρόλος των Ενόπλων Δυνάμεων σε ανώτατο επίπεδο δεν περιορίζεται στη διαχείριση της συμβατικής απειλής· επεκτείνεται στη διαμόρφωση ενός ολοκληρωμένου πλέγματος αποτροπής, ασφάλειας και ευρύτερης στρατηγικής παρέμβασης. Με οδηγό τις αρχές και τις έννοιες που παρουσιάστηκαν εδώ, τα επόμενα κεφάλαια θα εστιάσουν στην πρακτική εφαρμογή αυτών των στρατηγικών, ενσωματώνοντας στοιχεία σύγχρονης αμυντικής τεχνολογίας, διεθνών συνεργασιών και διακλαδικών συνεργιών. Έτσι, το θεωρητικό πλαίσιο γίνεται εργαλείο ανάλυσης και πράξης, επιτρέποντας στις Ένοπλες Δυνάμεις να ανταποκριθούν αποτελεσματικά στις απαιτήσεις και στους κινδύνους ενός κόσμου όπου ο πόλεμος – με όλες του τις μεταλλάξεις – παραμένει κεντρικό χαρακτηριστικό των διεθνών εξελίξεων.

ΑΝΑΛΥΣΗ ΘΕΜΑΤΙΚΩΝ ΠΡΟΚΛΗΣΕΩΝ

Α': Ο κόσμος αλλάζει και αυτό προκαλεί αποσταθεροποίηση και εντάσεις

1. Αμφισβήτηση Παγκοσμιοποίησης και Αναδιάρθρωση Οικονομικών Σχέσεων
2. Το αντιδυτικό πνεύμα του Παγκόσμιου Νότου (Global South)
3. Παγκόσμια Οικονομική Διακυβέρνηση και Μετατόπιση Ισχύος
4. Η Εξασθένηση των Παγκόσμιων Θεσμών Διακυβέρνησης
5. Η Προσφυγή στη Βία ως επικρατούσα Μέθοδος Επίλυσης Διαφορών

Β': Οι προκλήσεις με τις οποίες έρχεται αντιμέτωπη η Δύση

6. Δημογραφικές και Οικονομικές Προκλήσεις στις Δυτικές Κοινωνίες
7. Μεταναστευτικές Ροές και Διαχείρισή τους
8. Αυταρχικά Καθεστώτα και Ιδεολογικές Συγκρούσεις
9. Σύγκρουση Ιδεολογιών και Θρησκειών
10. Τρομοκρατία και Ασύμμετρες Απειλές

Γ': Τα κρίσιμα πεδία της αντιπαράθεσης

11. Ενεργειακοί Πόροι και Κλιματική Αλλαγή
12. Νέες Τεχνολογίες και Διεθνής Ανταγωνισμός

I. ΑΜΦΙΣΒΗΤΗΣΗ ΠΑΓΚΟΣΜΙΟΠΟΙΗΣΗΣ ΚΑΙ ΑΝΑΔΙΑΡΘΡΩΣΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ ΣΧΕΣΕΩΝ

Το συνεχιζόμενο άνοιγμα των αγορών και η διαρκής ολοκλήρωσή τους σ' ένα παγκόσμιο θεσμικό πλαίσιο, που φιλοδοξεί να ενώσει όλα τα κράτη της διεθνούς κοινότητας και να τα εκπαιδεύσει να λειτουργούν βάσει κανόνων, υπάγοντας τις οικονομικής φύσεως διαφορές τους σε θεσμοθετημένους μηχανισμούς επίλυσης διαφορών, αντιστρέφεται και δίνει τη θέση του σε μονομερείς ρυθμίσεις, ανταγωνιστικές περιφερειακές ενώσεις και διμερείς σχέσεις. Οι νέες αυτές δυναμικές προκαλούν εντάσεις, οι οποίες κινδυνεύουν να μετεξελιχθούν σε εμπορικό πόλεμο, στη συνέχεια σε νομισματικό και εν τέλει σε πραγματικό, ό,τι ακριβώς θέλησε να αποφύγει η διεθνής κοινότητα την επομένη του Β' ΠΠ, θέτοντας τις βάσεις του σύγχρονου διεθνούς οικονομικού συστήματος. Το σύστημα αυτό λειτούργησε επί 75 χρόνια και σήμερα αμφισβητείται. Η αμφισβήτηση αυτή προέρχεται κυρίως από τις δυνάμεις εκείνες που το σχεδίασαν, αλλά που σήμερα έχασαν την ανταγωνιστικότητά τους στο πλαίσιο του και δεν επιθυμούν πλέον να εξακολουθήσει να ρυθμίζει τις διεθνείς οικονομικές τους σχέσεις. Με τί, όμως, θα αντικατασταθεί το ισχύον διεθνές οικονομικό σύστημα δεν γνωρίζουμε ακόμη και για πολύ καιρό δεν πρόκειται να μάθουμε. Μέχρι τότε θα ζούμε σε μια διαρκή αναστάτωση.

Περιγραφή της Θεματικής

Η αμφισβήτηση της παγκοσμιοποίησης, που παρατηρείται τα τελευταία χρόνια με πυλώνες την υποχώρηση των πολυμερών θεσμών, την άνοδο εθνικιστικών πολιτικών και την πρόωπη διμερών ή περιφερειακών συμφωνιών εις βάρος της πολυμέρειας, αποτελεί μία από τις πλέον καθοριστικές τάσεις της σύγχρονης διεθνούς πολιτικής και οικονομικής σκηνής. Παραδείγματα όπως το *Brexit*, η πολιτική «America First» των ΗΠΑ και η επιδίωξη αποσύνδεσης (decoupling) από την Κίνα επιβεβαιώνουν αυτήν τη μεταστροφή, που ανατρέπει το μέχρι πρότινος κυρίαρχο αφήγημα της αλληλεξάρτησης και της ελεύθερης ροής κεφαλαίων και αγαθών.

Παράλληλα, η **αναδιάρθρωση των οικονομικών σχέσεων** αποτυπώνεται σε συστηματικές προσπάθειες των κρατών να μειώσουν τις στρατηγικές και οικονομικές εξαρτήσεις τους από ανταγωνιστές ή αβέβαιες αλυσίδες εφοδιασμού. Αυτή η τάση οδηγεί σε μεταβολή των παγκόσμιων εφοδιαστικών αλυσίδων, με χώρες να επαναφέρουν (reshoring) ή να ανακατευθύνουν (nearshoring) τμήματα της παραγωγής τους, προκαλώντας νέες ισορροπίες σε οικονομίες που βασίζονται στην εξαγωγική δραστηριότητα.

Διεθνές Πλαίσιο

Σύμφωνα με τη Munich Security Report 2024, η κλιμακούμενη γεωπολιτική ένταση μεταξύ μεγάλων δυνάμεων – κυρίως των Ηνωμένων Πολιτειών και της Κίνας – επιτείνει τον γεωοικονομικό κατακερματισμό και αποδυναμώνει τους πολυμερείς θεσμούς. Οι ΗΠΑ, στη

γραμμή της στρατηγικής «εθνικής οικονομικής ασφάλειας», έχουν προβεί σε πολιτικές προστατευτισμού ήδη από την περίοδο Τραμπ (αποχώρηση από την TPP, επιβολή δασμών στην Κίνα) και συνεχίζουν με νόμους όπως η CHIPS Act, για την προστασία κρίσιμων τεχνολογιών και τον περιορισμό της μεταφοράς τεχνογνωσίας προς την Κίνα. Αυτή η ανταγωνιστική στρατηγική επηρεάζει τις παγκόσμιες οικονομικές σχέσεις, ενισχύοντας ταυτόχρονα την τάση για σχηματισμό περιφερειακών συμφωνιών και ζωνών εμπορίου.

Η Κίνα, αντιθέτως, προωθεί ενεργά την ατζέντα της μέσω της Belt and Road Initiative (BRI), επενδύοντας σε υποδομές, εμπορικές διαδρομές και αναπτυξιακά έργα σε ολόκληρη την Ασία, την Αφρική και την Ευρώπη. Παρά τα σημαντικά οικονομικά οφέλη που προσφέρει η BRI, εγείρονται ανησυχίες για την «παγίδα χρέους» και την αυξημένη εξάρτηση των χωρών που συμμετέχουν. Η Ευρωπαϊκή Ένωση, από την πλευρά της, προσπαθεί να προσαρμοστεί στις αλλαγές αυτές, θέτοντας σε εφαρμογή την Πράσινη Συμφωνία (Green Deal), ενισχύοντας τις πολιτικές στρατηγικής αυτονομίας και επιχειρώντας να μειώσει την εξάρτησή της από κρίσιμες πρώτες ύλες και τεχνολογίες.

Συμπληρωματικά, το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο (ΔΝΤ) εκτιμά ότι ο γεωοικονομικός κατακερματισμός θα μπορούσε να οδηγήσει σε μείωση του παγκόσμιου ΑΕΠ έως και 7%, με τις αναπτυσσόμενες χώρες να αντιμετωπίζουν τις σοβαρότερες συνέπειες. Αυτό αποτυπώνει μια εικόνα αυξημένης αβεβαιότητας, όπου οι κίνδυνοι προστατευτισμού και οι πολιτικές αποσύνδεσης απειλούν να ανατρέψουν τα οφέλη της παγκοσμιοποίησης, επιφέροντας βραδύτερη ανάπτυξη και επιπρόσθετες πολιτικές τριβές.

Περιφερειακό Πλαίσιο

Η **Ανατολική Μεσόγειος** και τα **Βαλκάνια** αναδεικνύονται σε κομβικές περιοχές, όπου η αμφισβήτηση της παγκοσμιοποίησης και η απουσία αποτελεσματικής περιφερειακής συνεργασίας γίνονται ιδιαίτερα εμφανείς. Στην Ανατολική Μεσόγειο, οι ενεργειακές διενέξεις και οι μονομερείς πρωτοβουλίες της Τουρκίας για εκμετάλλευση υδρογονανθράκων προκαλούν εντάσεις με την Ελλάδα και την Κύπρο. Την ίδια στιγμή, η **Κίνα** αξιοποιεί την πρωτοβουλία 17+1 για να επεκτείνει την επιρροή της στα Βαλκάνια, εξαγοράζοντας στρατηγικά assets και επενδύοντας σε υποδομές, σε μια προσπάθεια να δημιουργήσει ασφαλείς εφοδιαστικές οδούς και αγορές για τα προϊόντα της. Η Ευρωπαϊκή Ένωση, από την άλλη, επιχειρεί να διατηρήσει την προοπτική ένταξης των Δυτικών Βαλκανίων, ωστόσο αντιμετωπίζει δομικά προβλήματα διαφθοράς και πολιτικής αστάθειας που καθυστερούν τη διαδικασία.

Οι αντιτιθέμενες γεωπολιτικές στρατηγικές των μεγάλων δυνάμεων στην περιοχή της Ανατολικής Μεσογείου δημιουργούν ένα ρευστό περιβάλλον ασφάλειας και οικονομικού ανταγωνισμού. Η διαμάχη για τις εφοδιαστικές αλυσίδες, οι επενδύσεις σε λιμάνια και υποδομές, καθώς και η αβεβαιότητα σχετικά με τα κοιτάσματα φυσικού αερίου στην Ανατολική

Μεσόγειο, υπογραμμίζουν τον αυξημένο στρατηγικό ρόλο που διαδραματίζει η ευρύτερη περιοχή.

Ελλάδα: Προκλήσεις και Στρατηγικές

1. Ενίσχυση του Ρόλου στις Περιφερειακές Συμφωνίες

- Η συμμετοχή της Ελλάδας σε ευρωπαϊκές ή περιφερειακές πρωτοβουλίες (π.χ. Ευρωμεσογειακή Ένωση, East Med Gas Forum, τριμερείς συνεργασίες) μπορεί να συμβάλει στη σταθεροποίηση της Ανατολικής Μεσογείου. Μέσω τέτοιων συνεργασιών, η χώρα επιδιώκει να διασφαλίσει την ειρηνική εκμετάλλευση και διαχείριση των ενεργειακών πόρων.
- Η αναβάθμιση του πολιτικού ρόλου της Ελλάδας σε fora όπως η ΕΕ και το NATO κρίνεται απαραίτητη, ώστε να αξιοποιηθούν μηχανισμοί «ήπιας» αλλά και «σκληρής» ισχύος για την επίλυση συγκρούσεων και την οικοδόμηση εμπιστοσύνης.

2. Αναδιάρθρωση Εφοδιαστικών Αλυσίδων

- Επένδυση σε υποδομές και συστήματα logistics (π.χ. λιμάνι Πειραιά, FSRU Αλεξανδρούπολης, εκσυγχρονισμός σιδηροδρομικού δικτύου), ώστε η χώρα να αναδειχθεί σε κρίσιμο περιφερειακό κόμβο μεταξύ Ευρώπης, Ασίας και Αφρικής.
- Ενίσχυση της τεχνογνωσίας στον τομέα των εμπορευματικών μεταφορών και της διαχείρισης εφοδιαστικών αλυσίδων, αξιοποιώντας και τις κινεζικές επενδύσεις (COSCO) αλλά διατηρώντας παράλληλα εθνικά στρατηγικά συμφέροντα.

3. Ενεργειακή Συνεργασία

- Διεύρυνση της συνεργασίας με άλλες χώρες της Ανατολικής Μεσογείου για την από κοινού εκμετάλλευση και τη διαχείριση ενεργειακών πόρων (αγωγός EastMed, ηλεκτρικές διασυνδέσεις), μειώνοντας έτσι τις εντάσεις.
- Προώθηση συμπράξεων μεταξύ δημόσιου και ιδιωτικού τομέα (PPP) για την ανάπτυξη καινοτόμων έργων εκμετάλλευσης υδρογονανθράκων και ΑΠΕ, ώστε να διασφαλιστεί ένα σταθερό επενδυτικό περιβάλλον και να τονωθεί παράλληλα η ενεργειακή ασφάλεια.

4. Προώθηση Βιώσιμων Πολιτικών

- Υιοθέτηση πρακτικών που συνάδουν με την Πράσινη Συμφωνία της ΕΕ (Green Deal) και τις πολιτικές στρατηγικής αυτονομίας, περιορίζοντας την εξάρτηση της ελληνικής οικονομίας από κρίσιμες πρώτες ύλες και τεχνολογίες.
- Επένδυση στη βιομηχανική έρευνα και την εγχώρια καινοτομία, ώστε να ενισχυθεί η ανταγωνιστικότητα του ελληνικού παραγωγικού μοντέλου και να διαφοροποιηθεί από αποκλειστικές εξαρτήσεις (π.χ. τουρισμός).

5. Διπλωματική Διεύρυνση και Ενίσχυση της Πολυμέρειας

- Εμβάθυνση των σχέσεων με τις αναδυόμενες οικονομίες του Global South (π.χ. Ινδία, Νότια Αφρική) μέσω στοχευμένων διμερών και πολυμερών συμφωνιών. Αυτό παρέχει πρόσβαση σε νέες αγορές και επενδυτικές ευκαιρίες, μειώνοντας παράλληλα τον κίνδυνο μονομερών εξαρτήσεων.
- Ενδυνάμωση του ρόλου της Ελλάδας σε διεθνείς οργανισμούς, στοχεύοντας στη διαμόρφωση πολιτικών που προωθούν τη σταθερότητα και την ανάπτυξη, σε αντιπαράβολή προς τις τάσεις προστατευτισμού και αποσύνδεσης.

II. ΤΟ ΑΝΤΙΔΥΤΙΚΟ ΠΝΕΥΜΑ ΤΟΥ ΠΑΓΚΟΣΜΙΟΥ ΝΟΤΟΥ (GLOBAL SOUTH)

Η επαναφορά της συλλογικής διεκδίκησης του λεγόμενου «Παγκόσμιου Νότου», γνωστή από την αρχική της εκδήλωση τη δεκαετία του '70, όταν εκφράστηκε στη Γ.Σ. των ΗΕ (α) με την απαίτηση για τη διαμόρφωση μιας νέας διεθνούς οικονομικής τάξης (New International Economic Order), που θα λάμβανε υπόψη τις ιδιαιτερότητες των νέων κρατών, τα οποία είχαν προκύψει στη διεθνή σκηνή τη δεκαετία του '60 από την αποαποικιοποίηση, και (β) με την ταυτόχρονη αμφισβήτηση του εθιμικού διεθνούς δικαίου, στη διαμόρφωση του οποίου δεν είχαν συμμετάσχει, δεν τοποθετείται μόνον σ' ένα αυστηρά οικονομικό πλαίσιο ανταγωνισμού Βορρά-Νότου, που επανεμφανίζεται, αλλά εμφορείται επιπλέον και από ένα ξεκάθαρο αντιδυτικό πνεύμα, που αναβιώνει τον αντιαποικιακό οίστρο των πρώτων μετεπαναστατικών χρόνων, αναμοχλεύοντας ξεχασμένες διαφορές, που όχι μόνο επανέρχονται στην επικαιρότητα, αλλά δημιουργούν πολιτική και αποτελούν μια νέα συγκολλητική ουσία αυτού που αποκαλούμε πλέον (και στην επιστήμη) «Παγκόσμιος Νότος» (Global South). Ένας «Νότος» που προσεγγίζεται από την πρώην «Ανατολή» και αμφισβητεί συλλογικά την «Δύση», όπου δεν την αντιμάχεται ευθέως, ατομικά ή περιφερειακά.

Περιγραφή της Θεματικής

Η άνοδος του Παγκόσμιου Νότου (Global South) ως πολιτικού και οικονομικού παράγοντα στις διεθνείς σχέσεις συνιστά μία από τις πλέον αποφασιστικές εξελίξεις των τελευταίων δεκαετιών. Ο όρος «Παγκόσμιος Νότος (Global South)» αναφέρεται σε μια ευρεία ομάδα αναπτυσσόμενων κρατών της Αφρικής, της Ασίας και της Λατινικής Αμερικής, τα οποία επιζητούν ολοένα και μεγαλύτερη εκπροσώπηση στους διεθνείς θεσμούς και στον καθορισμό των παγκόσμιων πολιτικών στοχοθεσιών. Η μετατόπιση αυτή δεν περιορίζεται απλώς στην ενίσχυση οικονομικών δεικτών ή εμπορικών συναλλαγών· αντικατοπτρίζει και τη διεκδίκηση ενός πιο ουσιαστικού ρόλου στη λήψη αποφάσεων σε ζητήματα που εκτείνονται από την κλιματική αλλαγή και την ενεργειακή ασφάλεια έως την τεχνολογία και τις διεθνείς οικονομικές ρυθμίσεις.

Πιο χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελούν οι **BRICS** (Βραζιλία, Ρωσία, Ινδία, Κίνα, Νότια Αφρική), ένα άτυπο σχήμα συνεργασίας που επιδιώκει, μεταξύ άλλων, την ανακατανομή της παγκόσμιας ισχύος και την αμφισβήτηση της ηγεμονίας των αναπτυγμένων δυτικών χωρών. Η επιρροή των BRICS επιβεβαιώνεται μέσα από τη δημιουργία θεσμών, όπως η **Νέα Αναπτυξιακή Τράπεζα (New Development Bank)** και η **Ασιατική Τράπεζα Υποδομών και Επενδύσεων (AIIB)**, που φιλοδοξούν να αποτελέσουν εναλλακτικές πηγές χρηματοδότησης και να γεφυρώσουν τις ανάγκες αναπτυξιακών έργων με τις πολιτικές φιλοδοξίες των μελών τους.

Διεθνές Πλαίσιο

Η ραγδαία ενδυνάμωση του Παγκόσμιου Νότου (Global South) έχει σημαντικές επιπτώσεις στο υπάρχον διεθνές σύστημα. Οι χώρες του Global South προωθούν μεταρρυθμίσεις στους μηχανισμούς του ΟΗΕ, επιδιώκοντας την αναβάθμιση της εκπροσώπησής τους – για παράδειγμα, με αλλαγές στη σύνθεση και τη λειτουργία του Συμβουλίου Ασφαλείας ή με αυξημένη χρηματοδοτική στήριξη σε ζητήματα που τις αφορούν άμεσα, όπως η **κλιματική αλλαγή**, η **τεχνολογική ανάπτυξη** και η **κοινωνική ανθεκτικότητα**.

Επιπλέον, η δημιουργία θεσμών όπως η Νέα Αναπτυξιακή Τράπεζα (New Development Bank) και η AIIB διευρύνει το πολυκεντρικό μοντέλο οικονομικής διακυβέρνησης. Οι παραδοσιακοί δυτικοί θεσμοί, όπως το ΔΝΤ και η Παγκόσμια Τράπεζα, καλούνται να προσαρμοστούν σε ένα περιβάλλον όπου εναλλακτικοί πόροι χρηματοδότησης και επενδύσεων γίνονται ολοένα πιο δημοφιλείς σε χώρες που αναζητούν διαφορετικούς όρους δανεισμού ή επιδιώκουν να αποφύγουν τις κλασικές «συνταγές» διαρθρωτικών μεταρρυθμίσεων.

Περιφερειακό Πλαίσιο

Στην περιοχή της **Ανατολικής Μεσογείου** και των **Βαλκανίων**, η επιρροή του Παγκόσμιου Νότου (Global South) έχει λάβει κυρίως τη μορφή **επενδύσεων σε υποδομές και στρατηγικών τοποθετήσεων** σε τομείς-κλειδιά, όπως οι μεταφορές (λιμάνια, σιδηρόδρομοι), η ενέργεια και οι τηλεπικοινωνίες. Η Κίνα, για παράδειγμα, μέσω της Belt and Road Initiative, έχει εξαγοράσει ή επενδύσει σε λιμάνια και μεταφορικούς κόμβους (π.χ. λιμάνι του Πειραιά), ενώ αραβικές χώρες επενδύουν σε τουριστικές ή ενεργειακές υποδομές σε Ελλάδα, Κύπρο και Βαλκάνια.

Η ανάδυση του Παγκόσμιου Νότου (Global South) σηματοδοτεί μια συνολική αναπλαισίωση της παγκόσμιας ισορροπίας ισχύος. Δεν πρόκειται απλώς για την οικονομική ανάπτυξη κάποιων αναδυόμενων αγορών· αντίθετα, πρόκειται για έναν ευρύτερο μετασχηματισμό των διεθνών σχέσεων, όπου οι παραδοσιακοί θεσμοί και ηγετικές οικονομίες καλούνται να αντιμετωπίσουν την πολυμέρεια και τα αιτήματα δικαιότερης κατανομής πόρων και επιρροής.

Για την Ελλάδα, που κατέχει κομβική γεωγραφική θέση αλλά και έναν ρόλο-κλειδί ως πύλη προς την Ευρώπη, οι εξελίξεις στο στρατόπεδο του Global South αποτελούν τόσο πρόκληση όσο και ευκαιρία. Πρόκληση, διότι η διατήρηση μιας ισορροπίας μεταξύ μεγάλων δυνάμεων όπως η Κίνα, η Ρωσία και οι δυτικές χώρες απαιτεί προσεκτική διπλωματική διαχείριση· ευκαιρία, γιατί η χώρα μπορεί να λειτουργήσει ως «διαμεσολαβητής» στην επικοινωνία και τη σύναψη συμφωνιών μεταξύ των αναδυόμενων αγορών και της ευρωπαϊκής αγοράς. Στοχευμένες κινήσεις για την προσέλκυση επενδύσεων, η αξιοποίηση των περιφερειακών ενεργειακών δυνατοτήτων και η ανάδειξη της Ελλάδας ως κόμβου διασύνδεσης μπορούν να μεγιστοποιήσουν τα οφέλη από την άνοδο του Global South, ενισχύοντας παράλληλα τη γεωπολιτική της εμβέλεια και τη στρατηγική της σημασία στο διεθνές περιβάλλον.

Η **Ελλάδα**, δεδομένης της στρατηγικής της θέσης μεταξύ Ευρώπης και περιοχής MENA, παρακολουθεί στενά αυτές τις εξελίξεις, καθώς η άφιξη των κεφαλαίων και των επιχειρήσεων του Global South προσφέρει αφενός ευκαιρίες για ανάπτυξη και συνεργασία, αφετέρου δημιουργεί προκλήσεις σε επίπεδο ανταγωνισμού ή εξισορρόπησης ισχύος.

Ελλάδα: Προκλήσεις και Στρατηγικές

1. Ενίσχυση Οικονομικών Σχέσεων

- Προώθηση εμπορικών συμφωνιών: Εξέταση διμερών ή πολυμερών συμφωνιών με κράτη του Παγκόσμιου Νότου, σε τομείς όπου η Ελλάδα διαθέτει συγκριτικό πλεονέκτημα, όπως η ναυτιλία, η ενέργεια, ο τουρισμός, η αγροδιατροφή κ.ά.
- Αναζήτηση Επενδύσεων: Στοχευμένη προσέλκυση επενδυτικών ταμείων από χώρες και θεσμούς του Global South για έργα υψηλής στρατηγικής αξίας (π.χ. υποδομές λιμανιών, ενεργειακές εγκαταστάσεις).

2. Συμμετοχή σε Εναλλακτικούς Θεσμούς

- Διεύρυνση Παρουσίας σε Οικονομικούς Οργανισμούς: Η ένταξη ή η επέκταση της δραστηριότητας της Ελλάδας σε θεσμούς όπως η AIIB μπορεί να εξασφαλίσει εναλλακτικές πηγές χρηματοδότησης, ιδίως για έργα υποδομής.
- Ανάδειξη Νέων Πρωτοβουλιών: Προώθηση συνεργειών με τα κράτη των BRICS για την ενίσχυση της καινοτομίας, της ενέργειας και της τεχνολογίας, αποφεύγοντας την υπερβολική εξάρτηση από έναν μόνο εταίρο.

3. Διπλωματική Συνεργασία

- Αξιοποίηση της Θέσης της Ελλάδας στην ΕΕ: Εντός της Ευρωπαϊκής Ένωσης, η Ελλάδα μπορεί να λειτουργήσει ως «γέφυρα» ανάμεσα στις αναδυόμενες οικονομίες του Global South και τα όργανα λήψης αποφάσεων στις Βρυξέλλες.
- Ανάδειξη Προτεραιοτήτων: Ζητήματα όπως η θαλάσσια ασφάλεια, η κλιματική αλλαγή και η ανθρώπινη ασφάλεια προσφέρουν ένα κοινό πεδίο δράσης, όπου η Ελλάδα μπορεί να αναδείξει την περιφερειακή της σημασία.

4. Ανάδειξη της Ανατολικής Μεσογείου

- Ενεργειακή Ασφάλεια και Διασύνδεση: Η περιοχή της Ανατολικής Μεσογείου μπορεί να λειτουργήσει ως κόμβος ενεργειακής διαφοροποίησης για την Ευρώπη. Η Ελλάδα οφείλει να ενισχύσει τις υποδομές φυσικού αερίου και τους αγωγούς μεταφοράς ενέργειας, στοχεύοντας σε επενδύσεις από τις χώρες του Global South.
- Επένδυση στην Πολιτιστική Διπλωματία: Η αρχαία πολιτιστική κληρονομιά και η σύγχρονη πολιτισμική δυναμική της Ελλάδας μπορούν να αναδειχθούν ως μοχλός προσέγγισης και επικοινωνίας με τις χώρες της Αφρικής, της Ασίας και της Λατινικής Αμερικής, ενισχύοντας τη «ήπια ισχύ» (soft power) της χώρας.

III. ΠΑΓΚΟΣΜΙΑ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΔΙΑΚΥΒΕΡΝΗΣΗ ΚΑΙ ΜΕΤΑΤΟΠΙΣΗ ΙΣΧΥΟΣ

Ο κόσμος που ζούμε γεννήθηκε μετά τον Β΄ ΠΠ και, σε καιρό ειρήνης, μεταβάλλεται χάρη στις αγορές, οι οποίες προσδίδουν οικονομική ισχύ στα κράτη, που αν και δεν ταυτίζεται πάντοτε με τη στρατηγική ισχύ, μοιραία τείνει να μετατραπεί σε τέτοια. Η ουκρανική σύρραξη ήρθε να μας θυμίσει πως ο κόσμος μπορεί ν' αλλάξει και με τη βία, κάτι που τείναμε να ξεχάσουμε. Είναι εμφανές πλέον ότι, από την Ρωσική εισβολή στην Ουκρανία και μετά, η τάση αποπαγκοσμιοποίησης (decoupling), που προϋπήρχε, ενισχύεται, καθώς η ουκρανική σύρραξη προκάλεσε αλυσίδα συνεπειών, οι οποίες ξεδιπλώνονται παράλληλα και στον οικονομικό τομέα, όπου αναδύονται συμμαχίες και δημιουργούνται ενώσεις κρατών με ξεκάθαρα φυγόκεντρες τάσεις σε σχέση με το ενιαίο διεθνές οικονομικό σύστημα, την διακυβέρνηση του οποίου αμφισβητούν. Οι σημερινοί θεσμοί διεθνούς οικονομικής διακυβέρνησης δεν αντανακλούν τους νέους συσχετισμούς δυνάμεων που προκάλεσε η μετατόπιση οικονομικής ισχύος από τη Δύση στην Ανατολή. Ο κίνδυνος είναι να επιχειρήσουν ορισμένες δυνάμεις να αντιστρέψουν την μετατόπιση αυτή με βίαια μέσα, αντί να αποδεχθούν τις συνέπειές της.

Περιγραφή της Θεματικής

Η εξέλιξη της παγκόσμιας οικονομικής διακυβέρνησης αντικατοπτρίζει τις ανακατατάξεις που σημειώνονται στο πεδίο της διεθνούς ισχύος. Θεσμοί όπως ο Παγκόσμιος Οργανισμός Εμπορίου (ΠΟΕ), το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο (ΔΝΤ) και η Παγκόσμια Τράπεζα αποτελούν ιστορικά ακρογωνιαίους λίθους του συστήματος οικονομικής συνεργασίας, έχοντας στον πυρήνα τους την προώθηση της σταθερότητας, του ελεύθερου εμπορίου και της ανάπτυξης. Ωστόσο, η ταχεία οικονομική ανάπτυξη χωρών όπως η Κίνα, η Ινδία και άλλων αναδυόμενων οικονομιών του Global South αμφισβητεί τη μονοπώληση της παγκόσμιας οικονομικής αρχιτεκτονικής από τις παραδοσιακές δυτικές δυνάμεις.

Σε αυτό το πλαίσιο, η σταδιακή μετάβαση από τους G7 προς τους G20 σηματοδοτεί μια πολύπλοκότερη διεθνή σκηνή, όπου οι νεοαναδυόμενες δυνάμεις επιδιώκουν ισότιμη συμμετοχή στη διαμόρφωση των παγκόσμιων κανόνων και προτύπων. Το G20, ως forum που συγκεντρώνει ένα ευρύ φάσμα οικονομιών (συμπεριλαμβανομένων των BRICS και άλλων αναπτυσσόμενων χωρών), αντικατοπτρίζει περισσότερο από τους G7 την πολυπολικότητα και την πραγματική κατανομή της ισχύος. Αυτή η συμπερίληψη δεν στερείται προκλήσεων, καθώς η διαπραγμάτευση νέων κανόνων και ρυθμίσεων συχνά γεννά συγκρούσεις συμφερόντων και επιθυμία αναθεώρησης των έως πρόσφατα δυτικοκεντρικών δομών.

Παράλληλα, ο σχηματισμός νέων περιφερειακών και διαπεριφερειακών οργανισμών, όπως η Ασιατική Τράπεζα Υποδομών και Επενδύσεων (AIIB) ή η Νέα Αναπτυξιακή Τράπεζα (NDB) των

BRICS, αποσκοπεί στη δημιουργία εναλλακτικών χρηματοπιστωτικών και εμπορικών δικτύων. Οι πρωτοβουλίες αυτές αμφισβητούν την έως τώρα κυρίαρχη θέση δυτικών θεσμών (π.χ. του ΔΝΤ και της Παγκόσμιας Τράπεζας), εισάγοντας ένα παράλληλο «οικοσύστημα» στην παγκόσμια οικονομική αρχιτεκτονική. Το αποτέλεσμα είναι μια πολυπολική πραγματικότητα, όπου οι ροές κεφαλαίων και τεχνολογίας δεν ορίζονται πλέον αποκλειστικά από τις ΗΠΑ ή την ΕΕ, αλλά αποκτούν διεθνή και πολυκεντρικά χαρακτηριστικά.

Εμβάθυνση και Επιδράσεις

1. **Μετατοπίσεις Ισχύος στην Οικονομική Σκηνή:** Η δυναμική ανάπτυξη χωρών όπως η Κίνα και η Ινδία τροποποιεί το μερίδιο της παγκόσμιας παραγωγής και του παγκόσμιου εμπορίου, ενισχύοντας τη γεωπολιτική τους επιρροή. Το γεγονός αυτό δεν επηρεάζει μόνο τη ροή αγαθών και υπηρεσιών, αλλά και τη δομή της τεχνολογικής καινοτομίας, της οικονομικής πολιτικής και των επενδύσεων στο πεδίο των υποδομών. Παράλληλα, η άνοδος των BRICS δημιουργεί ένα ισχυρό μπλοκ, το οποίο σε fora όπως το G20 διατυπώνει ένα εναλλακτικό όραμα οικονομικής ανάπτυξης, δίνοντας έμφαση στη χρηματοδότηση μεγάλων έργων υποδομών και στην αποδέσμευση από τους δυτικούς θεσμούς.
2. **Από τους G7 στους G20: Πολυπλοκότερη Διακυβέρνηση:** Η διεύρυνση από τους G7 (που εκπροσωπούσαν κυρίως τις ανεπτυγμένες δυτικές οικονομίες) στους G20, όπου συμμετέχουν επιπλέον δυνάμεις από την Ασία, τη Λατινική Αμερική, την Αφρική και τη Μέση Ανατολή, εντάσσει νέα αιτήματα και ποικίλες αντιλήψεις. Οι ανεπτυγμένες οικονομίες ανησυχούν για τη διατήρηση των πλεονεκτημάτων τους και για τη διάχυση της τεχνολογίας, ενώ οι αναδυόμενες αγορές ζητούν μεγαλύτερη φωνή στη διαμόρφωση των πολιτικών του παγκόσμιου εμπορίου και του χρηματοπιστωτικού συστήματος. Το αποτέλεσμα είναι ένας συμβιβαστικός μηχανισμός, όπου η επίτευξη συναίνεσης (consensus) σε θέματα φορολογίας, εμπορικών δασμών, περιβάλλοντος και ψηφιακής οικονομίας γίνεται όλο και πιο περίπλοκη.
3. **Εναλλακτικές Δομές Χρηματοδότησης και Ανάπτυξης:** Η δημιουργία θεσμών όπως η AIIB και η NDB των BRICS αντικατοπτρίζει το αίτημα για ένα διαφοροποιημένο σύστημα χρηματοδότησης και επενδύσεων. Οι αναδυόμενες οικονομίες επιθυμούν να καλύψουν κενά υποδομών και ανάπτυξης, αξιοποιώντας ευέλικτους όρους δανεισμού και μειωμένα πολιτικά «προαπαιτούμενα». Την ίδια στιγμή, δυτικοί οργανισμοί όπως το ΔΝΤ και η Παγκόσμια Τράπεζα αντιμετωπίζουν κριτική για τον τρόπο με τον οποίο επιβάλλουν μεταρρυθμίσεις (conditionalities) και για την ανεπαρκή εκπροσώπηση των χωρών του Global South στους διοικητικούς τους μηχανισμούς.
4. **Γεωπολιτικές Προεκτάσεις:** Οι οικονομικές και χρηματοπιστωτικές μετατοπίσεις έχουν αναπόφευκτα αντίκτυπο στη γεωπολιτική σκηνή: η Κίνα, μέσω της Πρωτοβουλίας «Μία

Ζώνη, Ένας Δρόμος» (Belt and Road), επιδιώκει να καταστήσει τις ασιατικές, αφρικανικές και ευρωπαϊκές αγορές περισσότερο αλληλοεξαρτώμενες, διευρύνοντας την επιρροή της στις περιοχές αυτές. Παράλληλα, χώρες όπως η Ινδία – με τη δημογραφική και οικονομική τους δυναμική – επαναφέρουν την ιδέα μιας πολυπολικής τάξης, όπου δεν κυριαρχεί ένα μόνο μοντέλο ανάπτυξης ή ένας μοναδικός «κανόνας» για το διεθνές εμπόριο. Η πόλωση μεταξύ ΗΠΑ και Κίνας σε επίπεδο τεχνολογίας, πατεντών, ημιαγωγών και ψηφιακών υποδομών, υπερβαίνει την απλή εμπορική αντιπαλότητα και μετατρέπεται σε έναν γεωοικονομικό ανταγωνισμό για την «αρχιτεκτονική» της παγκόσμιας τάξης.

Προκλήσεις και Ευκαιρίες

- **Προσαρμογή Θεσμών:** Ο ΠΟΕ, το ΔΝΤ και η Παγκόσμια Τράπεζα καλούνται να εκσυγχρονίσουν τις δομές διοίκησης και τη μεθοδολογία τους, ώστε να αντικατοπτρίζουν τη νέα κατανομή ισχύος. Διαφορετικά, κινδυνεύουν να υποβαθμιστούν από εναλλακτικούς θεσμούς.
- **Πολυμερής Συνεργασία:** Η ανάγκη για πολυμερείς συμφωνίες σε ζητήματα όπως η κλιματική αλλαγή, η φορολόγηση των πολυεθνικών εταιρειών και η ψηφιακή οικονομία δημιουργεί ένα δίκτυο ευκαιριών για συναίνεση. Ωστόσο, οι διαφορές συμφερόντων παραμένουν έντονες, καθιστώντας δύσκολη την επίτευξη κοινών λύσεων.
- **Τεχνολογικός Ανταγωνισμός και Προστατευτισμός:** Ο ψηφιακός μετασχηματισμός και η διεκδίκηση τεχνολογικής υπεροχής (π.χ. AI, 5G) ενισχύουν τις εμπορικές αντιπαραθέσεις και τον κίνδυνο γεωοικονομικού κατακερματισμού. Οι διακυμάνσεις στις εφοδιαστικές αλυσίδες, σε συνδυασμό με την υποστήριξη της εγχώριας παραγωγής (π.χ. reshoring), απειλούν να περιορίσουν την ανοικτή αγορά.
- **Ενεργειακή Μετάβαση:** Η παγκόσμια στροφή προς την πράσινη ενέργεια αλλάζει τα δεδομένα για χώρες εξαρτημένες από τα ορυκτά καύσιμα, ενώ δημιουργεί ευκαιρίες για εξαγωγείς νέων τεχνολογιών, ασκώντας επιπλέον πίεση σε διεθνείς οργανισμούς να προσαρμοστούν.

Προοπτικές

Η παγκόσμια οικονομική διακυβέρνηση βρίσκεται σε μια μεταβατική περίοδο, όπου οι παραδοσιακοί θεσμοί δοκιμάζονται και νέοι δρώντες επιζητούν αυξημένη συμμετοχή στη διαδικασία λήψης αποφάσεων. Από την εδραίωση των G20 ως φόρουμ κορυφαίας σημασίας μέχρι την εμφάνιση εναλλακτικών τραπεζικών θεσμών όπως η AIIB, το διεθνές σύστημα κατευθύνεται προς μια πολυπολικότητα, όπου η ισχύς δεν συγκεντρώνεται αποκλειστικά στη Δύση.

Η έκβαση αυτής της διαδικασίας εξαρτάται από τη δυνατότητα σύγκλισης σε κοινά συμφέροντα και αξίες, καθώς και από την προθυμία όλων των μερών να υιοθετήσουν πρακτικές ανοιχτού, διαφανούς και δίκαιου εμπορίου. Με τα κράτη του Global South να διεκδικούν δικαιότερη εκπροσώπηση και με τις ανεπτυγμένες οικονομίες να επιδιώκουν τη διατήρηση των πλεονεκτημάτων τους, το σκίσιμο της πολυμερούς συνεργασίας παραμένει κεντρικό στη διαμόρφωση των παγκόσμιων οικονομικών κανόνων. Η επίτευξη συμφωνιών, η αναβάθμιση των διεθνών θεσμών και η συμβολή στην παγκόσμια ευημερία μέσω καινοτόμων μορφών ανάπτυξης θα καθορίσουν το πώς η επόμενη γενιά θα αντιληφθεί το διεθνές οικονομικό σύστημα – είτε ως αρένα ανταγωνισμών χωρίς τέλος είτε ως πεδίο πραγματικής συλλογικής προόδου.

Διεθνές Πλαίσιο

Η ανάδυση της Κίνας, της Ινδίας και άλλων οικονομιών του Global South αντικατοπτρίζει μια διεθνή σκηνή όπου τα παραδοσιακά κέντρα εξουσίας μοιάζουν λιγότερο μονοπωλιακά. Η αποδυνάμωση της απόλυτης ηγεμονίας των G7 υπέρ των G20 υποδηλώνει μια πιο πολυπολική αρχιτεκτονική, στην οποία κράτη όπως η Βραζιλία, η Νότια Αφρική και η Ινδονησία παίζουν αυξημένο ρόλο στη λήψη αποφάσεων. Ωστόσο, η συνύπαρξη αναδυόμενων και ανεπτυγμένων δυνάμεων δεν είναι απαλλαγμένη από συγκρούσεις συμφερόντων. Οι αψιμαχίες σε fora όπως ο ΠΟΕ, όπου εκφράζονται διαφωνίες για τους όρους εμπορικών συμφωνιών, ή στο ΔΝΤ, όπου οι ποσοτώσεις και ο ρόλος των κρατών-μελών αμφισβητούνται, καταδεικνύουν την πολυπλοκότητα προσαρμογής του συστήματος στις νέες πραγματικότητες.

Παράλληλα, οι BRICS (Βραζιλία, Ρωσία, Ινδία, Κίνα και Νότια Αφρική) – και όσοι συμμετέχουν σε ευρύτερες πρωτοβουλίες όπως η AIIB (Ασιατική Τράπεζα Υποδομών και Επενδύσεων) – εντείνουν τις δραστηριότητες χρηματοδότησης μεγάλων έργων υποδομών και αναπτυξιακών προγραμμάτων, δημιουργώντας εναλλακτικές δομές απέναντι στους δυτικούς θεσμούς. Η τάση αυτή διαμορφώνει ένα πολύπλοκο «πολυκεντρικό» οικονομικό περιβάλλον, όπου οι νομισματικές συμμαχίες, οι περιφερειακές συμφωνίες ελεύθερου εμπορίου και οι επενδύσεις σε τεχνολογίες αιχμής διαμορφώνουν τη νέα ισορροπία ισχύος.

Περιφερειακό Πλαίσιο

Η Ευρώπη, ως παραδοσιακό κέντρο οικονομικής ισχύος, βρίσκεται σε μια φάση εσωτερικού αναστοχασμού, καθώς αφενός αναγνωρίζει τις ευκαιρίες που προσφέρει η σύνδεση με αναπτυσσόμενες αγορές, αφετέρου ανησυχεί για την απώλεια πρωτοκαθεδρίας σε ορισμένους τομείς. Οι ευρωπαϊκοί θεσμοί (ΕΕ) επιχειρούν να αναπτύξουν στρατηγικές όπως η Πράσινη Συμφωνία (Green Deal) και οι μηχανισμοί Ψηφιακής Μετάβασης, προσπαθώντας να διατηρήσουν ένα συγκριτικό πλεονέκτημα σε επίπεδο καινοτομίας και περιβαλλοντικής βιωσιμότητας.

Στην Ανατολική Μεσόγειο, η πολιτική ισχύς της Τουρκίας, σε συνδυασμό με τις φιλοδοξίες της για ηγετικό ρόλο στην ευρύτερη περιοχή, παρεμβάλλεται σε ζητήματα εμπορικής και ενεργειακής συνεργασίας. Εν τω μεταξύ, η Μέση Ανατολή αναζητά νέες πηγές χρηματοδότησης πέραν των παραδοσιακών ενεργειακών εξαγωγών, ενώ οι οικονομίες της Βόρειας Αφρικής πασχίζουν να ενσωματωθούν ομαλά στο παγκόσμιο εμπόριο, αντιμετωπίζοντας προβλήματα πολιτικής σταθερότητας και δημοσιονομικής αντοχής.

Ελλάδα: Προκλήσεις και Στρατηγικές

Η Ελλάδα, ως κράτος-μέλος της ΕΕ και γεωγραφικά τοποθετημένη στη νοτιοανατολική της πτέρυγα, οφείλει να διαμορφώσει μια πολυδιάστατη στρατηγική που θα της επιτρέψει να αξιοποιήσει τη νέα γεωοικονομική πραγματικότητα. Οι κυριότερες προκλήσεις και στρατηγικές κατευθύνσεις συνοψίζονται ως εξής:

1. Ενίσχυση Διασυνδεσιμότητας και Επενδυτικής Έλξης

- Προώθηση υποδομών: Βελτίωση λιμενικών εγκαταστάσεων, σιδηροδρομικών δικτύων και ψηφιακών δικτύων, ώστε η χώρα να αποτελέσει έναν ελκυστικό κόμβο μεταφορών και εμπορίου μεταξύ Ευρώπης, Ασίας και Αφρικής.
- Προσέλκυση επενδύσεων από αναδυόμενες δυνάμεις: Διαμόρφωση φιλικού επενδυτικού πλαισίου που θα αξιοποιεί τα κεφάλαια και τις τεχνολογίες από χώρες όπως η Κίνα και η Ινδία, διατηρώντας ταυτόχρονα υψηλά στάνταρ διαφάνειας και ανταγωνισμού.

2. Πολυμερής Διπλωματία και Αξιοποίηση της ΕΕ

- Ενίσχυση του ρόλου της Ελλάδας σε ευρωπαϊκούς θεσμούς: Ενεργή συμμετοχή στα κέντρα λήψης αποφάσεων της ΕΕ (π.χ. Eurogroup, ECOFIN), προωθώντας πολιτικές σύγκλισης και αμοιβαίας ωφέλειας στον ευρωπαϊκό Νότο.
- Στρατηγικές συνεργασίες: Ανάπτυξη ειδικών πρωτοβουλιών με χώρες των G20, ιδίως στον τομέα της ενέργειας, των ανανεώσιμων πηγών και των υπηρεσιών υψηλής προστιθέμενης αξίας, καθιστώντας την Ελλάδα «γέφυρα» μεταξύ Ανατολής και Δύσης.

3. Καινοτομία και Πράσινη Οικονομία

- Μετάβαση σε βιώσιμα επιχειρηματικά μοντέλα: Υποστήριξη της πράσινης ανάπτυξης και της καινοτομίας μέσω χρηματοδοτικών εργαλείων, αξιοποιώντας πόρους από ευρωπαϊκά ταμεία και διεθνείς επενδυτές. Η στόχευση σε τομείς όπως η «γαλάζια» οικονομία (blue economy) και οι ψηφιακές τεχνολογίες μπορεί να αυξήσει την ανταγωνιστικότητα της χώρας.
- Προώθηση της κλιματικής διπλωματίας: Συνεργασία με εταίρους στην ΕΕ και πέραν αυτής για την αντιμετώπιση της κλιματικής αλλαγής, ενισχύοντας έτσι τον ρόλο της

Ελλάδας ως υποστηρικτή της πράσινης ατζέντας και δημιουργώντας ευκαιρίες για εξαγωγή τεχνολογίας.

4. Διασφάλιση Οικονομικής και Γεωπολιτικής Ευστάθειας

- Αντιμετώπιση εξωγενών κλυδωνισμών: Εγκαθίδρυση μηχανισμών έγκαιρης προειδοποίησης και αποτελεσματικής διαχείρισης κρίσεων (π.χ. ενεργειακών, εφοδιαστικής αλυσίδας, κυβερνοεπιθέσεων) που μπορούν να πλήξουν την οικονομική και κοινωνική σταθερότητα.
- Ενεργειακή ασφάλεια: Αξιοποίηση των στρατηγικών υποδομών για την αποθήκευση φυσικού αερίου ή των δυνατοτήτων για εισαγωγή ΑΠΕ (ανανεώσιμες πηγές ενέργειας), έτσι ώστε η Ελλάδα να διατηρεί κεντρικό ρόλο σε ευρωπαϊκά έργα διαφοροποίησης της ενεργειακής τροφοδοσίας.

IV. Η ΕΞΑΣΘΕΝΗΣΗ ΤΩΝ ΠΑΓΚΟΣΜΙΩΝ ΘΕΣΜΩΝ ΔΙΑΚΥΒΕΡΝΗΣΗΣ

Ο πόλεμος στην Ουκρανία γέννησε μια παγκόσμια ακαταστασία (world disorder), που είναι εμφανής στις επιμέρους συρράξεις, τις οποίες προκαλεί σαν ντόμινο ανά τον κόσμο, θέτοντας εν αμφιβόλω το παλιό σύστημα διακυβέρνησής του. Όπως κάθε σύρραξη, έτσι κι ο πόλεμος αυτός θ' αφήσει πίσω του θύματα και συντρίμια. Το ερώτημα που τίθεται είναι κατά πόσον, ανάμεσα στα συντρίμια, θα περιλαμβάνεται και το ισχύον σύστημα διεθνούς ασφάλειας (καθόσον δεν μπορεί μια χώρα μόνιμο μέλος του Σ.Α. των Η.Ε. να παραβιάζει με τόσο ωμό τρόπο τον Χάρτη των Η.Ε. και το διεθνές δίκαιο που τάχθηκε να προασπίζει) και αν, μετά την αποδόμησή του, το σύστημα αυτό θα αντικατασταθεί από κάποιο διάδοχο σχήμα διεθνούς ασφάλειας (μια πολύ παλιά συζήτηση, στην πραγματικότητα, που ανατρέχει στην πριν από τον πρώτο πόλεμο στον Κόλπο περίοδο). Ως αποτέλεσμα, ο κόσμος έχει εισέλθει σε μια μακρά και επώδυνη (καθότι βίαιη) περίοδο μετάβασης, όπου το ισχύον σύστημα διεθνούς πολιτικής και οικονομικής διακυβέρνησης πλήττεται και αμφισβητείται, χωρίς ακόμη να έχει διαμορφωθεί το νέο, με το οποίο θα μπορούσε να αντικατασταθεί.

Περιγραφή της Θεματικής

Η εξασθένηση των διεθνών θεσμών διακυβέρνησης, όπως ο Οργανισμός Ηνωμένων Εθνών (ΟΗΕ), ο Παγκόσμιος Οργανισμός Υγείας (ΠΟΥ) και διάφοροι άλλοι πολυμερείς οργανισμοί, συνιστά βασικό ζήτημα ανησυχίας στη σύγχρονη διεθνή τάξη. Η μειωμένη αποτελεσματικότητά τους, απόρροια της ανόδου εθνικιστικών πολιτικών, της γεωπολιτικής πόλωσης αλλά και της ραγδαίας ενίσχυσης εναλλακτικών δομών, έχει επιδεινώσει την ικανότητα της διεθνούς κοινότητας να αντιμετωπίζει συλλογικές προκλήσεις, όπως οι περιφερειακές συγκρούσεις, οι πανδημίες και η κλιματική αλλαγή.

Οι κρίσεις στην Ουκρανία και στη Συρία, η ένταση μεταξύ μεγάλων δυνάμεων όπως οι Ηνωμένες Πολιτείες και η Κίνα, καθώς και η αναζωπύρωση εθνικιστικών ρευμάτων, θέτουν υπό αμφισβήτηση τον ρόλο οργανισμών όπως ο ΟΗΕ ως βασικού πυλώνα διατήρησης της παγκόσμιας ειρήνης και ασφάλειας. Παράλληλα, η πολιτικοποίηση οργανισμών όπως ο ΠΟΥ, ειδικά κατά την περίοδο της πανδημίας COVID-19, υπογράμμισε τον κίνδυνο κατακερματισμού της διεθνούς συνεργασίας υπό την πίεση ανταγωνιστικών γεωπολιτικών συμφερόντων.

Η εξασθένηση των διεθνών θεσμών διακυβέρνησης καθιστά ορατή την ανάγκη για αναθεώρηση και μεταρρύθμισή τους, σε μια εποχή όπου οι περιφερειακές συγκρούσεις εντείνονται και οι διακρατικές σχέσεις χαρακτηρίζονται από αυξημένη πόλωση. Ο ΟΗΕ και ειδικότερα το Συμβούλιο Ασφαλείας αντιμετωπίζουν διαρθρωτικές αδυναμίες που γίνονται ιδιαίτερα εμφανείς σε συγκρούσεις όπου εμπλέκονται μόνιμα μέλη με δικαίωμα βέτο.

Για την Ελλάδα, η συμμετοχή της ως μη μόνιμου μέλους του ΣΑ του ΟΗΕ την περίοδο 2025-2026 προσφέρει μια σπάνια δυνατότητα να συμβάλει στη διαμόρφωση των παγκόσμιων αποφάσεων και να καταδείξει στην πράξη την υποστήριξή της σε μια πιο αποτελεσματική και δίκαιη διεθνή διακυβέρνηση. Παράλληλα, η ανάπτυξη πρωτοβουλιών περιφερειακής συνεργασίας στην Ανατολική Μεσόγειο και στα Βαλκάνια, σε συνδυασμό με τη δυνατότητα σύναψης συμμαχιών στο εσωτερικό της ΕΕ, μπορούν να ενισχύσουν τα εθνικά συμφέροντα και να αναβαθμίσουν τον ρόλο της Ελλάδας στη διεθνή σκηνή.

Διεθνές Πλαίσιο

Ο ΟΗΕ έχει επικριθεί για την αδυναμία του να επιλύσει έγκαιρα συγκρούσεις, με χαρακτηριστικό παράδειγμα τον πόλεμο στην Ουκρανία, όπου η εμπλοκή μόνιμων μελών του Συμβουλίου Ασφαλείας (Ρωσία) εμποδίζει την ομόφωνη λήψη αποφάσεων. Το δικαίωμα βέτο που διαθέτουν τα πέντε μόνιμα μέλη (Ηνωμένες Πολιτείες, Ρωσία, Κίνα, Ηνωμένο Βασίλειο, Γαλλία) επιδεινώνει τη δυσκαμψία του συστήματος, καθώς σε κάθε κρίσιμη σύγκρουση υπάρχει κίνδυνος παράλυσης των οργάνων του ΟΗΕ. Η κατάσταση καθίσταται πιο πολύπλοκη λόγω της διαρκούς γεωπολιτικής αντιπαλότητας ανάμεσα σε μεγάλες δυνάμεις, με αποτέλεσμα ο ΟΗΕ να αντιμετωπίζεται συχνά ως πεδίο προβολής ισχύος αντί για forum εύρεσης κοινών λύσεων.

Επιπρόσθετα, παράλληλες δομές συνεργασίας, όπως η Ασιατική Τράπεζα Υποδομών και Επενδύσεων (AIIB) ή η Νέα Αναπτυξιακή Τράπεζα των BRICS, καλύπτουν κενά που αφήνουν οι παραδοσιακοί θεσμοί, προσφέροντας εναλλακτικές λύσεις χρηματοδότησης σε αναπτυσσόμενες χώρες. Το φαινόμενο αυτό αντανακλά τον πολυπολικό χαρακτήρα του σύγχρονου διεθνούς συστήματος, ενισχύοντας την τάση αποδυνάμωσης των δυτικοκεντρικών οργάνων διακυβέρνησης.

Εξάλλου, το ΣΑ του ΟΗΕ αντιμετωπίζει μια βαθιά κρίση αξιοπιστίας, καθώς αδυνατεί να διαχειριστεί αποτελεσματικά σημαντικές συγκρούσεις. Η μεταρρύθμισή του, με ενδεχόμενη αλλαγή στη μόνιμη σύνθεση ή στον τρόπο χρήσης του βέτο, παραμένει ζητούμενο, προσκρούοντας όμως στα συμφέροντα των ισχυρών μόνιμων μελών.

Περιφερειακό Πλαίσιο

Στην Ανατολική Μεσόγειο, η έλλειψη αποτελεσματικών πολυμερών θεσμών ή συμφωνημένων μηχανισμών επίλυσης διαφορών επιτείνει τα προβλήματα ασφαλείας, για παράδειγμα σχετικά με τα θαλάσσια σύνορα και τους ενεργειακούς πόρους. Η Ελλάδα και η Τουρκία έχουν επανειλημμένα βρεθεί σε αντιπαράθεση, χωρίς να υπάρχουν επαρκείς διεθνείς μηχανισμοί αποκλιμάκωσης ή επιδιαιτησίας, ενώ η αμοιβαία δυσπιστία δυσχεραίνει τη δημιουργία μόνιμων πλαισίων συνεργασίας. Στα Βαλκάνια, παρότι η Ευρωπαϊκή Ένωση λειτουργεί ως βασικός ρυθμιστικός θεσμός, η αργή πρόοδος ένταξης των Δυτικών Βαλκανίων δημιουργεί κενά που εκμεταλλεύονται τρίτες δυνάμεις όπως η Ρωσία, η Κίνα ή και η Τουρκία, δυσχεραίνοντας την ανάπτυξη σταθερών θεσμικών δομών ασφαλείας.

Στο επίπεδο του ΟΗΕ, η διαρκής διαίρεση στο Συμβούλιο Ασφαλείας λόγω των αντιπαραθέσεων ανάμεσα στα μόνιμα μέλη δυσχεραίνει την εμπέδωση βιώσιμων λύσεων σε περιφερειακές συγκρούσεις, ενώ οι ισχυρές δυνάμεις ασκούν συχνά βέτο σε αποφάσεις που θίγουν τα γεωπολιτικά τους συμφέροντα. Η σύγκρουση στην Ουκρανία είναι το πιο πρόσφατο παράδειγμα όπου το ΣΑ εμφανίζεται ουσιαστικά αδρανές, παρά τη βαριά ανθρωπιστική κρίση και την αναταραχή που η σύγκρουση προκαλεί στο διεθνές σύστημα.

Ελλάδα: Προκλήσεις και Στρατηγικές

1. **Ενίσχυση του ρόλου στους ευρωπαϊκούς θεσμούς:** Η Ελλάδα μπορεί να διεκδικήσει πιο ενεργό συμμετοχή στη διαμόρφωση της κοινής εξωτερικής πολιτικής και πολιτικής ασφάλειας της ΕΕ. Επιδιώκοντας συμμαχίες με άλλες χώρες-μέλη, μπορεί να προωθήσει πρωτοβουλίες για τη μεταρρύθμιση των πολυμερών μηχανισμών σε περιφερειακό και διεθνές επίπεδο.
2. **Πρωώθηση περιφερειακής συνεργασίας:** Η δημιουργία διαύλων επικοινωνίας και πολυμερών πρωτοβουλιών στην Ανατολική Μεσόγειο κρίνεται απαραίτητη για την αποκλιμάκωση των εντάσεων. Η Ελλάδα μπορεί να διευρύνει τις υπάρχουσες πολυμερείς φόρμες (π.χ. East Med Gas Forum) ώστε να συμπεριλάβουν την επιλυσιμότητα των διαφορών με βάση το διεθνές δίκαιο και να προωθήσει τη διαφάνεια σε ζητήματα ενεργειακής εκμετάλλευσης.
3. **Συμμετοχή σε νέες δομές:** Η ενίσχυση της θέσης της Ελλάδας σε αναδυόμενους οργανισμούς που καλύπτουν κενά που αφήνουν οι παραδοσιακοί θεσμοί μπορεί να συμβάλει στη διαφοροποίηση των στρατηγικών επιλογών της χώρας και να της αποφέρει εναλλακτικές δυνατότητες χρηματοδότησης ή διεθνούς στήριξης. Εντούτοις, τέτοιες κινήσεις απαιτούν προσεκτική στάθμιση, ώστε να αποφευχθούν υπερβολικές εξαρτήσεις.

Επενδύσεις σε διπλωματικές πρωτοβουλίες – Ο ρόλος της Ελλάδας στο ΣΑ του ΟΗΕ (2025-2026)

Η Ελλάδα έχει εκλεγεί ως μη μόνιμο μέλος του Συμβουλίου Ασφαλείας του ΟΗΕ για την περίοδο 2025-2026, γεγονός που συνιστά σημαντική ευκαιρία για την προβολή της χώρας και την προώθηση των συμφερόντων της στη διεθνή σκηνή.

- Διαμεσολάβηση και ειρηνική επίλυση διαφορών: Μέσω της συμμετοχής της στο ΣΑ, η Ελλάδα μπορεί να επιδιώξει ενεργό ρόλο στη διαμόρφωση και την υλοποίηση ειρηνευτικών διαδικασιών, προβάλλοντας την προσήλωση στο διεθνές δίκαιο και τις αρχές της Χάρτας των Ηνωμένων Εθνών.
- Προτάσεις για τον εκσυγχρονισμό του ΣΑ: Κατά τη διάρκεια της θητείας της, η Ελλάδα μπορεί να καταθέσει ιδέες για τη βελτίωση της λογοδοσίας και της

αποτελεσματικότητας του Συμβουλίου Ασφαλείας, με έμφαση στη διαφάνεια και τη μείωση της κατάχρησης του δικαιώματος βέτο.

- Υπεράσπιση του διεθνούς δικαίου: Η επικαιροποίηση των θέσεων της Ελλάδας σχετικά με τη Σύμβαση του ΟΗΕ για το Δίκαιο της Θάλασσας (UNCLOS) και η ανάδειξη της σημασίας του διεθνούς δικαίου μπορούν να αποτελέσουν κομβικά ζητήματα στην ατζέντα της, δεδομένων των εξελίξεων στην Ανατολική Μεσόγειο.

V. Η ΠΡΟΣΦΥΓΗ ΣΤΗ ΒΙΑ ΩΣ ΕΠΙΚΡΑΤΟΥΣΑ ΜΕΘΟΔΟΣ ΕΠΙΛΥΣΗΣ ΔΙΑΦΟΡΩΝ

Όσο χάνουν την ισχύ τους τα παλιά (και δοκιμασμένα) κέντρα εξουσίας περιφερειακά και παγκόσμια και όσο εξασθενούν οι περιφερειακοί και παγκόσμιοι θεσμοί διακυβέρνησης, τόσο ενθαρρύνονται αφενός οι αμφισβητίες τους και διεκδικητές του θρόνου, αφετέρου η προσφυγή στη βία για την επίλυση των διεθνών διαφορών, καθ' ο μέτρο οι υφιστάμενοι μηχανισμοί επίλυσης οικονομικών και εν γένει διαφορών δεν συγκεντρώνουν πλέον την εμπιστοσύνη των μερών για να τις υπαγάγουν σε αυτούς προς επίλυση. Η Ρωσική εισβολή στην Ουκρανία έχει ανοίξει τον ασκό του Αιόλου, πυροδοτώντας με αυξανόμενη συχνότητα πολεμικές συρράξεις σε όλα τα μήκη και πλάτη της γης, όπου η διπλωματία και οι διεθνείς θεσμοί αποτυγχάνουν συστηματικά να επιλύσουν διακρατικές διαφορές, τις οποίες τα εμπλεκόμενα μέρη επιλέγουν να επιλύσουν τελικά μόνον μέσω του πολέμου «μέχρι να σβήσει ο ήλιος».

Περιγραφή της Θεματικής

Η προσφυγή στη βία και σε μονομερείς ενέργειες ως μέθοδος επίλυσης διεθνών ή εσωτερικών συγκρούσεων «by default», αναδεικνύει τα ελλείμματα του παγκόσμιου συστήματος ασφάλειας και δικαιοσύνης. Στον σύγχρονο κόσμο, κράτη και μη κρατικοί δρώντες επιστρατεύουν στρατιωτικές επεμβάσεις, εθνοτικές ή ιδεολογικές διαμάχες, τρομοκρατικές ενέργειες και παράτυπες συμφωνίες για τη διευθέτηση αμφισβητούμενων ζητημάτων κυριαρχίας και οριοθέτησης. Οι πρακτικές αυτές λειτουργούν σε βάρος του διεθνούς δικαίου και των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, διευρύνοντας το χάσμα μεταξύ των αρχών της ειρηνικής επίλυσης διαφορών και της πραγματικότητας στο πεδίο.

Διεθνές Πλαίσιο

Οι συνεχιζόμενες συγκρούσεις σε Ουκρανία, Συρία και Σουδάν αντικατοπτρίζουν την αδυναμία του Συμβουλίου Ασφαλείας των ΗΕ να παρέμβει αποτελεσματικά. Την ίδια στιγμή, η κλιμάκωση των εξοπλισμών από μεγάλες δυνάμεις όπως οι ΗΠΑ και η Κίνα εδραιώνει έναν φαύλο κύκλο αστάθειας και ανταγωνισμού. Σε έναν κόσμο όπου η ασύμμετρη ισχύς επιτρέπει ακόμα και σε μικρότερους δρώντες να προκαλούν ευρείες αναταραχές, η βία εμφανίζεται συχνά ως το πρώτο διαθέσιμο μέσο επιβολής ισχύος. Η έλλειψη ισχυρών μηχανισμών πρόληψης συγκρούσεων και η αδυναμία λήψης κοινών αποφάσεων σε διεθνές επίπεδο επιτείνουν αυτή την κατάσταση.

Περιφερειακό Πλαίσιο

Η Ανατολική Μεσόγειος αποτελεί χαρακτηριστικό παράδειγμα περιοχής όπου η στρατιωτικοποίηση των διαφορών για ζητήματα κυριαρχίας και ενεργειακών πόρων είναι έντονη. Οι γεωπολιτικές επιδιώξεις της Τουρκίας, εκδηλωμένες μέσω μονομερών ενεργειών, έχουν οξύνει τις εντάσεις, θέτοντας σε κίνδυνο τη σταθερότητα και την οικονομική ανάπτυξη.

Ιδιαίτερα το Τουρκο-Λιβυκό μνημόνιο οριοθέτησης θαλάσσιων ζωνών, το οποίο συνήφθη με μια λιβυκή διοίκηση αμφιλεγόμενης νομιμοποίησης, είναι παράνομο, άκυρο και μη αντιτάξιμο με βάση το διεθνές δίκαιο, καθώς δεν έχει αναγνωριστεί από τη διεθνή κοινότητα, παραβιάζοντας ρητά τη Σύμβαση των Ηνωμένων Εθνών για το Δίκαιο της Θάλασσας (UNCLOS) και αγνοώντας τα δικαιώματα τρίτων χωρών.

Παρόμοιο μοτίβο διαφαίνεται στην περίπτωση της επιδιωκόμενης οριοθέτησης θαλασσίων ζωνών μεταξύ Τουρκίας και της νέας τζιχαντιστικής κυβέρνησης στη Συρία, κίνηση η οποία επίσης δεν εδράζεται σε οποιαδήποτε διεθνή νομιμοποίηση. Τέτοιου είδους συμφωνίες επιχειρούν να επιβάλουν τετελεσμένα σε βάρος του διεθνούς δικαίου και των συμφερόντων των κρατών της περιοχής, εξυπηρετώντας μια λογική χρήσης «ωμής ισχύος» αντί ειρηνικών διευθετήσεων.

Η κλιμάκωση αυτών των μονομερών ενεργειών, σε συνδυασμό με τη γενικότερη απουσία εμπιστοσύνης και σταθερών διαύλων επικοινωνίας, δύναται να επηρεάσει σημαντικά τις θαλάσσιες μεταφορές, τον τουρισμό και τα ενεργειακά έργα της Ανατολικής Μεσογείου. Η ανεπαρκής θεσμική πρόληψη μιας ενδεχόμενης σύγκρουσης αποκαλύπτει τον ευάλωτο χαρακτήρα της περιοχής, γεγονός που θα είχε αντίκτυπο όχι μόνο στη μονομερώς θιγόμενη χώρα (την Ελλάδα ή την Κύπρο), αλλά και σε ολόκληρο το περιφερειακό περιβάλλον.

Η επιλογή της βίας ή των μονομερών παράνομων ενεργειών ως κύριου τρόπου διευθέτησης διαφορών, επιβεβαιώνει τις αδυναμίες της διεθνούς κοινότητας να επιβάλλει ένα ελάχιστο πλαίσιο σταθερότητας και σεβασμού του δικαίου. Τα πρόσφατα παραδείγματα, όπως το Τουρκο-Λιβυκό μνημόνιο και η απόπειρα οριοθέτησης θαλασσίων ζωνών με μια τζιχαντιστική συριακή κυβέρνηση, καταδεικνύουν ότι ο γεωπολιτικός ανταγωνισμός και η αποσταθεροποίηση της Μέσης Ανατολής συνδέονται άμεσα με τις εντάσεις στην Ανατολική Μεσόγειο.

Για την Ελλάδα, ο άμεσος κίνδυνος είναι διττός: αφενός η πλήρης και κάθετη στρατικοποίηση των διμερών σχέσεων με την Τουρκία, αφετέρου η διάβρωση των κανόνων δικαίου που στηρίζουν την ευημερία της περιοχής. Απέναντι σε αυτά, η ενίσχυση της αποτρεπτικής ικανότητας, η επένδυση στη διπλωματία και η προώθηση της ενεργειακής συνεργασίας σε σεβασμό προς τις διεθνείς συνθήκες, αποτελούν κρίσιμες στρατηγικές κατευθύνσεις. Σε τελική ανάλυση, η αποτροπή της βίαιης επίλυσης διαφορών απαιτεί συντονισμένη δράση, όπου η Ελλάδα, συνεπικουρούμενη από την ΕΕ και άλλες δυνάμεις, μπορεί να επιδιώξει έναν ρόλο καταλύτη για τη διατήρηση της ειρήνης και την προαγωγή της νομιμότητας σε ολόκληρη την Ανατολική Μεσόγειο

Ελλάδα: Προκλήσεις και Στρατηγικές

1. Εμβάθυνση Διπλωματικών Οδών

- **Πολυμερής Διάλογος & Θεσμικά Έργα:** Ενίσχυση της παρουσίας στα fora του ΟΗΕ, της ΕΕ και του ΟΑΣΕ, προκειμένου να αναδειχθεί η παρανομία των μονομερών

συμφωνιών που παραβιάζουν το διεθνές δίκαιο. Ειδικές προτάσεις για τη δημιουργία «κόκκινων γραμμών» και μηχανισμών αποκλιμάκωσης μεταξύ Ελλάδας, Τουρκίας και άλλων ενδιαφερόμενων μερών.

- **Διοχέτευση Πολιτικού Κεφαλαίου:** Εκμετάλλευση της ιδιότητας του κράτους-μέλους της ΕΕ για τη σύναψη συμφωνιών αποκλιμάκωσης και την ανάληψη πρωτοβουλιών οικοδόμησης εμπιστοσύνης, καταδεικνύοντας τους κινδύνους που ελλοχεύουν από παράνομες οριοθετήσεις θαλασσίων ζωνών.

2. Αποτρεπτική Αμυντική Πολιτική

- **Στοχευμένες Επενδύσεις:** Αναβάθμιση των ελληνικών Ενόπλων Δυνάμεων και ανάπτυξη προηγμένων συστημάτων επιτήρησης και κυβερνοάμυνας, ώστε να διατηρηθεί αποτελεσματική αποτρεπτική ικανότητα χωρίς να πυροδοτείται ένας ανταγωνισμός εξοπλισμών.
- **Ασφάλεια Υποδομών:** Προστασία ενεργειακών έργων, λιμανιών και κρίσιμων δικτύων μέσω ασκήσεων, στρατηγικών πλάνων ασφαλείας και τεχνολογιών παρακολούθησης σε στενή συνεργασία με εταίρους και συμμάχους.

3. Πρωτοβουλίες Διαμεσολάβησης

- **Ρόλος Διαμεσολαβητή:** Η Ελλάδα μπορεί να αναλάβει διακριτή πρωτοβουλία για την υπεράσπιση της νομιμότητας σε περιφερειακό επίπεδο, ορίζοντας σαφώς ότι οι παράνομες και άκυρες συμφωνίες δεν δεσμεύουν τρίτους. Παράλληλα, μπορεί να ενεργεί ως γέφυρα συνεργασίας σε ζητήματα ανθρωπιστικής βοήθειας και μεταναστευτικής διαχείρισης, εφόσον οι γεωπολιτικές συνθήκες το επιτρέψουν.
- **Χρήση Περιφερειακών Οργανισμών:** Συνεργασίες όπως αυτές στο πλαίσιο του East Med Gas Forum, καθώς και οι τριμερείς συνεργασίες (Ελλάδας–Κύπρου–Ισραήλ, Ελλάδα–Κύπρου–Αιγύπτου) αποτελούν φόρουμ ενίσχυσης της σταθερότητας και της νομικής ασφάλειας των συναπτόμενων συμφωνιών.

4. Ενεργειακή Διπλωματία ως Εργαλείο Ειρήνης

- **Πρώθηση Συλλογικού Οφέλους:** Κοινά ενεργειακά έργα, αμοιβαίες επενδύσεις και συνέργειες σε υποδομές (π.χ. ηλεκτρικές διασυνδέσεις, αγωγοί φυσικού αερίου) μπορούν να μειώσουν τα κίνητρα για μονομερείς ενέργειες, εφόσον υπάρχει ισχυρή θεσμική θωράκιση (συμφωνίες στο πλαίσιο του διεθνούς δικαίου).
- **Νομικό Πλαίσιο και UNCLOS:** Τήρηση των διεθνών συνθηκών (π.χ. UNCLOS) για την οριοθέτηση θαλασσίων ζωνών και επίλυση τυχόν διαφορών ενώπιον διεθνών δικαιοδοτικών οργάνων. Η Ελλάδα οφείλει να επικοινωνεί με σαφήνεια ότι τυχόν «μνημόνια» ή διμερείς συμφωνίες χωρίς τη νομιμοποίηση της διεθνούς κοινότητας παραμένουν άκυρα και ανίσχυρα έναντι τρίτων.

VI. ΔΗΜΟΓΡΑΦΙΚΕΣ ΚΑΙ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΕΣ ΠΡΟΚΛΗΣΕΙΣ ΣΤΙΣ ΔΥΤΙΚΕΣ ΚΟΙΝΩΝΙΕΣ

Περιγραφή της Θεματικής

Οι δυτικές κοινωνίες βρίσκονται αντιμέτωπες με ένα πολυσύνθετο πλέγμα δημογραφικών και οικονομικών προκλήσεων. Στον πυρήνα αυτών των προβλημάτων εντοπίζεται η σταδιακή συρρίκνωση του ενεργού πληθυσμού, αποτέλεσμα της χαμηλής γεννητικότητας και της διαρκούς γήρανσης της κοινωνίας. Οι επιπτώσεις αυτού του φαινομένου είναι πολλαπλές:

1. **Μείωση του ΑΕΠ και της παραγωγικότητας:** Καθώς περιορίζεται ο αριθμός των εργαζομένων, μειώνεται συνολικά η δυνατότητα ενός κράτους να παράγει και να καινοτομεί, πλήττοντας τη μακροπρόθεσμη αναπτυξιακή του πορεία.
2. **Αύξηση δημόσιων δαπανών:** Η γήρανση του πληθυσμού οδηγεί σε μεγαλύτερες ανάγκες για συντάξεις, επιδόματα και υπηρεσίες υγείας, διογκώνοντας το δημοσιονομικό βάρος.
3. **Ασφάλεια και κοινωνική συνοχή:** Τα φαινόμενα αυτά επιδεινώνονται από τις πιέσεις της μετανάστευσης και την πιθανή ανεπάρκεια ένταξης των νεοεισερχόμενων πληθυσμών, γεγονός που μπορεί να αναζωπυρώσει κοινωνικές εντάσεις και ζητήματα εσωτερικής ασφάλειας.

Παράλληλα με τη συρρίκνωση του ενεργού πληθυσμού, οι δυτικές οικονομίες επηρεάζονται και από άλλες δυσμενείς συνθήκες, όπως η υπερχρέωση, η ενεργειακή κρίση και ο πληθωρισμός, τα οποία επιτείνουν τις ανισότητες και θέτουν αμφιβολίες ως προς τη δημοσιονομική σταθερότητα. Σε αυτό το πλαίσιο, το δημογραφικό πρόβλημα καθίσταται «υπερ-πρόκληση», καθώς δεν επιβαρύνει μόνο το παραγωγικό δυναμικό και τους δημόσιους πόρους, αλλά συνδέεται άμεσα με την ικανότητα μιας κοινωνίας να διατηρεί την ασφάλεια, τη συνοχή και την ευημερία της.

Διεθνές Πλαίσιο

Οι δυτικές οικονομίες επιχειρούν να απαντήσουν στις δημογραφικές και οικονομικές πιέσεις μέσα από πολιτικές ανασυγκρότησης και ανάπτυξης, βασισμένες στην πράσινη μετάβαση και την τεχνολογική καινοτομία (IMF, 2024). Οι Ηνωμένες Πολιτείες, για παράδειγμα, χρησιμοποιούν το *Inflation Reduction Act* για να υποστηρίξουν την ενεργειακή μεταρρύθμιση και να ενισχύσουν τη βιομηχανική παραγωγή, ενώ η Ευρωπαϊκή Ένωση αξιοποιεί το *NextGenerationEU* για τη μετάβαση σε μια πιο «πράσινη» και ψηφιακή οικονομία.

Ωστόσο, τα προγράμματα αυτά δεν επαρκούν για να αντιμετωπίσουν τα δομικά δημογραφικά κενά, καθώς η μείωση του γενικού και του στρατεύσιμου πληθυσμού περιορίζει την προσφορά εργασίας και δυσχεραίνει την εξασφάλιση πόρων για τις μελλοντικές γενιές. Σε επίπεδο ασφάλειας, η προοπτική μείωσης του ενεργού πληθυσμού προκαλεί ανησυχία για τη

δυνατότητα επάνδρωσης των Ενόπλων Δυνάμεων και τη διατήρηση σταθερότητας, την ίδια στιγμή που οι μεταναστευτικές πιέσεις απαιτούν αποτελεσματική διαχείριση και ένταξη ώστε να αποτρέπονται εντάσεις και κοινωνικοί αποκλεισμοί.

Περιφερειακό Πλαίσιο

Η Ελλάδα, ως χαρακτηριστικό παράδειγμα δυτικής κοινωνίας με ιδιαίτερα οξυμένο δημογραφικό πρόβλημα, αντιμετωπίζει σημαντικές διαρθρωτικές δυσκολίες:

- **Συρρίκνωση και γήρανση του πληθυσμού:** Η υπογεννητικότητα και η μετανάστευση νέων στο εξωτερικό επιδρούν αρνητικά στην αναπτυξιακή προοπτική και την ανταγωνιστικότητα της χώρας.
- **Υψηλό δημόσιο χρέος και ανεργία:** Τα υφιστάμενα οικονομικά προβλήματα επιβαρύνουν την αποτελεσματική άσκηση κοινωνικής και αναπτυξιακής πολιτικής, περιορίζοντας το περιθώριο για γενναϊόδωρα μέτρα στήριξης οικογενειών.
- **Πιέσεις από τη μετανάστευση:** Η Ελλάδα αποτελεί σύνορο της Ευρωπαϊκής Ένωσης, γεγονός που μεταφράζεται σε αυξημένες μεταναστευτικές ροές. Η έλλειψη επαρκών πολιτικών ένταξης δύναται να τροφοδοτήσει κοινωνικούς διαχωρισμούς, θίγοντας και ζητήματα εσωτερικής ασφάλειας.

Στην πράξη, οι δημογραφικές τάσεις εμβαθύνουν τις μελλοντικές προκλήσεις στελέχωσης των Ενόπλων Δυνάμεων, καθώς η μειωμένη δεξαμενή νεαρών ατόμων που μπορούν να υπηρετήσουν δημιουργεί αβεβαιότητα για το ανθρώπινο κεφάλαιο, απαραίτητο για τη στρατιωτική αποτροπή και την ευρύτερη πολιτική ασφάλειας.

Ελλάδα: Προκλήσεις και Στρατηγικές

1. Ολιστική Αντιμετώπιση του Δημογραφικού

- **Φορολογικά και Κοινωνικά Κίνητρα:** Καθιέρωση συστήματος ενισχύσεων (επιδόματα τέκνων, μειωμένη φορολογία για οικογένειες) και ευέλικτων ρυθμίσεων εργασίας (π.χ. μερική απασχόληση, τηλεργασία), ώστε να διευκολυνθεί η απόκτηση και η ανατροφή τέκνων.
- **Ενθάρρυνση της Επαναπατριsmού Ελλήνων:** Αναβάθμιση των συνθηκών εργασίας και των ευκαιριών σταδιοδρομίας, ώστε να ανατραπεί η τάση «διαρροής εγκεφάλων» (brain drain).

2. Διαχείριση χρέους και αναδιανομή πόρων

- **Συνεπής δημοσιονομική πολιτική:** Συνδυασμός μέτρων για τη σταδιακή μείωση του δημόσιου χρέους με επενδύσεις σε παιδεία, έρευνα και υγειονομικές υποδομές που θα υποστηρίξουν έναν πιο υγιή και δραστήριο πληθυσμό.

- **Επιλογές αναδιάρθρωσης:** Μελλοντικός σχεδιασμός των συνταξιοδοτικών συστημάτων, λαμβάνοντας υπόψη τη δημογραφική γήρανση, ώστε να εξασφαλίζεται μακροπρόθεσμη βιωσιμότητα.
3. **Προσαρμογή των Ενόπλων Δυνάμεων στις Δημογραφικές Τάσεις**
- **Συμπληρωματικότητα μεταξύ ανθρώπινου δυναμικού και τεχνολογίας:** Επένδυση σε προηγμένα οπλικά συστήματα και αυτοματισμούς, που θα αντισταθμίσουν τη μείωση του ανθρώπινου δυναμικού.
 - **Στοχευμένη στελέχωση:** Αναβάθμιση κινήτρων για κατάταξη στον στρατό, αλλά και δίαυλοι πρόσληψης εξειδικευμένου προσωπικού (π.χ. για μονάδες κυβερνοασφάλειας), εξασφαλίζοντας την επιχειρησιακή ετοιμότητα.
4. **Διαχείριση της Μετανάστευσης με Όρους Ασφάλειας και Ένταξης**
- **Πολιτικές ένταξης:** Διαφοροποιημένες παρεμβάσεις (μάθηση γλώσσας, επαγγελματική κατάρτιση, τοπικές πρωτοβουλίες) που βοηθούν τους μετανάστες να ενταχθούν στην κοινωνία, μειώνοντας τους κινδύνους γκετοποίησης.
 - **Συνεργασία με εταίρους της ΕΕ:** Ανάλυση κοινών δράσεων για τη φύλαξη των εξωτερικών συνόρων, την αποτελεσματική επεξεργασία αιτημάτων ασύλου και τη δίκαιη κατανομή ευθυνών μεταξύ των κρατών-μελών.
5. **Ενίσχυση της Κοινωνικής Συνοχής και της Ανθεκτικότητας**
- **Εκπαίδευση και Υγεία:** Επένδυση σε ποιοτικές δομές παιδείας και πρωτοβάθμιας περίθαλψης, προκειμένου να θωρακιστεί η κοινωνία απέναντι στην τάση γήρανσης και να μειωθούν τα ανισοτικά φαινόμενα.
 - **Σύνδεση Πολιτικών Ανάπτυξης με Ασφάλεια:** Ενσωμάτωση της δημογραφικής παραμέτρου στον ευρύτερο αναπτυξιακό σχεδιασμό, ώστε να διασφαλιστεί ότι οι οικονομικές μεταρρυθμίσεις στηρίζουν ταυτόχρονα και τη μακροπρόθεσμη αμυντική ικανότητα της χώρας.

VII. ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΤΙΚΕΣ ΡΟΕΣ ΚΑΙ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗ ΤΟΥΣ

Περιγραφή της Θεματικής

Οι μεταναστευτικές ροές συνιστούν μια πολύπλοκη και πολυεπίπεδη πρόκληση για τη διεθνή κοινότητα, αγγίζοντας ταυτόχρονα ζητήματα ασφάλειας, οικονομίας και κοινωνικής συνοχής. Η **Ανατολική Μεσόγειος** διαδραματίζει κεντρικό ρόλο στη διαχείριση της μετανάστευσης προς την Ευρώπη, όντας ένας από τους κύριους διαδρόμους μετακίνησης πληθυσμών. Οι αιτίες που ενισχύουν τη μαζική μετανάστευση ποικίλλουν, από την πολιτική αστάθεια στη Μέση Ανατολή και τις ένοπλες συγκρούσεις στην Αφρική έως τις επιπτώσεις της κλιματικής αλλαγής και τις οικονομικές ανισότητες. Σε αυτό το πλαίσιο, τα κράτη πρώτης υποδοχής—μεταξύ των οποίων και η Ελλάδα—βρίσκονται αντιμέτωπα με συνεχή αυξημένη πίεση για τη φιλοξενία και την ένταξη μεγάλου αριθμού ανθρώπων που αναζητούν ασφαλές καταφύγιο ή καλύτερες προοπτικές ζωής.

Διεθνές Πλαίσιο

Η αποτελεσματική διαχείριση των μεταναστευτικών ροών απαιτεί διεθνή συνεργασία και συντονισμό. Ο **Διεθνής Οργανισμός Μετανάστευσης (ΙΟΜ)** και η **Ύπατη Αρμοστεία του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες (UNHCR)** διαδραματίζουν κεντρικό ρόλο στην παροχή ανθρωπιστικής βοήθειας, στη διαχείριση της καταγραφής των μεταναστών και προσφύγων και στη δημιουργία δικτύων στήριξης των πιο ευάλωτων ομάδων. Ωστόσο, η περιορισμένη χρηματοδότηση και η έλλειψη ενιαίων πολιτικών μεταξύ των χωρών-μελών του ΟΗΕ υποβαθμίζουν την αποτελεσματικότητά τους.

Η **Ευρωπαϊκή Ένωση**, μέσω του New Pact on Migration and Asylum, επιχειρεί να θεσπίσει ένα πιο δίκαιο και λειτουργικό σύστημα κατανομής των μεταναστευτικών ροών μεταξύ των κρατών-μελών. Παράλληλα, ενισχύει τις συμφωνίες επανεισοδοχής με τρίτες χώρες—μέτρο που συχνά συνδέεται με παροχή χρηματοδότησης ή διπλωματικά ανταλλάγματα. Ωστόσο, οι διαφωνίες εντός της ΕΕ για τις ποσοστώσεις κατανομής μεταναστών και για τις κοινές πολιτικές ασύλου υπογραμμίζουν τα δομικά εμπόδια που αντιμετωπίζει η Ένωση στη διαμόρφωση μίας ενιαίας μεταναστευτικής πολιτικής.

Περιφερειακό Πλαίσιο

Η **Τουρκία** διαδραματίζει κομβικό ρόλο, φιλοξενώντας εκατομμύρια πρόσφυγες και οικονομικούς μετανάστες, ενώ αποτελεί βασική «πύλη» για την εισροή μεταναστών προς την Ευρώπη. Η περίπλοκη διαπραγμάτευση ΕΕ–Τουρκίας (π.χ. Κοινή Δήλωση του 2016) αντανάκλα την ανάγκη εύθραυστων ισορροπιών: η Άγκυρα αξιώνει οικονομική και πολιτική στήριξη, ενώ η ΕΕ επιδιώκει την αποτελεσματικότερη διαχείριση και τον έλεγχο των μεταναστευτικών ροών.

Σε αυτό το πλαίσιο, η **Ελλάδα** αναδεικνύεται ως βασικός προορισμός ή ενδιάμεσος σταθμός για χιλιάδες ανθρώπους που διασχίζουν το Αιγαίο ή τον Έβρο. Η υπερφόρτωση των δομών φιλοξενίας στα νησιά και στην ηπειρωτική χώρα, οι αυξημένες κοινωνικές εντάσεις σε τοπικές κοινωνίες και η διαρκής ανάγκη πόρων για τις υπηρεσίες ασύλου θέτουν πολλαπλές προκλήσεις. Επιπλέον, η γεωγραφική εγγύτητα με τις ζώνες κρίσης καθιστά τη διαχείριση μεταναστευτικών ροών σύνθετο πρόβλημα, το οποίο δεν μπορεί να επιλυθεί μόνο με εθνικά μέτρα, αλλά απαιτεί ευρύτερη ευρωπαϊκή και διεθνή συνεργασία.

Η αποτελεσματική διαχείριση των μεταναστευτικών ροών απαιτεί μια ολιστική προσέγγιση, που δεν θα επικεντρώνεται αποκλειστικά σε ζητήματα ασφάλειας, αλλά θα λαμβάνει υπόψη τις ανθρωπιστικές, οικονομικές και κοινωνικές διαστάσεις του φαινομένου. Για την Ελλάδα, η γεωπολιτική της θέση στην Ανατολική Μεσόγειο δημιουργεί ταυτόχρονα προκλήσεις και ευκαιρίες: εφόσον η χώρα αντιμετωπίζει τις αυξημένες πιέσεις στα εξωτερικά της σύνορα, μπορεί να διαδραματίσει κεντρικό ρόλο στην αναμόρφωση της κοινής ευρωπαϊκής πολιτικής, αξιοποιώντας τη στήριξη της ΕΕ και των διεθνών οργανισμών. Η επένδυση σε σύγχρονες τεχνολογίες παρακολούθησης, η προώθηση θεσμικών αλλαγών στο πλαίσιο του Κοινού Ευρωπαϊκού Συστήματος Ασύλου, η διεύρυνση της διπλωματικής συνεργασίας και η ουσιαστική κοινωνική ένταξη αποτελούν βασικούς πυλώνες για μια ισορροπημένη και βιώσιμη μεταναστευτική στρατηγική.

Ελλάδα: Προκλήσεις και Στρατηγικές

1. Ενίσχυση της Διαχείρισης Συνόρων

- Τεχνολογικές Λύσεις: Εγκατάσταση συστημάτων επιτήρησης (ραντάρ, drones, κάμερες) και ψηφιακών εργαλείων που θα συμβάλλουν στην καλύτερη ανίχνευση και διαχείριση εισερχόμενων ροών.
- Διασυνοριακή Συνεργασία: Συμφωνίες με γειτονικές χώρες για κοινές περιπολίες και ανταλλαγή πληροφοριών (Frontex), διασφαλίζοντας ταυτόχρονα τον σεβασμό των διεθνών δικαιωμάτων των αιτούντων άσυλο.

2. Προώθηση Κοινών Πολιτικών ΕΕ

- Αναθεώρηση του Θεσμικού Πλαισίου: Συμμετοχή στον διάλογο για τη δίκαιη κατανομή των μεταναστευτικών ροών, τον επιμερισμό των ευθυνών και την αναμόρφωση του Κοινού Ευρωπαϊκού Συστήματος Ασύλου.
- Χρηματοδοτική Αξιοποίηση: Ενεργή διεκδίκηση κονδυλίων από ευρωπαϊκά ταμεία (π.χ. AMIF, HERA) για την αναβάθμιση των δομών υποδοχής, καθώς και για δράσεις κοινωνικής ένταξης.

3. Διεθνής Συνεργασία

- Διεύρυνση Διμερών και Πολυμερών Συμφωνιών: Συμφωνίες με χώρες προέλευσης και διέλευσης, που θα μπορούσαν να περιλαμβάνουν μηχανισμούς νόμιμης μετανάστευσης και αναπτυξιακής βοήθειας στις τοπικές κοινωνίες, ώστε να περιοριστεί η παράτυπη διακίνηση.
- Διπλωματικός Διάλογος: Ενίσχυση της θέσης της Ελλάδας σε διεθνή fora (ΟΗΕ, Διεθνής Οργανισμός Μετανάστευσης) για τη δημιουργία κοινών προτύπων προστασίας των δικαιωμάτων των προσφύγων και των μεταναστών.

4. Κοινωνική Ένταξη

- Προγράμματα Εκπαίδευσης και Κατάρτισης: Ανάπτυξη στοχευμένων δράσεων που θα επιτρέπουν στους μετανάστες να αναπτύξουν γνώσεις και δεξιότητες, διευκολύνοντας την πρόσβασή τους στην αγορά εργασίας και τη μακροπρόθεσμη αυτονομία τους.
- Τοπική Αποδοχή και Ένταξη: Υποστήριξη πρωτοβουλιών για τη συμβίωση των μεταναστών με τον τοπικό πληθυσμό, μέσω πολιτιστικών και κοινοτικών δραστηριοτήτων, προκειμένου να αποφευχθούν φαινόμενα περιθωριοποίησης και ριζοσπαστικοποίησης.

VIII. ΑΥΤΑΡΧΙΚΑ ΚΑΘΕΣΤΩΤΑ ΚΑΙ ΙΔΕΟΛΟΓΙΚΕΣ ΣΥΓΚΡΟΥΣΕΙΣ

Περιγραφή της Θεματικής

Η διαρκής άνοδος αυταρχικών καθεστώτων και οι συνεχιζόμενες ιδεολογικές συγκρούσεις μεταβάλλουν τον γεωπολιτικό χάρτη και αποσταθεροποιούν περιφερειακές και διεθνείς ισορροπίες. Κράτη όπως η Κίνα και η Ρωσία προτάσσουν εναλλακτικά μοντέλα διακυβέρνησης, συχνά σε αντίθεση με τις φιλελεύθερες αξίες της Δύσης, ενώ αμφισβητούν έντονα τη μεταπολεμική διεθνή τάξη. Επιπλέον, η ραγδαία εξάπλωση λαϊκιστικών τάσεων στο εσωτερικό δημοκρατικών κρατών επιτείνει την πολιτική πόλωση και γεννά αμφιβολίες για τη μακροπρόθεσμη βιωσιμότητα των δημοκρατικών θεσμών.

Στο σκέλος του θρησκευτικού φονταμενταλισμού, η ανάδυση ή η εδραίωση κυβερνήσεων με ριζοσπαστική ατζέντα αποτελεί σημείο έντονης ανησυχίας, καθώς τροφοδοτεί ένοπλες συγκρούσεις και δημιουργεί προστριβές με τις γειτονικές χώρες. Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί η **νέα κυβέρνηση στη Συρία**, όπου ομάδες με τζιχαντιστικό ιδεολογικό υπόβαθρο και δράση έχουν καταλάβει ή εδραιώσει την επιρροή τους σε τμήματα της επικράτειας, επηρεάζοντας δραματικά τις περιφερειακές ισορροπίες ασφαλείας.

Διεθνές Πλαίσιο

Η διεθνής σκηνή χαρακτηρίζεται από μια νέα φάση στρατηγικής αντιπαλότητας ανάμεσα σε δημοκρατικά και αυταρχικά κράτη. Η εισβολή της Ρωσίας στην Ουκρανία και η επιθετική πολιτική της Κίνας στη Νότια Σινική Θάλασσα υπογραμμίζουν την υποχώρηση της μεταπολεμικής τάξης που βασιζόταν σε μηχανισμούς συλλογικής ασφάλειας και σεβασμό της εδαφικής ακεραιότητας. Την ίδια στιγμή, η ενίσχυση του θρησκευτικού φονταμενταλισμού σε ορισμένες περιοχές – είτε με τη μορφή τρομοκρατικών οργανώσεων είτε μέσα από νέες συμμαχίες τζιχαντιστικών ομάδων που διεκδικούν τον κρατικό έλεγχο (π.χ. στη βόρεια Συρία) – επιτείνει την παγκόσμια αστάθεια.

Οι ιδεολογικές συγκρούσεις εντείνονται από την εξάπλωση της ψηφιακής τεχνολογίας, η οποία επιτρέπει ταχύτερη διάδοση ακραίων ιδεών και λαϊκιστικών ρητορικών. Η πολιτική πόλωση ενισχύεται σε πολλά κράτη, όπου οι δημοκρατικοί θεσμοί αντιμετωπίζουν ολοένα και μεγαλύτερη πίεση. Η ανάδυση κυβερνήσεων που προωθούν τον εθνικισμό, τον αυταρχισμό ή τον θρησκευτικό φονταμενταλισμό θέτει σε δοκιμασία τη συνοχή των διεθνών οργανισμών, όπως ο ΟΗΕ και ο ΟΑΣΕ, που επιδιώκουν να διασφαλίσουν την ειρήνη και τη σταθερότητα.

Περιφερειακό Πλαίσιο

Η **Ελλάδα**, ως χώρα της Νοτιοανατολικής Ευρώπης και μέλος της Ευρωπαϊκής Ένωσης, βρίσκεται στο μεταίχμιο των ευρύτερων εξελίξεων. Η αυταρχική στροφή της Τουρκίας έχει άμεσες συνέπειες στη διπλωματική και αμυντική στρατηγική της Αθήνας, ενώ η αστάθεια σε περιοχές

όπως η Συρία—όπου νέα κυβερνητικά σχήματα ελέγχονται ή επηρεάζονται από τζιχαντιστικές ομάδες—επιβαρύνει περαιτέρω την ασφάλεια της περιοχής. Οι ριζοσπαστικές ιδεολογίες, είτε λαϊκιστικές είτε θρησκευτικές, κερδίζουν έδαφος στα Βαλκάνια, δοκιμάζοντας τους μηχανισμούς διαχείρισης κρίσεων και την ανθεκτικότητα των τοπικών κοινωνιών.

Η επαφή της Ελλάδας με τις δομές της ΕΕ και του ΝΑΤΟ προσφέρει ένα πλαίσιο ασφάλειας και συνεργασίας, ωστόσο οι εξωγενείς απειλές παραμένουν υπαρκτές, από ασύμμετρες μορφές τρομοκρατίας έως κυβερνοεπιθέσεις. Ταυτοχρόνως, η διεθνής κοινότητα αντιμετωπίζει μεγάλη δυσκολία στην αποτελεσματική παρέμβαση σε περιπτώσεις όπου οι νέες «τζιχαντιστικές» κυβερνήσεις ή αυταρχικά καθεστώτα αρνούνται κάθε μορφή εξωτερικού διαλόγου ή ελέγχου.

Η άνοδος αυταρχικών καθεστώτων και η διεύρυνση των ιδεολογικών συγκρούσεων συνιστούν μια από τις κρισιμότερες προκλήσεις για τη διατήρηση της διεθνούς και περιφερειακής σταθερότητας. Η περίπτωση της **νέας συριακής κυβέρνησης με εμφανή τον ηγετικό ρόλο των τζιχαντιστών**, που εδραιώνει τον έλεγχο της σε συγκεκριμένες ζώνες, αναδεικνύει τον τρόπο με τον οποίο οι ριζοσπαστικές ομάδες μπορούν να επιβληθούν σε εσωτερικές συγκρούσεις και να μεταβάλουν ριζικά τις συμμαχίες και τις ισορροπίες στην περιοχή.

Για την Ελλάδα, η προσαρμογή σε αυτό το περιβάλλον απαιτεί πολυδιάστατη στρατηγική: ενδυνάμωση της άμυνας, αναβάθμιση των διπλωματικών σχέσεων με δημοκρατικές χώρες και συμμετοχή σε διεθνείς πρωτοβουλίες για την προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και της ειρήνης. Ο συνδυασμός αμυντικής θωράκισης, καταπολέμησης ριζοσπαστικοποίησης και προώθησης των ευρωπαϊκών αξιών μπορεί να λειτουργήσει ως ασπίδα απέναντι σε εξωγενείς απειλές, συμβάλλοντας παράλληλα στη διατήρηση ενός πλαισίου συνεννόησης και ανάπτυξης στη Νοτιοανατολική Ευρώπη.

Ελλάδα: Προκλήσεις και Στρατηγικές

1. Διπλωματική Ενίσχυση

- Εμβάθυνση Σχέσεων με Δημοκρατικά Κράτη: Ανάπτυξη στενότερων σχέσεων με εταίρους που στηρίζουν φιλελεύθερες αξίες και έχουν ανάλογο δημοκρατικό προσανατολισμό. Συνεργασίες σε επίπεδο πληροφοριών, ανταλλαγής τεχνογνωσίας και οικονομικών συμφωνιών θωρακίζουν τη χώρα απέναντι στις αυταρχικές πιέσεις.
- Πολυμερής Συνεννόηση: Ενίσχυση της παρουσίας της Ελλάδας σε περιφερειακές πρωτοβουλίες και διεθνείς οργανισμούς, ώστε να αποκτήσει ρόλο διαμεσολαβητή ή «γέφυρας» ανάμεσα σε διαφιλονικούμενες πλευρές, επισημαίνοντας τις κοινές προκλήσεις (μετανάστευση, ενεργειακή ασφάλεια κ.ά.).

2. Ασφάλεια και Σταθερότητα

- Αμυντικές Ικανότητες: Αναβάθμιση των Ενόπλων Δυνάμεων τόσο σε τεχνολογικό επίπεδο (κυβερνοάμυνα, συστήματα επιτήρησης) όσο και σε ανθρώπινο δυναμικό.

Στόχος είναι η διασφάλιση της εθνικής κυριαρχίας έναντι αυταρχικών γειτόνων ή ομάδων με ριζοσπαστική ατζέντα.

- Αντιμετώπιση Ασύμμετρων Απειλών: Ενίσχυση των υπηρεσιών ασφαλείας και πληροφοριών για τον εντοπισμό και την πρόληψη τρομοκρατικών ενεργειών, ιδιαίτερα σε περιοχές όπου δραστηριοποιούνται τζιχαντιστικές ομάδες ή άλλες ριζοσπαστικές δομές.

3. Καταπολέμηση Ριζοσπαστικοποίησης

- Προγράμματα Πρόληψης και Επανένταξης: Δημιουργία εκπαιδευτικών και κοινωνικών δράσεων που θα αποτρέπουν τη στρατολόγηση ευάλωτων νέων από εξτρεμιστικές ομάδες. Εφαρμογή πολιτικών επανένταξης για όσους έχουν επηρεαστεί από ριζοσπαστικές ιδεολογίες.
- Συνεργασία με Κοινωνία των Πολιτών: Ενθάρρυνση ΜΚΟ, θρησκευτικών και τοπικών ηγετών, ώστε να προωθηθούν αξίες διαλόγου και ανεκτικότητας, περιορίζοντας έτσι το κοινωνικό έδαφος που εκμεταλλεύονται οι ριζοσπαστικές ομάδες.

4. Προώθηση Ευρωπαϊκών Αξιών

- Ενεργός Συμμετοχή στις Πρωτοβουλίες της ΕΕ: Από το Rule of Law Mechanism μέχρι ειδικά προγράμματα ενίσχυσης της δημοκρατίας και της διαφάνειας, η Ελλάδα μπορεί να λειτουργήσει ως συν-διαμορφωτής πολιτικών που βελτιώνουν τη σταθερότητα στην περιοχή.
- Διασύνδεση με Υπερκρατικούς Θεσμούς: Συνεργασία με το Συμβούλιο της Ευρώπης και τον ΟΑΣΕ για την αντιμετώπιση του θρησκευτικού φονταμενταλισμού και των αυταρχικών τάσεων. Αξιοποίηση της διπλωματικής επιρροής της Ελλάδας για την ανάδειξη των επιπτώσεων της τζιχαντιστικής αναβίωσης στη Συρία, που διαταράσσει ευρύτερα τις ισορροπίες στη Μέση Ανατολή.

ΙΧ. ΣΥΓΚΡΟΥΣΗ ΙΔΕΟΛΟΓΙΩΝ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΙΩΝ

Περιγραφή της Θεματικής

Η έντονη αντιπαράθεση μεταξύ διαφορετικών ιδεολογικών και θρησκευτικών ρευμάτων αναδεικνύεται σε έναν από τους σημαντικότερους παράγοντες διαμόρφωσης της παγκόσμιας πολιτικής αστάθειας. Ο αναθεωρητισμός και ο φονταμενταλισμός, σε συνδυασμό με λαϊκιστικές τάσεις και πολιτικές απομονωτισμού, ενισχύουν τις υφιστάμενες εντάσεις και δημιουργούν νέες γραμμές σύγκρουσης. Η αλληλεπίδραση ιδεών μέσω των μέσων κοινωνικής δικτύωσης, των διαδικτυακών καναλιών επικοινωνίας και των παγκοσμίων ΜΜΕ επιταχύνει τη διεθνοποίηση αυτών των ακραίων απόψεων, καθιστώντας δύσκολη τη διαχείρισή τους από τα κράτη και τους διεθνείς οργανισμούς.

Διεθνές Πλαίσιο

Οι συγκρούσεις ιδεολογικών και θρησκευτικών αξιών εμφανίζονται ολοένα και πιο έντονες σε περιοχές όπως η Μέση Ανατολή και η Νότια Ασία, αλλά και στο εσωτερικό δημοκρατικών κρατών. Η **άνοδος λαϊκιστικών κυβερνήσεων** σε ΗΠΑ και Ινδία αναδεικνύει την ευπάθεια των θεσμικών μηχανισμών, ενώ η **ενίσχυση φονταμενταλιστικών ρευμάτων** σε ορισμένες χώρες της Μέσης Ανατολής δημιουργεί εκρηκτικές συνθήκες, υπονομεύοντας τη δυνατότητα ειρηνικών μεταρρυθμίσεων. Επιπλέον, η ψηφιακή επανάσταση διευκολύνει τη γρήγορη διάδοση ακραίων αντιλήψεων, καθώς οι κυβερνοχώροι διαφεύγουν συχνά από τα συμβατικά εργαλεία ελέγχου των κρατών, δημιουργώντας πρόκληση για την πολιτική τάξη.

Στην παγκόσμια σφαίρα, η αδυναμία αποτελεσματικού ελέγχου του διαδικτυακού περιεχομένου και η διάχυση ψευδών ειδήσεων (fake news) επιτρέπουν τη ριζοσπαστικοποίηση ατόμων ή ομάδων. Ο θρησκευτικός φονταμενταλισμός και οι επιθετικές ιδεολογίες τροφοδοτούν νέες μορφές τρομοκρατίας και πολιτικής βίας, γεγονός που καθιστά επιτακτική τη διεθνή συνεργασία για την αντιμετώπιση αυτών των απειλών. Ταυτοχρόνως, τα φαινόμενα πολιτικού λαϊκισμού σε ανεπτυγμένες δημοκρατίες υποσκάπτουν τις δυνατότητες των πολυμερών οργανισμών (ΟΗΕ, ΟΑΣΕ, Συμβούλιο της Ευρώπης) να παρέμβουν ενωτικά και αποτελεσματικά.

Περιφερειακό Πλαίσιο

Στην **Ανατολική Μεσόγειο**, η εργαλειοποίηση της θρησκείας από την Τουρκία επιδρά καταλυτικά στις σχέσεις με την Ελλάδα, ιδίως όταν η Άγκυρα επιχειρεί να χρησιμοποιήσει θρησκευτικά και ιστορικά αφηγήματα για να ενισχύσει τη γεωπολιτική της επιρροή. Στα **Βαλκάνια**, η ιστορική πολυθρησκευτικότητα, σε συνδυασμό με τον εθνικισμό και τα ακόμα νωπά τραύματα των πρόσφατων συγκρούσεων, ευνοεί την άνοδο διχαστικών αφηγημάτων. Η πολιτική αστάθεια και η ελλιπής οικονομική ανάπτυξη δημιουργούν πρόσφορο έδαφος για

εξτρεμιστικές προπαγάνδες που εκμεταλλεύονται θρησκευτικά ή εθνικά σύμβολα, υπονομεύοντας τις όποιες προσπάθειες περιφερειακής συνεργασίας.

Η **νέα συριακή κυβέρνηση με σημαντικές τζιχαντιστικές αναφορές**, σε συνδυασμό με τον ευρύτερο ρόλο των ριζοσπαστικών ισλαμιστικών ρευμάτων στη Μέση Ανατολή, προσθέτει ένα επιπλέον στρώμα πολυπλοκότητας. Η εργαλειοποίηση της θρησκείας ως πολιτικού όπλου και η σύνδεσή της με εθνικιστικά ιδεολογήματα βαθιάει τις συγκρούσεις, τροφοδοτώντας ένα κλίμα αστάθειας που επηρεάζει άμεσα και την Ανατολική Μεσόγειο. Οι προσφυγικές ροές, οι επιπτώσεις των πολέμων και η διείδυση εξτρεμιστικών δικτύων στη Βόρεια Αφρική, στα Βαλκάνια και στη Νοτιοανατολική Ευρώπη συνιστούν ευρύτερο πλαίσιο που πρέπει να ληφθεί υπόψη.

Η σύγκρουση ιδεολογιών και θρησκειών συνιστά καθοριστικό παράγοντα στη διαμόρφωση των σύγχρονων γεωπολιτικών διακυβευμάτων, εντείνοντας την πόλωση και δημιουργώντας νέες εστίες κρίσης. Η **ψηφιακή τεχνολογία** αναβαθμίζει περαιτέρω τη δυναμική των ακραίων ιδεών, αφού προσφέρει βήμα έκφρασης και στρατολόγησης χωρίς ουσιαστικό κρατικό έλεγχο. Στην περιοχή της Ανατολικής Μεσογείου, η εκμετάλλευση της θρησκείας για εθνικιστικά ή αναθεωρητικά συμφέροντα από δυνάμεις όπως η Τουρκία, καθώς και η ανάδυση τζιχαντιστικών κυβερνήσεων σε κράτη-κλειδιά (π.χ. Συρία), επιτείνουν την ανασφάλεια.

Για την Ελλάδα, η πρόκληση έγκειται όχι μόνο στη διασφάλιση της εθνικής κυριαρχίας, αλλά και στην οικοδόμηση συμμαχιών που υπερασπίζονται τις δημοκρατικές αρχές και τη θρησκευτική ελευθερία. Η συνδυαστική προσέγγιση – με έμφαση στην εκπαίδευση, τη διπλωματία, την καταπολέμηση της ριζοσπαστικοποίησης και την αξιοποίηση του πολιτιστικού κεφαλαίου – μπορεί να αποδειχθεί αποτελεσματική τόσο για την πρόληψη συγκρούσεων όσο και για την ενίσχυση του ρόλου της Ελλάδας ως παράγοντα σταθερότητας σε μια περιοχή όπου οι ιδεολογικές και θρησκευτικές συγκρούσεις απειλούν να ανατρέψουν το status quo.

Ελλάδα: Προκλήσεις και Στρατηγικές

1. Προώθηση Ανεκτικότητας

- Εκπαιδευτικά Προγράμματα: Ενσωμάτωση της θρησκευτικής και πολιτισμικής πολυμορφίας σε σχολικά και πανεπιστημιακά προγράμματα, με έμφαση στη μείωση προκαταλήψεων, την κριτική σκέψη και την ενίσχυση των δημοκρατικών αξιών.
- Τοπικές Πρωτοβουλίες: Στήριξη της κοινωνίας των πολιτών, ώστε να οργανώνει εκδηλώσεις και δράσεις υπέρ της πολυπολιτισμικής συνύπαρξης υπό την μεγάλη ιδέα της ελληνικότητας ως ισότητας, σεβασμού, πατριωτισμού και κράτους δικαίου, ιδιαίτερα σε περιοχές με ιστορικά φορτισμένο περιβάλλον.

2. Ενίσχυση της Διπλωματίας

- Πολυμερείς Πρωτοβουλίες: Συμμετοχή σε διεθνή φόρα (Συμβούλιο της Ευρώπης, ΟΑΣΕ) που στοχεύουν στην προστασία των θρησκευτικών ελευθεριών και στην αντιμετώπιση της μισαλλοδοξίας. Η Ελλάδα μπορεί να αξιοποιήσει τις ιστορικές της σχέσεις με χώρες της Μέσης Ανατολής ως γέφυρα διαλόγου.
- Διπλωματικός Διάλογος με Τρίτες Χώρες: Διάνοιξη διαύλων επικοινωνίας με κράτη της Ανατολικής Μεσογείου, ενθαρρύνοντας πρωτοβουλίες ειρηνικής επίλυσης διαφορών. Παράλληλα, συνεργασία με κρατικούς και μη κρατικούς δρώντες σε επίπεδο πληροφοριών για την παρακολούθηση ριζοσπαστικών κηρυγμάτων.

3. Αντιμετώπιση της Ριζοσπαστικοποίησης

- Εθνικά Σχέδια Πρόληψης: Καθιέρωση πλαισίου ανάλυσης κινδύνου (risk assessment) για τη βίαιη εξτρεμιστική δράση, αξιοποιώντας δεδομένα από υπηρεσίες ασφαλείας, κοινωνικές υπηρεσίες και ακαδημαϊκά ιδρύματα.
- Συνεργασία με την Κοινωνία Πολιτών: Υποστήριξη ΜΚΟ και πρωτοβουλιών βάσης που εντοπίζουν έγκαιρα περιπτώσεις ριζοσπαστικοποίησης. Ενθάρρυνση συμμετοχής των τοπικών θρησκευτικών κοινοτήτων σε δράσεις πρόληψης και αποτροπής βίαιων ενεργειών.

4. Πολιτιστική Διπλωματία

- Αξιοποίηση του Ελληνικού Πολιτιστικού Αποθέματος: Προώθηση πολιτιστικών ανταλλαγών, εκθέσεων και φεστιβάλ, εστιάζοντας στον ρόλο της Ελλάδας ως κοιτίδας του διαλόγου, της φιλοξενίας και της θρησκευτικής ανεκτικότητας.
- Διαλεκτική Προσέγγιση: Διοργάνωση συνεδρίων και συμποσίων όπου άνθρωποι διαφορετικών ιδεολογικών και θρησκευτικών πεποιθήσεων μπορούν να συζητούν ζητήματα συνύπαρξης, μειώνοντας τις προκαταλήψεις και το έλλειμμα επικοινωνίας.

X. ΤΡΟΜΟΚΡΑΤΙΑ ΚΑΙ ΑΣΥΜΜΕΤΡΕΣ ΑΠΕΙΛΕΣ

Περιγραφή της Θεματικής

Η τρομοκρατία και οι ασύμμετρες απειλές συγκαταλέγονται στους πλέον κρίσιμους παράγοντες διαμόρφωσης της παγκόσμιας ασφάλειας. Παρά τη μερική εξασθένιση οργανώσεων όπως το ISIS και η Αλ Κάιντα σε επιχειρησιακό επίπεδο, η ικανότητά τους να προσαρμόζονται στις σύγχρονες συνθήκες παραμένει αξιοσημείωτη. Μέσω της αξιοποίησης προηγμένων τεχνολογιών, του κυβερνοχώρου και στρατηγικών υβριδικού πολέμου, οι μη κρατικοί δρώντες είναι σε θέση να πλήξουν καίριους στόχους με σχετικώς μικρούς πόρους, προκαλώντας δυνητικά δυσανάλογες επιπτώσεις στην εθνική και διεθνή ασφάλεια.

Διεθνές Πλαίσιο

Η διάδοση τεχνολογιών αιχμής, σε συνδυασμό με την παγκοσμιοποίηση του κυβερνοχώρου, δημιουργεί νέες μορφές τρομοκρατικής δράσης. Παρότι η φυσική παρουσία οργανώσεων όπως το ISIS έχει περιοριστεί, η διαδικτυακή στρατολόγηση εξακολουθεί να αποτελεί βασικό εργαλείο προσηλυτισμού και επιρροής, ενώ η βιοτρομοκρατία και η χρήση μη επανδρωμένων αεροσκαφών (drones) εντείνουν το πεδίο των απειλών. Η διεθνής κοινότητα, μέσω του ΟΗΕ, της INTERPOL και περιφερειακών συνασπισμών προσπαθεί να θέσει ένα πλαίσιο συνεργασίας με σκοπό την ανταλλαγή πληροφοριών και τον συντονισμό δράσεων. Παρά τα βήματα που έχουν γίνει, η καταπολέμηση της τρομοκρατίας και των ασύμμετρων απειλών απαιτεί συνεχή εγρήγορση και προσαρμογή στις εξελισσόμενες τεχνικές των τρομοκρατικών δικτύων και λοιπών μη κρατικών δρώντων.

Περιφερειακό Πλαίσιο

Η Ανατολική Μεσόγειος, λόγω της γεωστρατηγικής της σημασίας και της γειτνίασης με περιοχές όπου μαίνονται συγκρούσεις, αναδεικνύεται σε εστία ιδιαίτερου ενδιαφέροντος για τρομοκρατικές οργανώσεις και εγκληματικά δίκτυα. Η συνεργασία μεταξύ Ελλάδας, Κύπρου και Ισραήλ στον τομέα της ανταλλαγής πληροφοριών και των κοινών στρατιωτικών ασκήσεων ενισχύεται σταδιακά, συμβάλλοντας στην έγκαιρη ανίχνευση απειλών και στη βελτίωση της περιφερειακής ασφάλειας. Ωστόσο, η ένταση των ασύμμετρων επιθέσεων και οι διαρκείς μεταναστευτικές ροές καθιστούν απαραίτητη τη διαρκή ανανέωση των στρατηγικών αντιμετώπισης.

Ελλάδα: Προκλήσεις και Στρατηγικές

1. Αντιτρομοκρατική πολιτική

- Ενίσχυση των υφιστάμενων δομών καταπολέμησης της τρομοκρατίας και αναβάθμιση των εξειδικευμένων μονάδων αντιμετώπισης ασύμμετρων απειλών.

- Εστίαση στην ανάλυση δεδομένων (data analysis) και την επιχειρησιακή έρευνα για τον έγκαιρο εντοπισμό ύποπτης δραστηριότητας, τόσο στον φυσικό χώρο όσο και στον κυβερνοχώρο.

2. Συνεργασία με συμμάχους

- Δημιουργία και ενίσχυση διαύλων επικοινωνίας με χώρες της ευρύτερης περιοχής, τόσο εντός ΕΕ (π.χ. Frontex, Eurpol) όσο και εκτός (Κύπρος, Ισραήλ, ΗΠΑ).
- Ανάπτυξη κοινών πρωτοβουλιών για την ανταλλαγή πληροφοριών και την εκτέλεση διασυννοριακών επιχειρήσεων, αξιοποιώντας περιφερειακές δομές συνεργασίας.

3. Κυβερνοασφάλεια

- Επένδυση σε τεχνολογίες αιχμής για την προστασία κρίσιμων δικτύων, υποδομών και βάσεων δεδομένων από κυβερνοεπιθέσεις.
- Συγκρότηση εξειδικευμένων κέντρων επιχειρήσεων (Cyber Operations Centers) που θα λειτουργούν σε στενή συνεργασία με ιδιωτικούς φορείς, οργανισμούς και διεθνείς εταίρους.

4. Θωράκιση υποδομών

- Ανάπτυξη και επικαιροποίηση σχεδίων ασφαλείας για κομβικούς τομείς, όπως η ενέργεια, οι μεταφορές και οι τηλεπικοινωνίες, ώστε να διασφαλιστεί η λειτουργία των βασικών υπηρεσιών ακόμα και σε σενάρια κρίσης.
- Ενσωμάτωση τακτικών ασκήσεων που προσομοιώνουν ασύμμετρες επιθέσεις, βιοτρομοκρατικά σενάρια και κυβερνοαπειλές.

5. Προληπτικές δράσεις και εκπαίδευση

- Εφαρμογή προγραμμάτων πρόληψης και ευαισθητοποίησης σε τοπικές κοινωνίες, προκειμένου να περιοριστεί η ριζοσπαστικοποίηση και η στρατολόγηση νέων μελών από τρομοκρατικά δίκτυα.
- Ενίσχυση της «ανθεκτικότητας» (resilience) της κοινωνίας των πολιτών, μέσω εκπαιδευτικών και ενημερωτικών δράσεων για τις πρακτικές ασφαλούς συμπεριφοράς στον φυσικό χώρο και στον κυβερνοχώρο.

XI. ΕΝΕΡΓΕΙΑΚΟΙ ΠΟΡΟΙ ΚΑΙ ΚΛΙΜΑΤΙΚΗ ΑΛΛΑΓΗ

Παραδοσιακά, η αναπτυγμένη Δύση υστερούσε σε αυτόχθονες πηγές ενέργειας, επαρκείς για να στηρίξουν το βιοτικό της επίπεδο και την ανάπτυξή της. Η ευημερία της εξαρτιόταν τόσο από την τεχνολογική όσο και από την στρατηγική της ικανότητα να διασφαλίζει την πρόσβαση σε πηγές ενέργειας με όρους αγοράς και όταν αυτό δεν ήταν εφικτό, με όρους ισχύος. Σήμερα, πολλές άλλες περιοχές του πλανήτη -και ο πληθυσμός τους- αναπτύσσονται ραγδαία και εξοπλίζονται με την απαραίτητη τεχνολογική και στρατηγική ισχύ να διασφαλίσουν την ενέργεια που κι αυτές χρειάζονται προκειμένου ν' αναπτυχθούν. Την ίδια στιγμή, ο πλανήτης έρχεται αντιμέτωπος με την κλιματική κρίση, που μας υποχρεώνει να επισπεύσουμε την μετάβαση στην μετά το πετρέλαιο εποχή. Το εγχείρημα της διασφάλισης της ισόρροπης παγκόσμιας ανάπτυξης σε συνδυασμό με την δυσχερή μετάβαση σ' ένα άλλο οικονομικό μοντέλο, που θα βασίζεται στις Ανανεώσιμες Πηγές Ενέργειας, αποκαλύπτει πως η βιώσιμη ανάπτυξη του πλανήτη μοιάζει ολοένα και περισσότερο με ένα παιχνίδι μηδενικού αθροίσματος, την ίδια στιγμή που προσκρούει στις δυνάμεις εκείνες που έχουν επενδύσει στις παραδοσιακές πηγές ενέργειας κι έχουν στηρίξει την ανάπτυξη της ισχύος τους σε αυτές.

Περιγραφή της Θεματικής

Η διαχείριση των ενεργειακών πόρων και η αντιμετώπιση της κλιματικής αλλαγής αποτελούν δύο αλληλένδετες και επείγουσες προκλήσεις, που επηρεάζουν τόσο τις εθνικές πολιτικές όσο και τις διεθνείς ισορροπίες ισχύος. Από τη μία πλευρά, η αυξανόμενη ζήτηση για ενέργεια, αποτέλεσμα της πληθυσμιακής και οικονομικής μεγέθυνσης, δημιουργεί πιέσεις για εκμετάλλευση υφιστάμενων και νέων ενεργειακών πόρων. Από την άλλη, η επιτακτική ανάγκη μείωσης των εκπομπών αερίων του θερμοκηπίου επιβάλλει μια συνολική μετάβαση προς καθαρότερες και βιώσιμες μορφές ενέργειας. Η σύγκλιση αυτών των απαιτήσεων αναδεικνύει τη σημασία της ενεργειακής μετάβασης και της κλιματικής δράσης, σε ένα περιβάλλον όπου οι γεωπολιτικοί ανταγωνισμοί για τους φυσικούς πόρους εντείνονται.

Διεθνές Πλαίσιο

Η Ευρωπαϊκή Ένωση, μέσω της **Πράσινης Συμφωνίας (Green Deal)**, στοχεύει στην επίτευξη κλιματικής ουδετερότητας έως το 2050. Σε αυτό το πλαίσιο, προωθεί την απεξάρτηση από τα ορυκτά καύσιμα μέσω μεγάλης κλίμακας επενδύσεων σε ανανεώσιμες πηγές ενέργειας (ΑΠΕ), πράσινη καινοτομία και ψηφιακές τεχνολογίες. Ωστόσο, η μετάβαση αυτή δεν είναι απρόσκοπτη, αφού άλλες μεγάλες δυνάμεις, όπως οι Ηνωμένες Πολιτείες και η Κίνα, εξακολουθούν να επενδύουν σε έργα φυσικού αερίου και πετρελαίου, κυρίως για λόγους ενεργειακής ασφάλειας και οικονομικής ανάπτυξης. Το γεγονός αυτό επιβαρύνει την παγκόσμια

προσπάθεια για απολιγνιτοποίηση, υπονομεύοντας σε σημαντικό βαθμό τις διεθνείς δεσμεύσεις (π.χ. Συμφωνία του Παρισιού).

Επιπλέον, η κλιματική αλλαγή εντείνει τα φαινόμενα ακραίων καιρικών συνθηκών, επιδεινώνει την ερημοποίηση και δημιουργεί νέες προστριβές μεταξύ κρατών για τη διαχείριση φυσικών πόρων – όπως τα ύδατα και οι γεωργικές εκτάσεις. Η ανάγκη διεθνούς συνεργασίας καθίσταται επιτακτική, ωστόσο η γεωπολιτική αντιπαλότητα, τα συμφέροντα των χωρών που βασίζονται στα ορυκτά καύσιμα και η διαφοροποίηση στις στρατηγικές ενεργειακής μετάβασης των κρατών-μελών αποτελούν τροχοπέδη σε μια γρήγορη, συνεκτική και παγκόσμια λύση.

Περιφερειακό Πλαίσιο

Στην **Ανατολική Μεσόγειο**, η ανακάλυψη μεγάλων κοιτασμάτων φυσικού αερίου (π.χ. Λεβιάθαν, Αφροδίτη, Καλυψώ) έχει προκαλέσει κλιμάκωση των γεωπολιτικών εντάσεων. Η **Τουρκία**, ασκώντας μονομερείς αξιώσεις στην υφαλοκρηπίδα της Ανατολικής Μεσογείου, εμπλέκεται σε διενέξεις με την **Ελλάδα** και την **Κύπρο**, υπονομεύοντας τη δυνατότητα για συντονισμένη εκμετάλλευση των ενεργειακών πόρων. Παρά τις προσπάθειες δημιουργίας θεσμικών συνεργασιών (East Med Gas Forum, τριμερείς/πολυμερείς συμφωνίες), η απουσία συνολικής περιφερειακής προσέγγισης και η βούληση ορισμένων δυνάμεων να κινηθούν μονομερώς έχουν ανασχέσει τη δυνατότητα σταθερής και αμοιβαία επωφελούς εκμετάλλευσης.

Από την άλλη πλευρά, η κλιματική αλλαγή εκδηλώνεται με αυξανόμενες θερμοκρασίες, λειψυδρία και φαινόμενα ακραίων καιρικών συνθηκών, δημιουργώντας περαιτέρω πιέσεις στα κράτη της περιοχής. Οι θεσμικές ή διακρατικές συνέργειες που θα μπορούσαν να αναπτύξουν κοινά προγράμματα ΑΠΕ ή να επενδύσουν σε «πράσινη» τεχνολογία επηρεάζονται από τις πολιτικές εντάσεις και την έλλειψη εμπιστοσύνης. Έτσι, οι δυνατότητες για μια συλλογική ενεργειακή μετάβαση και για μείωση του αποτυπώματος άνθρακα παραμένουν περιορισμένες.

Η **διαχείριση των ενεργειακών πόρων** και η **αντιμετώπιση της κλιματικής αλλαγής** αποτελούν δύο αλληλένδετες προκλήσεις, που καθορίζουν σε μεγάλο βαθμό τη γεωπολιτική δυναμική και τις οικονομικές εξελίξεις. Στο διεθνές επίπεδο, η σύγκρουση ανάμεσα στις προσπάθειες απολιγνιτοποίησης και στη συνεχιζόμενη εξάρτηση από τα ορυκτά καύσιμα δυσχεραίνει τη δημιουργία κοινής, φιλόδοξης πολιτικής. Στην **Ανατολική Μεσόγειο**, τα πλούσια κοιτάσματα φυσικού αερίου έχουν ενεργοποιήσει ή εντείνει εθνικούς ανταγωνισμούς, ενισχύοντας παράλληλα την ανάγκη για σταθερούς μηχανισμούς συνεργασίας και σεβασμό του διεθνούς δικαίου.

Για την **Ελλάδα**, η πρόκληση της ενεργειακής μετάβασης γίνεται ιδιαίτερα σύνθετη, καθώς πρέπει να συνδυάσει την εκμετάλλευση των εγχώριων/περιφερειακών πόρων με την επιτάχυνση των ΑΠΕ και την ενίσχυση της ενεργειακής ασφάλειας. Οι στρατηγικές επιλογές – από τις πολυμερείς συμφωνίες έως την πράσινη διπλωματία και τη δημιουργία υποδομών

αιχμής – θα καθορίσουν την ικανότητα της χώρας να πρωταγωνιστήσει στην περιοχή και να μετασχηματίσει το ενεργειακό της μοντέλο σε πιο βιώσιμη βάση. Η επιτυχία αυτών των πολιτικών θα κριθεί από τη συνέργεια των εθνικών, ευρωπαϊκών και διεθνών πρωτοβουλιών για μια μετάβαση ικανή να διασφαλίσει τόσο την οικονομική ευημερία όσο και την κλιματική σταθερότητα.

Ελλάδα: Προκλήσεις και Στρατηγικές

1. Ανάπτυξη Ανανεώσιμων Πηγών Ενέργειας

- Επένδυση σε ΑΠΕ: Η επέκταση αιολικών, ηλιακών και γεωθερμικών πάρκων αποτελεί βασικό πυλώνα για τη μείωση των εκπομπών αερίων του θερμοκηπίου, αλλά απαιτεί σταθερό νομικό πλαίσιο, χωροταξικό σχεδιασμό και διαφάνεια στις αδειοδοτήσεις.
- Τοπική Παραγωγή και Δίκτυα: Ενθάρρυνση των ενεργειακών κοινοτήτων και «έξυπνων» δικτύων (smart grids) που επιτρέπουν την αποκεντρωμένη παραγωγή και κατανάλωση ενέργειας. Αυτό μπορεί να στηρίξει την περιφερειακή ανάπτυξη και να αυξήσει την ανθεκτικότητα του ενεργειακού συστήματος.

2. Συνεργασία στην Ανατολική Μεσόγειο

- Πολυμερείς Συμφωνίες: Προώθηση φόρουμ, όπως το East Med Gas Forum, και τριμερών συνεργασιών (Ελλάδας-Κύπρου-Ισραήλ, Ελλάδας-Κύπρου-Αιγύπτου) για την από κοινού εκμετάλλευση και διανομή των ενεργειακών πόρων, με σεβασμό στο διεθνές δίκαιο και τα εθνικά συμφέροντα.
- Διασυνδέσεις και Εμπορικές Οδοί: Ανάπτυξη έργων αγωγών φυσικού αερίου και ηλεκτρικών διασυνδέσεων που θα επιτρέπουν την ενιαία αγορά ενέργειας και θα υποστηρίξουν την ευρωπαϊκή ενεργειακή ασφάλεια.

3. Πράσινη Διπλωματία

- Κλιματική Αλλαγή και ΕΕ: Υιοθέτηση πρωτοβουλιών για την καταπολέμηση της κλιματικής αλλαγής, σε συντονισμό με τις πολιτικές της ΕΕ (European Green Deal). Η Ελλάδα μπορεί να αξιοποιήσει τα ευρωπαϊκά χρηματοδοτικά εργαλεία (Recovery and Resilience Facility) για την επιτάχυνση της πράσινης μετάβασης.
- Διεθνές Δίκαιο και Ενέργεια: Προβολή της θέσης ότι οι ενεργειακές συμφωνίες και η προστασία του περιβάλλοντος οφείλουν να συνάδουν με το διεθνές δίκαιο της θάλασσας (UNCLOS) και να διασφαλίζουν διαφάνεια και πολυμερή συνεργασία.

4. Ενεργειακή Ασφάλεια

- Στρατηγικά Αποθέματα και Υποδομές: Δημιουργία στρατηγικών αποθεμάτων αερίου ή πετρελαίου, ανάπτυξη τερματικών σταθμών υγροποιημένου φυσικού αερίου (LNG) και ενίσχυση των δικτύων μεταφοράς και αποθήκευσης. Αυτά τα μέτρα μειώνουν την

εξάρτηση από εξωτερικούς παράγοντες και προσφέρουν ευελιξία στην αγορά ενέργειας.

- Διαφοροποίηση Ενεργειακού Μείγματος: Παράλληλα με την ενίσχυση των ΑΠΕ, η αξιοποίηση διαφόρων μορφών καθαρής ενέργειας (υδρογόνο, βιοκαύσιμα) μπορεί να θωρακίσει την Ελλάδα απέναντι σε διακυμάνσεις τιμών και γεωπολιτικές κρίσεις.

XII. ΝΕΕΣ ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΕΣ ΚΑΙ ΔΙΕΘΝΗΣ ΑΝΤΑΓΩΝΙΣΜΟΣ

Ιστορικά, η πρόσβαση στην τεχνολογία αποτελούσε προσφιλές πεδίο αντιπαράθεσης Βορρά-Νότου, όταν οι αναπτυσσόμενες χώρες διεκδικούσαν συλλογικά στον ΟΗΕ την διαμόρφωση μιας νέας διεθνούς οικονομικής τάξης, προσαρμοσμένης στις ιδιαιτερότητές τους. Έκτοτε, το τεχνολογικό επίπεδο των τελευταίων αναβαθμίστηκε χάρη στις ξένες βιομηχανικές επενδύσεις και την μετατόπιση σε αυτές της παραγωγής από τις χώρες της Δύσης. Σήμερα, η επικράτηση στον τεχνολογικό ανταγωνισμό και το διάστημα αποτελούν ό,τι και η κατάληψη του υψώματος Pratzen στη μάχη του Austerlitz για τον Ναπολέοντα. Ο τεχνολογικός τομέας, ειδικότερα, είναι το προσφιλές «στρατηγικό» πεδίο, στο οποίο εκδηλώνεται ο εμπορικός και επενδυτικός προστατευτισμός των μεγάλων δυνάμεων ΗΠΑ, ΕΕ και Κίνας. Εμβληματικό σημείο συνάντησης του πολύπλευρου ανταγωνισμού μεταξύ της Δύσης και της Κίνας αποτελεί, χάρη στην παραγωγή του 30% της παγκόσμιας ζήτησης chips, η Ταϊβάν, που εξελίσσεται σε μια περιοχή, η οποία θα κληθεί ενδεχομένως το επόμενο διάστημα να φέρει στους ώμους της περισσότερη ιστορία απ' όση θα μπορεί να καταναλώσει.

Περιγραφή της Θεματικής

Η ραγδαία τεχνολογική πρόοδος, σε τομείς όπως η τεχνητή νοημοσύνη (AI), τα δίκτυα 5G, η βιομηχανία ημιαγωγών και οι ψηφιακές υπηρεσίες, ανασχηματίζει σε βάθος τον τρόπο με τον οποίο εκφράζεται η διεθνής ισχύς. Σε έναν κόσμο όπου οι διαδικτυακές πλατφόρμες, οι αλγόριθμοι και οι υποδομές τηλεπικοινωνιών αποκτούν κεντρικό ρόλο στην οικονομία και την ασφάλεια, ο ανταγωνισμός μεταξύ κορυφαίων δυνάμεων – κυρίως μεταξύ των Ηνωμένων Πολιτειών και της Κίνας – κλιμακώνεται διαρκώς. Η τεχνολογική υπεροχή δεν συνδέεται μόνο με την εμπορική πρωτοκαθεδρία ή την παραγωγική ικανότητα ενός κράτους, αλλά αντανακλάται και στην ικανότητά του να διαμορφώνει διεθνείς κανόνες, πρότυπα και ρυθμιστικές πολιτικές που επηρεάζουν τις παγκόσμιες τάσεις στην καινοτομία.

Διεθνές Πλαίσιο

Η Κίνα, μέσω του σχεδίου Made in China 2025, στοχεύει στην ανάδειξή της σε παγκόσμιο ηγέτη σε τομείς όπως η ρομποτική, η τεχνητή νοημοσύνη, η βιομηχανία ημιαγωγών και οι «πράσινες» τεχνολογίες. Το σχέδιο αυτό συνδέεται στενά με πρωτοβουλίες όπως η Belt and Road Initiative (BRI), η οποία, εκτός από την υποδομή χερσαίων και θαλάσσιων δρόμων, περιλαμβάνει και την ανάπτυξη ψηφιακών δικτύων (Digital Silk Road). Από την άλλη πλευρά, οι Ηνωμένες Πολιτείες έχουν θέσει ως προτεραιότητα την αναζωογόνηση της εγχώριας παραγωγής κρίσιμων τεχνολογιών (π.χ. μικροσίπ), υιοθετώντας νομοθετικά εργαλεία όπως ο CHIPS Act, για να ενισχύσουν την εγχώρια έρευνα και να περιορίσουν την τεχνολογική εξάρτηση από την Κίνα.

Η ανταγωνιστική αυτή σχέση υπερβαίνει το απλό πλαίσιο του εμπορίου, εισερχόμενη σε ζητήματα στρατιωτικών εφαρμογών, κυβερνοασφάλειας και ψηφιακής κυριαρχίας. Η Ευρωπαϊκή Ένωση, αν και υστερεί σε ορισμένους τομείς, επιδιώκει να θωρακίσει την ψηφιακή της αυτονομία μέσω ρυθμίσεων για την κυβερνοασφάλεια (π.χ. EU Cybersecurity Act) και πρωτοβουλιών όπως ο Digital Decade 2030, οι οποίες επιχειρούν να ενισχύσουν την ενιαία ψηφιακή αγορά και τη θέση της ΕΕ στον παγκόσμιο ανταγωνισμό. Παράλληλα, η απειλή κυβερνοεπιθέσεων και η ανάγκη προστασίας κρίσιμων υποδομών αναδεικνύουν τη στρατηγική σημασία της τεχνολογικής υπεροχής, τόσο σε εθνικό όσο και σε διεθνές επίπεδο.

Σε αυτό το περιβάλλον, η Munich Security Report 2024 τονίζει τον αυξανόμενο κίνδυνο κατακερματισμού των παγκόσμιων ψηφιακών δικτύων σε ξεχωριστά τεχνολογικά «οικοσυστήματα», υποκινούμενο από τις ευρύτερες γεωπολιτικές αντιπαλοότητες. Η αποσύνδεση (decoupling) στον ψηφιακό χώρο μπορεί να επιφέρει πολλαπλασιαστικές συνέπειες στην οικονομία, την καινοτομία και τη διασυνοριακή συνεργασία, με τις αναπτυσσόμενες χώρες να βρίσκονται συχνά στην πιο αδύναμη θέση.

Περιφερειακό Πλαίσιο

Η Ανατολική Μεσόγειος, όπου οι γεωπολιτικές εντάσεις είναι ήδη ορατές, θα μπορούσε να επωφεληθεί από την τεχνολογική συνεργασία σε τομείς όπως η κυβερνοασφάλεια, οι τηλεπικοινωνίες και η «έξυπνη» διαχείριση ενεργειακών πόρων. Ωστόσο, οι υφιστάμενες γεωπολιτικές αντιπαραθέσεις – κυρίως μεταξύ Ελλάδας και Τουρκίας – και η απουσία μακροπρόθεσμων, θεσμικών μηχανισμών συνεργασίας συχνά εμποδίζουν τη συγκρότηση κοινών ερευνητικών και επιχειρηματικών πρωτοβουλιών.

Οι τεχνολογικές υποδομές στην περιοχή παραμένουν άνισα κατανομημένες, με ορισμένες χώρες να προσελκύουν επενδύσεις σε τηλεπικοινωνίες και ψηφιακά κέντρα (data centers), ενώ άλλες δυσκολεύονται να εκσυγχρονίσουν τα δίκτυα τους. Εντούτοις, η εγγύτητα της Ανατολικής Μεσογείου στις αγορές της Ευρώπης, της Μέσης Ανατολής και της Βόρειας Αφρικής δημιουργεί ευνοϊκές συνθήκες για ανάπτυξη κόμβων τεχνολογίας (tech hubs), εφόσον επιτευχθούν βιώσιμες συνθήκες πολιτικής σταθερότητας και επιδειχθεί βούληση για διασυνοριακή συνεργασία.

Ο τεχνολογικός ανταγωνισμός μετατρέπεται όλο και περισσότερο σε βασικό πεδίο διεθνούς ισχύος, επηρεάζοντας τους όρους του εμπορίου, της καινοτομίας, της ασφάλειας και, τελικά, της παγκόσμιας διακυβέρνησης. Στο σταυροδρόμι αυτών των εξελίξεων, η Ελλάδα καλείται να ανταποκριθεί στις προκλήσεις της ψηφιακής μετάβασης, επιταχύνοντας την ανάπτυξη υποδομών αιχμής και θωρακίζοντας ταυτόχρονα τον κυβερνοχώρο. Η στοχευμένη επένδυση σε έρευνα, η στενή συνεργασία με ευρωπαϊκούς και διεθνείς εταίρους και η προώθηση μιας δυναμικής επιχειρηματικής κουλτούρας μπορούν να μετατρέψουν την Ελλάδα σε υπολογίσιμη δύναμη στο περιφερειακό οικοσύστημα της ψηφιακής οικονομίας. Με αυτόν τον τρόπο, η χώρα

δεν θα είναι απλός θεατής των τεχνολογικών διαξιφισμών, αλλά θα έχει τη δυνατότητα να επωφεληθεί από τη νέα ψηφιακή πραγματικότητα, αξιοποιώντας τη γεωγραφική και στρατηγική της θέση.

Ελλάδα: Προκλήσεις και Στρατηγικές

1. Ανάπτυξη Ψηφιακών Υποδομών

- Δίκτυα 5G και ευρυζωνικές συνδέσεις: Η επέκταση και η αναβάθμιση των δικτύων επικοινωνίας αποτελεί κλειδί για την ενσωμάτωση νέων υπηρεσιών (Internet of Things, απομακρυσμένη εκπαίδευση και εργασία). Η αξιοποίηση ευρωπαϊκών κονδυλίων (π.χ. NextGenerationEU) μπορεί να επιταχύνει την ψηφιακή μετάβαση.
- Εξελιγμένες πλατφόρμες δεδομένων: Επένδυση σε data centers και υποδομές cloud, ενισχύοντας την Ελλάδα ως κόμβο αποθήκευσης και διαχείρισης δεδομένων για τη Νοτιοανατολική Ευρώπη.

2. Ενίσχυση Κυβερνοασφάλειας

- Ολοκληρωμένη Στρατηγική Κυβερνοάμυνας: Δημιουργία ενός εθνικού κέντρου επιχειρήσεων κυβερνοασφάλειας (Cyber Operation Center), που θα συντονίζει δράσεις για την προστασία κρίσιμων δικτύων (ενέργεια, μεταφορές, διοίκηση).
- Συμμόρφωση με Ευρωπαϊκά Πρότυπα: Αξιοποίηση του EU Cybersecurity Act και της Οδηγίας NIS2 για την τυποποίηση πρακτικών ασφάλειας και την ενίσχυση της ανθεκτικότητας των ελληνικών υποδομών.

3. Διεθνείς Συνεργασίες

- Κοινές Πρωτοβουλίες ΕΕ: Ενσωμάτωση σε έργα που χρηματοδοτούνται από την ΕΕ (π.χ. Horizon Europe, Digital Europe Programme, EU Strategic Compass) για την από κοινού ανάπτυξη τεχνολογίας αιχμής σε τομείς όπως AI, κβαντική πληροφορική και «πράσινη» ψηφιακή καινοτομία.
- Διαπεριφερειακές Συμμαχίες: Συνεργασία με κράτη της Ανατολικής Μεσογείου και της Μέσης Ανατολής για την προώθηση κοινών project ψηφιακής συνδεσιμότητας (υποθαλάσσια καλώδια οπτικών ινών, πλατφόρμες κυβερνοασφάλειας κ.ά.).

4. Εκπαίδευση και Έρευνα

- Στήριξη της Ακαδημαϊκής και Ερευνητικής Κοινότητας: Αναβάθμιση των ελληνικών πανεπιστημίων και ερευνητικών ινστιτούτων στον χώρο των STEM (Science, Technology, Engineering, Mathematics), ώστε να αποτελέσουν πόλους αριστείας και καινοτομίας.
- Κινήτρων για τη Νεοφυή Επιχειρηματικότητα (Startups): Δημιουργία τεχνολογικών πάρκων και clusters σε συνεργασία με ιδιωτικούς φορείς, προσφέροντας φορολογικά κίνητρα, υποστήριξη κατάρτισης και πρόσβαση σε επενδυτικά κεφάλαια.

ΣΥΝΟΛΙΚΗ ΑΠΟΤΙΜΗΣΗ

Οι προκλήσεις που περιγράφονται στις προηγούμενες θεματικές αντικατοπτρίζουν ένα πολυπαραγοντικό γεωπολιτικό περιβάλλον, όπου τα ζητήματα οικονομίας, ασφάλειας, δημοκρατίας και τεχνολογίας δεν εξετάζονται πλέον αποσπασματικά, αλλά αλληλοτροφοδοτούνται και διαμορφώνουν ρευστές ισορροπίες. Η Ελλάδα, ως μέλος της Ευρωπαϊκής Ένωσης και στρατηγικός κόμβος μεταξύ Ευρώπης, Ασίας και Αφρικής, αντιμετωπίζει ένα ιδιαίτερα σύνθετο μείγμα ευκαιριών και απειλών.

Σε αυτό το πλαίσιο, οι πολιτικές και οι δράσεις που θα επιτρέψουν τη χώρα να αναπτύξει μια ουσιαστική και βιώσιμη στρατηγική συνοψίζονται στα εξής σημεία:

1. Επένδυση σε πολυμερείς θεσμούς και μηχανισμούς συνεννόησης

Η στήριξη και η ενεργή συμμετοχή σε διεθνείς οργανισμούς (π.χ. ΟΗΕ, ΕΕ, NATO) και περιφερειακά φόρα (East Med Gas Forum, τριμερείς συνεργασίες) είναι κρίσιμη, προκειμένου να ενισχυθεί η φωνή της Ελλάδας στις διεθνείς διαπραγματεύσεις. Οι πολυμερείς δομές προσφέρουν εργαλεία για τη διπλωματική διαχείριση συγκρούσεων, τη συλλογική ασφάλεια και τη χάραξη κοινών οικονομικών και περιβαλλοντικών πολιτικών. Με την πολυμέρεια, η Ελλάδα μπορεί να πολλαπλασιάσει τη διεθνή επιρροή της και να διασφαλίσει ότι οι θέσεις της δεν θα αγνοηθούν από ισχυρότερες δυνάμεις.

2. Στρατηγική αξιοποίηση της γεωπολιτικής θέσης μέσω συνεργασιών και καινοτομίας

Η γεωγραφική θέση της χώρας, σε συνδυασμό με την ιστορική και πολιτισμική της κληρονομιά, της επιτρέπει να λειτουργήσει ως συνδεδετικός κρίκος μεταξύ διαφορετικών ηπείρων και αγορών. Μέσω στοχευμένων διμερών και πολυμερών συνεργασιών, η Ελλάδα μπορεί να αναδειχθεί σε ενεργειακό, διαμετακομιστικό και τεχνολογικό κόμβο. Ταυτόχρονα, η έμφαση στην καινοτομία—είτε πρόκειται για την ψηφιακή οικονομία, είτε για τις «πράσινες» τεχνολογίες—δίνει τη δυνατότητα διαφοροποίησης του παραγωγικού μοντέλου και αύξησης της ανταγωνιστικότητας σε παγκόσμιο επίπεδο.

3. Ισορροπημένος συνδυασμός διπλωματικής δράσης και αποτρεπτικών δυνατοτήτων

Στο σύγχρονο περιβάλλον, η παραδοσιακή «σκληρή ισχύς» (hard power) και η «ήπια ισχύς» (soft power) διαπλέκονται. Η αποτελεσματική διπλωματική παρέμβαση απαιτεί αξιόπιστες αποτρεπτικές ικανότητες, είτε πρόκειται για στρατιωτική θωράκιση και κυβερνοάμυνα, είτε για οικονομική και ενεργειακή αυτάρκεια. Παράλληλα, οι πολιτικές οικοδόμησης εμπιστοσύνης και η ενίσχυση των συμμαχιών με δημοκρατικά κράτη συμβάλλουν στη σταθεροποίηση της ευρύτερης περιοχής. Ένα καλά ισορροπημένο μείγμα διπλωματικής δράσης και αξιοπιστίας σε επίπεδο ισχύος επιτρέπει στην Ελλάδα να διαπραγματεύεται από θέση ασφάλειας και να προωθεί λύσεις ειρήνης και συνεργασίας.

4. Προσήλωση σε δημοκρατικές αξίες, ανθρώπινα δικαιώματα και βιώσιμη ανάπτυξη

Η διατήρηση του δημοκρατικού κερκτημένου και ο σεβασμός των ανθρωπίνων δικαιωμάτων αποτελούν αναπόσπαστο μέρος της ευρωπαϊκής ταυτότητας της Ελλάδας. Σε ένα διεθνές περιβάλλον όπου αυταρχισμός και ριζοσπαστισμός απειλούν τα θεμέλια της διεθνούς τάξης, η Ελλάδα μπορεί να λειτουργήσει ως θεματοφύλακας φιλελεύθερων και ανθρωπιστικών αρχών. Παράλληλα, η μετάβαση σε ένα βιώσιμο μοντέλο ανάπτυξης—το οποίο ενσωματώνει την πράσινη ενέργεια, την ψηφιακή καινοτομία και την κοινωνική συνοχή—είναι απαραίτητη για την προστασία του φυσικού περιβάλλοντος και την ευημερία των μελλοντικών γενεών.

Το πολυεπίπεδο γεωπολιτικό περιβάλλον που έχει διαμορφωθεί απαιτεί από την Ελλάδα προσαρμοστικότητα και επένδυση σε στρατηγικές που συνδυάζουν διπλωματική οξυδέρκεια, ισχυρά συμμαχικά ερείσματα και θεσμική ενίσχυση τόσο στο εσωτερικό όσο και σε ευρωπαϊκό πλαίσιο. Η δραστήρια συμμετοχή σε πολυμερείς θεσμούς, η ανάδειξη της χώρας σε καινοτόμο κόμβο της Ανατολικής Μεσογείου, η συνεκτική άσκηση της αποτρεπτικής της πολιτικής και η προσήλωση σε δημοκρατικές αρχές και ανθρώπινα δικαιώματα συγκροτούν τον «οδικό χάρτη» για μια Ελλάδα ανθεκτική, ασφαλή και ικανή να διαδραματίσει σταθεροποιητικό ρόλο στην περιοχή της.

Στρατηγικός Στόχος της Χώρας

Υπό το φως των ανωτέρω, πιστεύουμε ότι Στρατηγικός Στόχος της Χώρας το δεύτερο τέταρτο του 21^{ου} αιώνα θα είναι να παραμείνει η Ελλάδα μια δυτική χώρα, πρότυπο ειρήνης, ασφάλειας, δημοκρατίας, ελευθερίας, σταθερότητας και βιώσιμης ανάπτυξης στην ευρύτερη περιοχή, διατηρώντας διαγενεακά την εθνική της ταυτότητα.

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ ΚΑΙ ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ

Η παρούσα μελέτη επισημαίνει μια σειρά από σύνθετες και αλληλένδετες γεωπολιτικές και οικονομικές προκλήσεις, οι οποίες αναδεικνύουν τη ρευστότητα και την αβεβαιότητα του διεθνούς περιβάλλοντος. Οι κυρίαρχες τάσεις που αποτυπώνονται αφορούν τη μετατόπιση της διεθνούς ισχύος, την αμφισβήτηση της παγκοσμιοποίησης, την υποχώρηση των πολυμερών θεσμών, την ανάδυση του Global South, καθώς και επιμέρους ζητήματα, όπως οι μεταναστευτικές ροές, η άνοδος αυταρχικών καθεστώτων, η ενεργειακή αναδιάρθρωση, οι νέες τεχνολογίες και η αυξανόμενη απειλή τρομοκρατίας και ασύμμετρων επιθέσεων.

Σε αυτό το πλαίσιο, η Ελλάδα καλείται να διαχειριστεί ποικίλα διακυβεύματα, αξιοποιώντας στο μέγιστο τη γεωγραφική της θέση και τη συμμετοχή της στην Ευρωπαϊκή Ένωση.

Στη συνέχεια, παρουσιάζονται συνοπτικά τα βασικά ευρήματα και διατυπώνονται συγκεκριμένες προτάσεις πολιτικής, που αποσκοπούν στην περαιτέρω ενίσχυση της γεωπολιτικής θέσης της χώρας. Οι προτάσεις εστιάζουν τόσο στις άμεσες δράσεις όσο και στις μακροπρόθεσμες στρατηγικές επιλογές, λαμβάνοντας υπόψη τους ευρύτερους γεωπολιτικούς συσχετισμούς.

Ειδικότερα, τα βασικά συμπεράσματα που προκύπτουν από την ανάλυση κάθε θεματικής ενότητας που προηγήθηκε, συνοψίζονται στα παρακάτω:

1. Αμφισβήτηση της Παγκοσμιοποίησης και Αναδιάρθρωση Οικονομικών Σχέσεων

- **Ασταθής πορεία της παγκοσμιοποίησης**

Η άνοδος εθνικιστικών πολιτικών και η προτίμηση σε διμερείς ή περιφερειακές συμφωνίες (Brexit, «America First») κλονίζουν το μέχρι πρότινος κυρίαρχο αφήγημα της ελεύθερης αγοράς και της αλληλεξάρτησης.

- **Ευρωπαϊκή Ένωση: Εσωτερικές προκλήσεις**

Η ΕΕ επιχειρεί να διασώσει τη συνοχή και την ενιαία της αγορά μέσω κοινών πολιτικών και ρυθμίσεων, ωστόσο οι διαφορετικές προτεραιότητες των κρατών-μελών (π.χ. στο μεταναστευτικό ή στη βιομηχανική πολιτική) αναδεικνύουν αδυναμίες στην αποτελεσματική εφαρμογή.

- **Ελλάδα: Ευκαιρίες και σύγχρονες συνθήκες**

Η αναδιάταξη των εφοδιαστικών αλυσίδων και η τάση για reshoring/nearshoring προσφέρουν στην Ελλάδα τη δυνατότητα να αξιοποιήσει τη γεωγραφική της θέση, ενισχύοντας τις εμπορικές και μεταφορικές υποδομές της (λιμάνια, σιδηρόδρομοι). Παράλληλα, μπορεί να ενδυναμώσει τις σχέσεις της με αναδυόμενες οικονομίες, εξασφαλίζοντας νέους επενδυτικούς πόρους και διαφοροποιημένες εμπορικές ροές.

2. Μεταβαλλόμενη Παγκόσμια Οικονομική Διακυβέρνηση

- **Συστήματα υπό πίεση**

Οι ιστορικοί θεσμοί (ΠΟΕ, ΔΝΤ, Παγκόσμια Τράπεζα) αντιμετωπίζουν αμφισβήτηση και ανταγωνίζονται πλέον με νέες πρωτοβουλίες οικονομικής συνεργασίας (AIIB, NDB/BRICS).

- **Άνοδος του Global South**

Χώρες όπως η Κίνα και η Ινδία διεκδικούν επιρροή στη διαμόρφωση των παγκόσμιων οικονομικών κανόνων και στην ανακατανομή των δικαιωμάτων ψήφου/ποσοστώσεων σε διεθνείς οργανισμούς.

- **Ελλάδα ως διαμετακομιστικός κόμβος**

Η χώρα διαθέτει στρατηγική θέση και θα μπορούσε να λειτουργήσει ως πύλη εμπορίου μεταξύ Ευρώπης, Ασίας και Αφρικής, αρκεί να επενδύσει περαιτέρω σε υποδομές (λιμάνια, οδικούς/σιδηροδρομικούς άξονες, δίκτυα ενέργειας) και να αναβαθμίσει τη διπλωματική της παρουσία στους νεοσυσταθέντες θεσμούς.

3. Εξασθένηση Παγκόσμιων Θεσμών και Άνοδος Αυταρχισμού

- **ΟΗΕ, ΠΟΥ και άλλοι οργανισμοί**

Δέχονται κριτική για την αδυναμία να επιλύσουν κρίσεις σε Συρία, Ουκρανία κ.ά. Η απουσία συμφωνίας μεταξύ των μεγάλων δυνάμεων και τα repeated veto στο Συμβούλιο Ασφαλείας αποδυναμώνουν την αποτελεσματικότητά τους.

- **Πόλωση Δημοκρατίας – Αυταρχισμού**

Ρωσία και Κίνα προωθούν εναλλακτικά μοντέλα διακυβέρνησης, οξύνοντας την ιδεολογική αντιπαράθεση με τη Δύση. Ο πολιτικός αυταρχισμός επεκτείνεται και σε άλλες περιοχές, ενισχύοντας τις αβεβαιότητες.

- **Ελλάδα: Θέση και πρωτοβουλίες**

Ως μέλος της ΕΕ, η Ελλάδα μπορεί να ενισχύσει τον ρόλο της στους ευρωπαϊκούς θεσμούς, εξασφαλίζοντας τη συνοχή της Ένωσης. Παράλληλα, μπορεί να αναλάβει ενεργότερες διπλωματικές πρωτοβουλίες στη ΝΑ Ευρώπη και στην Ανατολική Μεσόγειο, ώστε να λειτουργήσει ως πυλώνας ειρήνης και σταθερότητας.

4. Η Προσφυγή στη Βία ως επικρατούσα Μέθοδος Επίλυσης Διαφορών

- **Διευρυμένα πεδία συγκρούσεων**

Οι πόλεμοι σε Ουκρανία, Συρία και άλλα σημεία του πλανήτη υπενθυμίζουν ότι τα κράτη (ή ομάδες δρώντων) εξακολουθούν να καταφεύγουν στη βία για να προωθήσουν γεωπολιτικά συμφέροντα.

- **Ελλάδα: Ρόλος μεσολάβησης και αποτροπής**

Στην Ανατολική Μεσόγειο, οι εδαφικές και ενεργειακές διαμάχες μεταξύ Ελλάδας και Τουρκίας καθιστούν επιτακτική τη διαμόρφωση μηχανισμών αποκλιμάκωσης και μια αξιόπιστη πολιτική αποτροπής. Παράλληλα, η Ελλάδα μπορεί να επιδιώξει ρόλο ουδέτερου μεσολαβητή σε περιφερειακές εντάσεις, ενισχύοντας το κύρος της στο διεθνές περιβάλλον.

5. Προκλήσεις στις Δυτικές Κοινωνίες

- **Υπερχρέωση, δημογραφικές πιέσεις και ανισότητες**

Οι δυτικές κοινωνίες αντιμετωπίζουν την ανάγκη ανανέωσης του κοινωνικού κράτους και την αντιμετώπιση των επιπτώσεων της γήρανσης του πληθυσμού, με κεντρικό ζήτημα τη βιωσιμότητα των συνταξιοδοτικών συστημάτων.

- **Ελλάδα: Διαρθρωτικές αδυναμίες**

Η πρόοδος που έχει σημειωθεί μετά την οικονομική κρίση πρέπει να εμπεδωθεί, με πολιτικές που μειώνουν το υψηλό δημόσιο χρέος και βελτιώνουν την ανταγωνιστικότητα. Η πράσινη ανάπτυξη και η καινοτομία μπορούν να αποτελέσουν μοχλούς για την ανάπτυξη ενός πιο ανθεκτικού οικονομικού μοντέλου.

6. Μεταναστευτικές Ροές και Κοινωνικές Προκλήσεις

- **Ελλάδα ως πύλη προς την Ευρώπη**

Η χώρα βρίσκεται στην πρώτη γραμμή διαχείρισης μεταναστευτικών ροών από Μέση Ανατολή και Αφρική, γεγονός που δημιουργεί πίεση στις δομές υποδοχής και δοκιμάζει την κοινωνική συνοχή.

- **Ενίσχυση ευρωπαϊκής αλληλεγγύης**

Η δίκαιη κατανομή των ευθυνών μεταξύ των κρατών-μελών της ΕΕ και οι συμφωνίες επανεισδοχής με τρίτες χώρες κρίνονται απαραίτητες για την αποτελεσματική αντιμετώπιση του φαινομένου. Παράλληλα, η κοινωνική ένταξη των μεταναστών απαιτεί στοχευμένα προγράμματα εκπαίδευσης, κατάρτισης και ενσωμάτωσης στην αγορά εργασίας.

7. Ιδεολογικές/Θρησκευτικές Συγκρούσεις και Ριζοσπαστικοποίηση

- **Όξυνση λαϊκισμού και φονταμενταλισμού**

Η πολιτική πόλωση, η εργαλειακή χρήση της θρησκείας και η άνοδος φονταμενταλιστικών τάσεων δημιουργούν νέες διαχωριστικές γραμμές στη διεθνή σκηνή, επηρεάζοντας τη σταθερότητα.

- **Ελλάδα: Εκπαίδευση και διάλογος**

Για την αντιμετώπιση των διχαστικών αφηγημάτων, απαιτείται έμφαση σε εκπαιδευτικά προγράμματα ανεκτικότητας, θρησκευτικής και πολιτισμικής κατανόησης, καθώς και προώθηση των δημοκρατικών αξιών. Η εγγύτητα της Ελλάδας σε περιοχές με ριζοσπαστικοποιημένα στοιχεία υπογραμμίζει την ανάγκη προληπτικών πολιτικών.

8. Τρομοκρατία και Ασύμμετρες Απειλές

- **Μετατόπιση απειλών**

Η υποχώρηση του ISIS επί εδάφους δεν συνιστά το τέλος των τρομοκρατικών δικτύων, που πλέον αξιοποιούν τον κυβερνοχώρο και πιο αποκεντρωμένες μορφές δράσης.

- **Ανάγκη για συνεργασία**

Στην Ανατολική Μεσόγειο, η τριμερής συνεργασία Ελλάδας–Κύπρου–Ισραήλ αποκτά προτεραιότητα για την αντιμετώπιση εγκληματικών και τρομοκρατικών δικτύων. Η ενίσχυση της ανταλλαγής πληροφοριών και η δημιουργία εξειδικευμένων μονάδων ασφαλείας αποτελούν κλειδί για την αποτελεσματική πρόληψη και καταστολή.

9. Ενεργειακοί Πόροι και Κλιματική Αλλαγή

- **Γεωπολιτικά διακυβεύματα**

Οι ενεργειακές ανάγκες και η κλιματική αλλαγή εντείνουν τις παγκόσμιες εντάσεις, ενώ η Ανατολική Μεσόγειος χαρακτηρίζεται από σημαντικά αποθέματα φυσικού αερίου που προκαλούν περιφερειακές συγκρούσεις (Ελλάδα–Κύπρος–Τουρκία).

- **Μετάβαση της Ελλάδας σε βιώσιμη ενέργεια**

Η αξιοποίηση ΑΠΕ, η δημιουργία περιφερειακών συνεργασιών για την εκμετάλλευση των πόρων και η επένδυση σε πράσινες τεχνολογίες μπορούν να ενισχύσουν την ενεργειακή ασφάλεια της χώρας, μετατρέποντας την ενεργειακή πρόκληση σε στρατηγική ευκαιρία.

10. Νέες Τεχνολογίες και Διεθνής Ανταγωνισμός

- **Καθορισμός διεθνούς ισχύος**

Η τεχνολογική πρωτοκαθεδρία (AI, 5G, κβαντικοί υπολογιστές) αναδεικνύεται σε βασικό πεδίο ανταγωνισμού μεταξύ των μεγάλων δυνάμεων (ΗΠΑ-Κίνα). Η Ευρώπη, αν και σε μειονεκτική θέση, προσπαθεί να προστατεύσει την ψηφιακή της αυτονομία.

- **Ελλάδα και ψηφιακές υποδομές**

Η χώρα καλείται να αναβαθμίσει τις ψηφιακές και ερευνητικές της δομές, αξιοποιώντας κονδύλια από προγράμματα της ΕΕ. Μια στοχευμένη στρατηγική καινοτομίας μπορεί να τη μετατρέψει σε περιφερειακό κόμβο τεχνολογίας και να δημιουργήσει νέα ανταγωνιστικά πλεονεκτήματα.

Η πολυσύνθετη γεωπολιτική πραγματικότητα, η οποία συγκροτείται από ένα πλέγμα οικονομικών, τεχνολογικών, δημογραφικών και περιβαλλοντικών παραγόντων, θέτει την **Ελλάδα** αντιμέτωπη με μια σειρά από πολύπλευρες προκλήσεις. Ωστόσο, η ίδια αυτή συνθήκη της προσφέρει σημαντικές ευκαιρίες για ενίσχυση του ρόλου της, τόσο στην ευρύτερη περιφέρειά της όσο και σε διεθνές επίπεδο:

1. **Βαθύτερη Ενσωμάτωση και Δραστηριοποίηση στους Θεσμούς της ΕΕ.** Επιτρέπει στη χώρα να επηρεάζει τις αποφάσεις για τη μετανάστευση, την ενεργειακή ασφάλεια και τη διαχείριση των οικονομικών κρίσεων.
2. **Στρατηγική Αξιοποίηση της Γεωγραφικής της Θέσης.** Ως πύλη προς την Ευρώπη, η Ελλάδα μπορεί να αναδειχθεί σε κόμβο εφοδιαστικών αλυσίδων και ενεργειακών δικτύων, προσφέροντας ταυτόχρονα πολιτική σταθερότητα και οικονομικά κίνητρα σε επενδυτές.
3. **Συνδυαστική Προσέγγιση Άμυνας και Διπλωματίας.** Η ενίσχυση της αποτρεπτικής ικανότητας και η προβολή ενός αξιοπρεπούς διπλωματικού προφίλ αποτελούν δομικά στοιχεία για την προστασία των εθνικών συμφερόντων και τη συμβολή στην περιφερειακή ειρήνη.
4. **Επένδυση σε Ανθρώπινο Δυναμικό, Καινοτομία και Βιωσιμότητα.** Η μείωση των διαρθρωτικών αδυναμιών, η στροφή σε πράσινες τεχνολογίες και η υποστήριξη της έρευνας και εκπαίδευσης μπορούν να θωρακίσουν την ελληνική οικονομία, ενώ παράλληλα προωθούν μια βιώσιμη ανάπτυξη σε συμφωνία με τις ευρωπαϊκές και παγκόσμιες προτεραιότητες.

Οι πολυεπίπεδες προκλήσεις που καταγράφονται ανωτέρω —οικονομικές, τεχνολογικές, ενεργειακές, κοινωνικές και στρατιωτικές— αναδεικνύουν τη ρευστότητα του διεθνούς περιβάλλοντος και τον κεντρικό ρόλο της περιφερειακής συνεργασίας. Σε ένα πλαίσιο όπου η πολυμερής διακυβέρνηση τίθεται υπό αμφισβήτηση και αυταρχικές δυνάμεις διεκδικούν αυξανόμενη επιρροή, η Ελλάδα βρίσκεται σε κομβικό σημείο:

- **Ως μέλος της ΕΕ:** Μπορεί να επωφεληθεί από τα προγράμματα χρηματοδότησης και την κοινή εξωτερική πολιτική/πολιτική ασφάλειας. Ωστόσο, καλείται να συμβάλει ενεργά στη διαμόρφωση πολιτικών που θα εξισορροπούν την ανάγκη για ασφάλεια και σταθερότητα με τις αρχές της αλληλεγγύης και της δημοκρατίας.
- **Ως σταυροδρόμι τριών ηπείρων:** Η γεωγραφική της θέση προσφέρει σημαντικά συγκριτικά πλεονεκτήματα (μεταφορές, εμπόριο, ενέργεια), αλλά και την εκθέτει σε μεταναστευτικές και υβριδικές απειλές.
- **Ως περιφερειακός δρων στην Ανατολική Μεσόγειο:** Οφείλει να διατηρήσει μια ισορροπία αποτροπής και διπλωματικής προσέγγισης με χώρες όπως η Τουρκία, αξιοποιώντας παράλληλα ενεργειακές συνεργασίες για την προώθηση της ειρήνης και της ανάπτυξης.

Η επιτυχής προσαρμογή της Ελλάδας σε αυτό το δυναμικό πλαίσιο απαιτεί συστηματική ενσωμάτωση των παραπάνω συμπερασμάτων σε μια εθνική στρατηγική που θα συνδυάζει:

Ρεαλιστική αποτύπωση των προκλήσεων,

Πολυδιάστατη διπλωματική δράση,

Επένδυση σε καινοτομία και πράσινη ανάπτυξη, και

Ισχυρή κοινωνική συνοχή.

Μόνον έτσι η χώρα θα ενισχύσει τη διεθνή και περιφερειακή της θέση, αξιοποιώντας τις ευκαιρίες ενός σύνθετου διεθνούς συστήματος, ενώ παράλληλα θα διαφυλάξει την ασφάλεια, την ευημερία και τις δημοκρατικές της αξίες.

Προτάσεις Πολιτικής με Έμφαση στο Ρόλο των Ενόπλων Δυνάμεων

Οι γεωπολιτικές και οικονομικές εξελίξεις που αναλύθηκαν ανωτέρω απαιτούν πολυδιάστατες λύσεις, οι οποίες θα συνδυάζουν αποτελεσματικές διπλωματικές πρωτοβουλίες, ενεργή συμμετοχή στις διεθνείς και περιφερειακές συνεργασίες, καθώς και ενίσχυση της εγχώριας αμυντικής ικανότητας. Στο πλαίσιο αυτό, ο ρόλος των Ενόπλων Δυνάμεων (ΕΔ) καθίσταται κομβικός για τη διασφάλιση της εθνικής κυριαρχίας, την προάσπιση των ζωτικών συμφερόντων και την υποστήριξη ευρύτερων κρατικών δράσεων σε περιόδους κρίσης.

Στη συνέχεια, παρουσιάζονται προτάσεις πολιτικής που στοχεύουν στη μεγιστοποίηση της αμυντικής αποτρεπτικής ισχύος της Ελλάδας και την αποτελεσματικότερη συμβολή των ΕΔ στη διαχείριση των σύγχρονων προκλήσεων.

1. Ενίσχυση Αποτρεπτικής Ικανότητας και Εκσυγχρονισμός Οπλικών Συστημάτων

1. Σχεδιασμός Μακροπρόθεσμης Αμυντικής Στρατηγικής

- Διαμόρφωση ενός ολοκληρωμένου στρατηγικού πλαισίου που θα λαμβάνει υπόψη τις μεταβαλλόμενες διεθνείς ισορροπίες, τις ενεργειακές προκλήσεις και τους κινδύνους που προκύπτουν από μη συμβατικούς δρώντες (τρομοκρατικές οργανώσεις, υβριδικές απειλές).
- Προτεραιότητα σε οπικά συστήματα υψηλής τεχνολογίας, τα οποία μπορούν να μεγιστοποιήσουν το αποτρεπτικό αποτέλεσμα με σχετικά περιορισμένους οικονομικούς πόρους.

2. Εκσυγχρονισμός και Αναβάθμιση Υλικού

- Επένδυση σε νέες πλατφόρμες (π.χ. μαχητικά αεροσκάφη, προηγμένα ανθυποβρυχιακά συστήματα, drones) και συστήματα διοίκησης-ελέγχου, που εξασφαλίζουν επιχειρησιακή ετοιμότητα.
- Προώθηση των εγχώριων αμυντικών βιομηχανιών για την παραγωγή ή συμπαραγωγή επιλεγμένων τμημάτων οπλισμού και υποσυστημάτων, ενισχύοντας την εγχώρια τεχνογνωσία και μειώνοντας την εξάρτηση από εξωτερικούς προμηθευτές.

3. Κυβερνοάμυνα και Νέες Τεχνολογίες

- Δημιουργία εξειδικευμένων μονάδων κυβερνοάμυνας για την προστασία κρίσιμων υποδομών (δίκτυα, επικοινωνίες, ενεργειακά συστήματα), σε συνεργασία με άλλες κρατικές υπηρεσίες και τον ιδιωτικό τομέα.
- Ενίσχυση της έρευνας και της ανάπτυξης σε τομείς όπως η τεχνητή νοημοσύνη (AI) και τα αυτόνομα οπικά συστήματα, ώστε οι ΕΔ να διατηρήσουν τεχνολογική υπεροχή έναντι δυνητικών αντιπάλων.

2. Ενίσχυση Ανθρώπινου Δυναμικού και Διαλειτουργικότητα

1. Εκπαίδευση και Κατάρτιση Προσωπικού

- Συνεχής επιμόρφωση του στρατιωτικού προσωπικού σε νέες τεχνολογίες και σύγχρονες επιχειρησιακές τακτικές.
- Εισαγωγή μεθόδων προσομοίωσης και ασκήσεων σενάριων (scenario-based training) που ανταποκρίνονται σε συνθήκες υβριδικού ή ασύμμετρου πολέμου.

2. Διαλειτουργικότητα μεταξύ Κλάδων των ΕΔ

- Δημιουργία κοινών δομών εκπαίδευσης και διοίκησης (joint structures), ώστε να επιτυγχάνεται καλύτερος συντονισμός μεταξύ Στρατού Ξηράς, Πολεμικού Ναυτικού και Πολεμικής Αεροπορίας.
- Διάχυση καλών πρακτικών και τεχνογνωσίας μεταξύ κλάδων, με στόχο τη δημιουργία ενός ευέλικτου και αποτελεσματικού αμυντικού σχήματος.

3. Συνεργασία με Άλλες Κρατικές Υπηρεσίες

- Αναβάθμιση της συνεργασίας με σώματα ασφαλείας (Αστυνομία, Λιμενικό) και υπηρεσίες πολιτικής προστασίας για τη βέλτιστη αξιοποίηση του ανθρώπινου δυναμικού σε κρίσεις (μεταναστευτικές ροές, φυσικές καταστροφές, κ.ά.).
- Ενίσχυση των μηχανισμών ανταλλαγής πληροφοριών και επιχειρησιακού σχεδιασμού για την αντιμετώπιση περιστατικών έκτακτης ανάγκης.

3. Αμυντική Διπλωματία και Περιφερειακές Συνεργασίες

1. Διεύρυνση Συμμαχιών και Δικτύων Ασφάλειας

- Ενεργός συμμετοχή σε αμυντικές πρωτοβουλίες της ΕΕ (π.χ. PESCO) και του NATO, για την ενίσχυση της συλλογικής ασφάλειας και την πρόσβαση σε κοινά κονδύλια και τεχνολογίες.
- Ανάπτυξη στενότερων αμυντικών σχέσεων με χώρες-κλειδιά της Ανατολικής Μεσογείου (Κύπρος, Ισραήλ, Αίγυπτος) και των Βαλκανίων, προωθώντας κοινές στρατιωτικές ασκήσεις και ανταλλαγές τεχνογνωσίας.

2. Αμυντικές Συμφωνίες και Διπλωματία Αποτροπής

- Ενθάρρυνση της υπογραφής συμφωνιών αμοιβαίας αμυντικής συνδρομής σε περιφερειακό ή διμερές επίπεδο.
- Χρήση της αμυντικής διπλωματίας ως μέσου αποτροπής και ως μοχλού πίεσης σε διαπραγματεύσεις που άπτονται ευρύτερων γεωπολιτικών ζητημάτων (π.χ. ενέργεια, μεταναστευτικές ροές).

3. Δημιουργία Κοινών Ασκήσεων και Επιχειρησιακών Κέντρων

- Ενίσχυση κοινών ασκήσεων με κράτη της περιοχής, προκειμένου να βελτιωθεί η διαλειτουργικότητα και να σταλεί μήνυμα συνοχής και ετοιμότητας.
- Εγκαθίδρυση κέντρων επιχειρήσεων για τη συντονισμένη αντιμετώπιση ασύμμετρων απειλών (τρομοκρατία, κυβερνοεπιθέσεις), με τη συμμετοχή συμμαχικών δυνάμεων.

4. Στρατηγική για Υβριδικές και Ασύμμετρες Απειλές

1. Θωράκιση Κρίσιμων Υποδομών

- Χαρτογράφηση των ζωτικών υποδομών (ενέργεια, μεταφορές, επικοινωνίες) και καθορισμός πρωτοκόλλων ασφαλείας σε συνεργασία με τις αρμόδιες πολιτικές αρχές.
- Ενίσχυση των συστημάτων επιτήρησης στα εθνικά χερσαία και θαλάσσια σύνορα, ώστε να περιοριστούν οι δυνατότητες εχθρικών στοιχείων να εκμεταλλευτούν κενά ασφαλείας.

2. Υβριδικός Πόλεμος και Εσωτερική Ασφάλεια

- Δημιουργία διακλαδικών ομάδων αντιμετώπισης υβριδικών απειλών, όπου στρατιωτικές και πολιτικές δομές θα συνεργάζονται σε ενιαίο κέντρο επιχειρήσεων.
- Προγράμματα εκπαίδευσης του προσωπικού των ΕΔ σε ψυχολογικές επιχειρήσεις (PSYOPS), ανάλυση πληροφοριών και διαχείριση κρίσεων σε αστικές περιοχές.

3. Αντιμετώπιση Τρομοκρατίας και Διεθνούς Εγκλήματος

- Προώθηση της συνεργασίας μεταξύ στρατιωτικών και αστυνομικών υπηρεσιών σε τομείς συλλογής και ανάλυσης πληροφοριών.
- Συμμετοχή σε διεθνείς πρωτοβουλίες (INTERPOL, Ευρωπαϊκή Αστυνομική Υπηρεσία), ώστε να ενισχυθούν οι συλλογικές επιχειρήσεις καταπολέμησης τρομοκρατικών δικτύων.

5. Ενίσχυση του Κοινωνικού Ρόλου των ΕΔ

1. Συμμετοχή σε Έργα Πολιτικής Προστασίας

- Διαμόρφωση πρωτοκόλλων για τη συμμετοχή του στρατού σε επιχειρήσεις διάσωσης, αντιμετώπισης φυσικών καταστροφών και συνδρομής σε υγειονομικές κρίσεις (π.χ. πανδημίες).
- Αξιοποίηση του τεχνικού εξοπλισμού και του ειδικευμένου προσωπικού των ΕΔ (μηχανικοί, ιατρικό προσωπικό) στην αντιμετώπιση εκτάκτων αναγκών.

2. Ανάπτυξη του «Ελληνικού Κέντρου Αμυντικής Καινοτομίας»

- Συνεργασία πανεπιστημίων, ερευνητικών κέντρων και αμυντικής βιομηχανίας, υπό την αιγίδα του Υπουργείου Εθνικής Άμυνας, για την προώθηση τεχνολογικών λύσεων που θα έχουν οφέλη και για τον πολιτικό τομέα (dual-use technologies).
- Ανάδειξη καινοτόμων πρακτικών που μπορούν να συμβάλουν τόσο στην αμυντική ισχύ της χώρας όσο και στη μείωση του ψηφιακού χάσματος στην κοινωνία.

3. Επικοινωνία με την Κοινωνία και Διαφάνεια

- Τακτική ενημέρωση των πολιτών για τον ρόλο και τα επιτεύγματα των Ενόπλων Δυνάμεων, μέσω δημόσιων εκδηλώσεων, ανοιχτών ασκήσεων και εκπαιδευτικών προγραμμάτων.
- Διασφάλιση της κοινωνικής αποδοχής των αμυντικών δαπανών, μέσω δημοκρατικού ελέγχου, διαφάνειας στις προμήθειες και αποτελεσματικής διαχείρισης πόρων.

6. Ολοκληρωμένη Στρατηγική και Συντονισμός με Άλλες Πολιτικές

Η ενίσχυση του ρόλου των Ενόπλων Δυνάμεων, όπως περιγράφεται παραπάνω, πρέπει να ενταχθεί σε μια ολιστική εθνική στρατηγική, η οποία θα λαμβάνει υπόψη:

- **Τη Διπλωματική Διάσταση:** Συνδυάζοντας την αμυντική αποτροπή με την οικοδόμηση εμπιστοσύνης και τη διαπραγμάτευση.
- **Την Οικονομική Στρατηγική:** Επενδύοντας σε τεχνολογίες αιχμής και αναπτυξιακές δομές που θα προσφέρουν προστιθέμενη αξία.
- **Την Κοινωνική Συνοχή:** Εξασφαλίζοντας ότι η αμυντική θωράκιση της χώρας δεν αποβαίνει εις βάρος κρίσιμων κοινωνικών αγαθών, όπως η υγεία και η παιδεία.